LIETUVOS NACIONALINĖ M. MAŽVYDO BIBLIOTEKA

ALp 1752
L.arch.

ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

akiračiai

1971 / BALANDIS - APRIL / Nr. 4(28) $0.75

VEIKSNIŲ KADRILIS

VISUOMENEI ŽINOT NEREIKIA

Nesmagu kalbėti apie nemalonius dalykus, ypač kai tuo atveju, yra liečiami mūsų visuomenės oficialieji vadai ar save didžiomis skaitančios institucijos. Bet dar blogiau kai tie nemalonūs reiškiniai yra nutylimi ir nuo visuomenės slepiami.

Tada jau imi ir nebeiškenti. Ne dėl to, kad norėtum ką nors sukompromituoti, bet todėl, kad faktų nuslėpimas visuomenės gyvenime yra didesnė nuodėmė, negu jų iškėlimas, nors jie ir būtų labai nemalonūs.

Kalbėsime apie neseniai įvykusį išeivijos vadų pasitarimą New Yorke, apie kurį spauda praėjo beveik tylomis. Tartis buvo suvažiavę diplomatų, veiksnių ir LB atstovai. Stebuklų iš tų pasitarimų visuomenė nelaukė, nes nuotaikas gadino liūdna patirtis, bet vis dar dėjo šiokias tokias viltis. Deja, neišsipildė nei tos.

Po pasitarimo, balandžio 29 dienos laidoje, išvardiję visus pasitarimo dalyvius, *Tėviškės žiburiai* tepasakė, kad daugiausia laiko užėmė diskusijos apie ALTos ir JAV LB santykius. Ir daugiau nieko. Lyg daugiau reikšmės įvykiui norėdamas priduoti, *Draugas* trumpą pranešimą įsidėjo pirmam puslapy, o vėliau neigiamai atsiliepė vedamuoju. Bet apie pačią pasitarimų eigą — nieko.

Jau tik tuos pranešimus paskaitęs, įtari, kad čia kažkas yra ne taip, kažkas „fishy", bet kažkodėl to visuomenei nenorima sakyti. Nesigilinant į prie to pasitarimo privedusias aplinkybes nei nekeliant klausimo kam iš viso tokių pasitarimų reikia ir kodėl jiems naudojamos visuomenės suaukotos lėšos, visgi bent keletą būdingesnių momentų visuomenei pateikti praverstų.

Pasitarimas įvyko balandžio 24 d. New Yorke, kaip skelbia *Tėviškės žiburiai*... „kai kuriems opiems klausimams išsiaiškinti". Tų „opių" klausimų aiškintis suvažiavo: diplomatų atstovai Kajeckas ir Simutis, PLB atstovai Barzdukas ir Brazaitis, JAV LB — Gečys ir Gaila, Kanados LB — Čepas ir Sakalas, L. L. komiteto — Sidzikauskas ir Vaitiekūnas, VLIK — Valiūnas ir dar penki nariai, ALTos — Bobelis ir Blinstrubas ir PLB ryšininkas VLIKui Miklas.

Vežimas įstrigo jau pačioje pradžioje, vos tik VLIKui pasiūlius pasitarimo dienotvarkę. PLB atstovai teigė, kad šis pasitarimas buvo sukviestas tik vienu tikslu: sustatyti būsimai veiksnių konferencijai darbotvarkę. Dabar čia jau pasidariusi visa veiksnių konferencija. Taip pat LB vadai buvo nepatenkinti, kad į jų neprašytą dienotvarkę buvo įrašytas bendradarbiavimo su Lietuva klausimas ir dar su priedu: Bendruomenei prašant. Bendruomenininkai pasijuto apgauti ir norėjo tuoj pat važiuoti namo. VLIKo „trikininkai" tačiau spaudė: „suvažiavom, tai ką jau dabar — tarkimės". Šventos ramybės vardan LB nusileido. Posėdis prasidėjo su VLIKo pasiūlyta darbotvarke:

(a) Veiksnių tarpusavio veiklos derinimas.

(b) Metų laikotarpio paskirstymas lėšoms rinkti.

(c) Brazinskų tolimesnio laisvinimo rėmimas.

Posėdį, pilstydamas iš tuščio į kiaurą, atidarė VLIKo pirmininkas dr. Valiūnas ir pakvietė V. Sidzikauską padaryti įvadą į diskusijas. Sidzikausko kalba — istorija nuo Ievos — Lietuvos okupacija, jos užsitęsimas, VLIKas, ALTa, Krupavičius, Kudirka ir visa kita, ko tik norite, bet nieko ko reikia. Pradedamas svarstyti pirmas darbotvarkės klausimas: veiklos derinimas. Niekas nenori kalbėti. Žodis įsiūlomas Vaitiekūnui. Ar taip buvo iš anksto sutarta, ar taip jau išėjo, bet pirmą kartą tokiame pasitarime buvęs VLIKo narys ėmė ir pasakė teisybę. Tikrą ir nuogą. VLIKas, kalbėjo jis, yra jau pasenęs, jo organizacinė sąranga yra atgyventa, nebeturi visuomenės pasitikėjimo ir nebėra pajėgus atlikti savo uždavinių. Daugumos jį sudarančių partijų jau seniai nebėra ir tų partijų atstovai niekam nebeatstovauja, gal tik save asmeniškai. Naujų jėgų įvedimas VLIKan yra problematiškas. Reikia reformų. Apie ALTą kalbėtojas buvo dar blogesnės nuomonės. Ten nei reformos nebeįmanomos. ALToje, iš viso, niekas nebeišmano kaip dirbti Lietuvos laisvinimo darbą, nieko ten nebėra ir niekas nieko nedirba. ALTa tik trukdo kitiems. Į ALTos suvažiavimus susirenka tik keli seneliukai ir kokios 32 bobelės. Baigdamas Vaitiekūnas pabrėžė, kad visuose darbuose reikia remtis Lietuvių Bendruomene, nes jauni žmonės tik ja tesidomi, nes tik Bendruomenėje yra jėga ir šviesi ateitis.

ALTos pirmininkui dr. Bobeliui to buvo per daug. Pašokęs kaip nuo adatų, jis rėžė iš peties. ALTa viską žino, viską išmano, viską padaro, turi 180! (?) skyrių ir visos lietuvių visuomenės pasitikėjimą, — šaukė įpykęs pirmininkas. Ir tai jis įrodysiąs, kai suplauks visos Vasario 16 aukos. Pinigus ALTai siunčiančios ir tokios kolonijos, į kurias Bendruomenė nėra nė kojos įkėlusi. Viską gadina tik Lietuvių Bendruomenė. Ji nieko neišmano apie Lietuvos laisvinimo darbą, jam kenkia ir ALTą griauna. Bendruomenę reikia įjungti į ALTą, ir viskas būsią gerai. ALTos pirmininkas kalbėjo pakeltu tonu, šaukė, makalavosi... Iš jo kalbos atrodė, kad jei ne ta Bendruomenė, tai jeigu ir ne visą Lietuvą, tai bent Žemaitiją dr. Bobelis tikrai jau būtų išvadavęs. Pabaigoje, pasišnabždėjęs su Blinstrubu, dr. Bobelis į „kovą" išsivedė ir savo didžiąsias patrankas: „Anksčiau VLIKui davėme aštuonis tūkstančius dolerių, o dabar vėl atvežėme penkis" — ir įteikė VLIKo pirmininkui čekį. Kad tas žinotų iš ko duoną valgo ir „neįsigytų idėjų". Vietoje plojimų, kaip paprastai tokiais atvejais būna, buvo tik nejauki tyla ir vienas kitas šypsnis. Dr. Valiūnas paraudo. Nesmagu būti nupirktam. Ir po to visi išsivaikščiojo į lankas. Vienas kitą kaltino, mėtės priekaištais ir klimpo giliau į balą. Pasitarimas pradėjo įgauti spalvingumo, sutinkamo K. Almeno istoriniame romane aprašomuose Žečpospolitos bajorų seimeliuose.

JAV LB Centro valdybos vicepirmininkas Gečys pareiškė, kad jis paneigia dr. Bobelio mestus Bendruomenei kaltinimus, bet eiti į tokio lygio diskusijas atsisakė. Bendruomenei porą sykių įgnybo ir VLIKo pirmininkas. Dr. Brazaitis dar kartą priminė, kad VLIKas Bendruomenę „švariai" apstatė, kad ne taip buvo sutarta ir dėl šio pasitarimo, kad VLIKo žmonės su Bendruomene nesiskaito ir elgiasi nekorektiškai. Kalbėjo ir kiti. Dar kokią valandą. Ir juo tolyn tuo blogyn. Pagaliau, kad išsikapstytų iš balos, veiklos derinimo svarstymą baigė „nutarimu", jog JAV LB turi tartis su ALTa, nors visi žinojo, kad iš to nieko neišeis. Ypač po tokios dr. Bobelio tirados ir Bendruomenės atstovų pareiškimo, jog jie tarsis tik ALTai pripažinus, kad Bendruomenės dalyvavimas Lietuvos laisvinimo darbe yra savaime suprantamas dalykas.

Vėliau kalbėjo apie pinigus. VLIKas pateikė savo planą. Sausio, vasario ir kovo mėnesiais lėšas telkia ALTa, balandžio, gegužės ir birželio — VLIKas, liepos, rugpiūčio ir rugsėjo —Bendruomenė, spalio, lapkričio — Balfas, o gruodyje — visi kiti. „Vaikščiosim po paplūdymius ir rinksim pinigus iš plikių" — šyptelėjo kaž kas iš Bendruomenės. Pasiūlymas nepraėjo. JAV LB atstovai siūlė lėšas telkti laisvinimo reikalams kiekvienai institucijai atskirai savo reikalams sausio, vasario ir kovo mėnesiais. Nė iš vietos ir toks planas. Atmestas buvo ir kanadiečių pasiūlymas — visas surinktas aukas siųsti Tautos Fondui ir paskui jas skirstyti pagal dirbamus darbus. „Iš kur gaus tada ALTa pinigų"? — paklausė teisingai dr. Bobelis. PLB pirmininkas Stasys Barzdukas dar bandė kelti kitus klausimus. Jam rūpėjo įsteigti milijoninį fondą politiniams reikalams, jaudinosi dėl diplomatų algų ir dėl besibaigiančių mūsų nepriklausomos Lietuvos valstybės aukso atsargų Vašingtone. Veiksniams tie klausimai nebuvo įdomūs. Veiksniai norėjo veiksnių konferencijos (o kas gi buvo dabar?), bet... neturėjo laiko. Taip ir buvo nutarta: šaukti veiksnių konferenciją... kada nors, bet prieš tai dar VLIKas, ALTa ir Bendruomenė turi pasitarti. (Ar dar negana?). Beje toje vietoje taip viskas susimaišė, kad nebeaišku pasidarė net kas yra veiksnys ir, pradėjus aiškintis jo sąvoką, visi vėl išsivaikščiojo po lankas ir diskusijas teko nutraukti.

Kad Brazinskus reikia gelbėti, irgi sutiko visi, bet kaip, taip ir nenutarė. Šešias valandas konferavę diplomatai, veiksniai ir Bendruomenė net pamiršo, ko jie buvo susirinkę, ir jokios darbotvarkės ateinančiai veiksnių konferencijai nenustatė. Už tai jiems ačiū. Gal tokių konferencijų daugiau ir nebebus. Dieve duok!

Tai taip jūs ten nieko ir nenutarėte" — pastebėjau vienam iš dalyvių.

„Nutarėm, nutarėm, kaip gi nenutarėm?" — atsakė nepatenkintas dalyvis.

"Ką?"

„Garbingai nutarėm nieko neskelbti visuomenei".

Atrodo, jog ta išeivijos spaudos dalis, kuriai rūpi tik karališkų rūmų fasado imitacijų statymas, to nutarimo garbingai ir prisilaikė.

turinyje

„VILNIUS VISUOMET SU MASKVA"

Perspektyvinės pastabos apie neseniai įvykusį LKP XVI suvažiavimą, „šeimininko" vaidmenį ir keltus ideologinius klausimus, įskaitant „bendradarbiavimo" su išeivija problemą.

ŠEIMININKO MINTYS IDEOLOGINIAIS KLAUSIMAIS

Pateikiame keleta ištraukų iš Antano Sniečkaus pranešimo kompartijos suvažiavimui apie „išdavikus" Brazinskus „vieningos srovės" baubą, kūrėjų kovingas užduotis, kovą prieš buržuazines atgyvenas ir „bendradarbiavimą" su išeivija.

SUSIPAŽINIMUI: MIESTAS PRIE NEMUNO

Sparčiai auga naujas Lietuvos didmiestis — Alytus, kuris keliolika metų bėgyje turėtų turėti apie 80,000 gyv. Susipažinkime su Alytaus charakteriu, kaip jį pristato sovietinis žurnalistas.

TAUTŲ PADĖTIS SOVIETŲ SĄJUNGOJE

1970 m. gyventojų surašymo duomenys rodo rusų procento mažėjimą, bet atskirų tautų padėtis svyruoja tarp tragiškos latvių, ir gana optimistinės lietuvių tautos padėties.

RAŠALO KAREIVIŲ SUVAŽIAVIMAS

Kova, atkirtis, tvirtos pozicijos, aistringas kovingumas ir t. t. — tai žodžiai, besikartojantieji beveik kiekviename Vilniuje įvykusio Rašytojų sąjungos suvažiavimo pranešime; ir kiti Lietuvos gyvenimo etiudai, atsispindį jos spaudoje.

GYVENO STUDENTAI KAUNO PAKRAŠTY

Tęsiame iš Lietuvos spaudos perspausdintų straipsnių seriją, šį kartą apie studentų buitį ir problemas žemės ūkio akademijoje.

„KAS SUDARO JAV LIETUVIŲ BENDRUOMENĘ?"

Ilgai tęsiasi kontroversija dėl Lietuvių Bendruomenės esmės. Ji vėl iškelta JAV LB Tarybos įstatų keitimo komisijos klausimu, kurį bandoma detaliai panagrinėti.

PAŠNEKESYS SU DANA STANKAITYTE

Įvykstančio rečitalio proga, iškilioji išeivijos solistė pasakoja apie savo nueitą muzikinį kelią ir pažiūras į muzikos pasaulį.

SKILTYS, RECENZIJA

LAIŠKAI, ATGARSIAI

IŠEIVIJOS SPAUDOS APŽVALGA

MAŽŲJŲ APSISPRENDIMAS...

Darbininkas (IV.20) vedamajame informavo, kad Valstybės departamentas nepritaria kroatų apsisprendimo teisei. Kai Amerikos kroatų grupė paprašė Klivelando miesto majorą Stokes paskelbti proklamaciją ir leisti iškelti vėliavą nepriklausomybės šventės proga, tai Stokes atsakė neigiamai, nes taip patarė Valstybės departamentas. Departamento pareigūnas Richard F. Davies rašė: „Jugoslavijos vyriausybė, suprantama, yra labai jautri, kad tos sukakties šventė nebūtų paremta Jungtinių valstybių oficialių pareigūnų dalyvavimu... Praeity keletas gubernatorių ir majorų buvo paskelbę proklamacijas ir kitu būdu viešai sieję si su balandžio 10 metinėm. Aš būčiau dėkingas, jei jūs pamėginsite išaiškinti valstijų bei lokaliniam pareigūnam, kad toks dalyvavimas neigiamai atsiliepia valstybės interesam".

Darbininkas nuo savęs priduria: „Amerika išpažįsta apsisprendimo principą. Bet prie jo vykdymo prisideda tik tada, kai jis nekenkia Valstybės departamento minimam valstybės interesui... Prieš tuos interesus turi nusilenkti kiti principai, nors ir kokie autoritetai juos būtų skelbę".

Mes nuo savęs tegalime pridurti, kad tai nebloga pamoka mūsų Altos politikams, kurie pasiryžę šventai vykdyti tai, ką jiems pataria Valstybės departamento valdininkai.

VEIKSNIŲ KONFERENCIJA

Mūsų spauda paskelbė tokį Eltos pranešimą apie tą konferenciją: „Mūsų veiksnių atstovų pasitarime, įvykusiame balandžio 24 New Yorke, dalyvavo Lietuvos diplomatų, Amerikos Lietuvių Tarybos, Pasaulio Lietuvių Bendruomenės, JAV ir Kanados Lietuvių Bendruomenių, Lietuvos Laisvės Komiteto ir Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto atstovai.

Ilgesnę pusę dienos vykusiame pasitarime buvo:

a. išryškinta Lietuvos padėtis dabartinėje tarptautinėje vykių eigoje ir mūsų vedama kova dėl laisvės — ji turi būti remiama Lietuvos valstybės suvereninių teisių vykdymo atstatymo principu;

b. pageidauta, kad Jungtinių Amerikos Valstybių lietuvių veikloje būtų siekiama jos suderinimo tarp Amerikos Lietuvių Tarybos ir Liet. Bendruomenės vadovybės;

c. jautriai suprastas Brazinskų gelbėjimo reikalas, ir dėl to visi lietuviai kviečiami gausiai aukoti Tautos Fondui".

Tik tiek iš 7-ių veiksnių „pasitarimo". *Darbininkas* (V.7) paskelbė tokį tos konferencijos vertinimą:

„Mažiau giedru įspūdžiu sutinki Eltos paskelbtą pranešimą apie veiksnių konferenciją New Yorke balandžio 24. Būtum laukęs, kad ši konferencija pratęs Clevelando ir Washingtono konferencijas — ten nužymėtam kelyje numatys konkrečius uždavinius ir sutars būdus jiem vykdyti. Bet New Yorke tesutarta siekti... susitarimo tarp Alto ir Bendruomenės...

Po Clevelando, Washingtono tai didelis žingsnis atgal. Washingtono konferencijoje tarp veiksnių buvo ir spauda, kuri yra iš tiesų realus veiksnys, nes ji formuoja lietuvišką opiniją. Šioje konferencijoje ir tuo atžvilgiu žingsnis atgal — spauda nekviesta".

Belieka tik toks klausimas: kieno pinigais veiksniai suvažiuoja į Niujorką iš Čikagos, iš Kanados ir iš kitur į pasitarimus, kuriuose sutariama tik tiek, kad reikia tartis?

SPEKULIACIJA PATRIOTIZMU?

Teko skaityti jau dvi Jurgio Gliaudos knygos „Simas" recenzijas — A. Nako *Naujienose* ir Pr. Visvydo *Draugo* kultūriniame priede. Abu recenzentai apgailestauja, kad knyga pasirodė tokia, kokia ji dabar yra. Nakas siūlo knygą „išversti" į lietuvių kalbą, atseit išleisti ją iš naujo žmoniška kalba, o Visvydas ragina leisti jos trečią laidą (antroji esą leidžiama tokia, kaip pirmoji) ir išsiuntinėti nemokamai visiems tiems, kurie nusipirko pirmos laidos egzempliorių, nes tas nevertas trijų dolerių dėl netikusios kalbos. Anot Visvydo, „tik tokiu būdu bent dalinai bus atitaisyta žala".

Dėl kalbos Visvydas savo recenzijoj, pavadintoj „Spartuoliškai iškepta knyga", rašo: „Gliaudos reportažas yra tikras klaidų rinkinys. Jei ateityje literatūros mokytojai ieškos pavyzdžių studentams parodyti, kaip nereikia rašyti, „Simo" puslapiai pravers. Jautresnis skaitytojas, peršokęs vieną stilistinę ar kalbinę kliūtį, tuoj pat susiduria su nauju baubu. Ir taip be galo. Kalba jau taip sudarkyta, jau taip pigi. Po lektūros pasijunti dvasiškai sudaužytas: pasidaro gaila ne tik rusams išduoto Simo, bet ir suniekintos lietuvių literatūros. O labiausiai gaila lietuvių kalbos, kuri knygoje šaukte šaukia S. O. S."

Recenzentas pateikia ir Gliaudos kalbos bei stiliaus pavyzdžių: „...gyvenimas ėjo rusams klusnumo praktikoje; laivų vardai prasirasdavo gyvenimo stumdesyje; toliau pasikalbėjimas įgijo absoliutų tarptautinių sutarčių žinojimo analfabetizmą, žiauriai žeisdamas žmogiškąsias ir dieviškąsias humanizmo atramos taisykles", ir t. t.

Gliaudos knygos bei jos recenzijų skaitytojai, be abejo, paklaus, kaip autorius galėjo tokia baisia kalba parašytą knygą atiduoti spaudai ir kaip leidėjai galėjo tokį leidinį leisti? Atsakymas siūlosi toks: autorius, o gal ir leidėjai norėjo su tuo leidiniu uždirbti, dėl to nepaprastai skubėjo, kad jis pasirodytų tuo metu, kada dėl Simo Kudirkos susijaudinusių lietuvių jausmai nėra dar atvėsę. Noras uždirbti, be abejo, yra teisėtas. Bet autorius ir leidėjas būtų tiek pat ar net daugiau uždirbę, jei tą reportažą būtų išleidę, sakysim, vienu mėnesiu vėliau, o per tą laiką būtų kas nors lengvai galėjęs leidinio kalbą pataisyti. Dabar kai kas susidarė įspūdį, kad autoriui ir leidėjams rūpėjo ne tiek Simas Kudirka, o juo labiau ne lietuvių literatūra ir kalba, o biznis. Biznis aplamai nepeiktinas dalykas, bet jo darymas, išnaudojant žmonių patriotinius jausmus ir niekinant savo gimtąją kalbą, nėra kilnus ir girtinas darbas.

AR BŪTINA NUMIRTI

Neaiškios Vilniaus universiteto profesoriaus J. Kazlausko mirties aplinkybės buvo labai plačiai nagrinėtos išeivijos laikraščiuose. Dugelio laikraščių išvada — profesorius J. Kazlauskas norėjo ilgesniam laikui atvažiuoti į Jungtines Amerikos valstybes, čia viename universitete dėstyti lietuvių kalbą, ir, ryšium su tuo, buvo sovietinio saugumo nužudytas.

Tragiškas J. Kazlausko likimas ir labai įtartina kompartijos laikysena išveivijos spaudai davė daug propagandinės medžiagos. O tačiau šis nelaimingas įvykis verčia išeiviją apie šį bei tą susimąstyti. Atrodo, jog detroitiškis žurnalistas Al. Gimantas bene vienintelis *Nepriklausomoje Lietuvoje* iškėlė ir kitą, labai reikšmingą šio klausimo pusę. Al. Gimantas klausia, o kaip mes šiandie būtume savo tarpe sutikę ir priėmę prof. J. Kazlauską, jei jis būtų likęs gyvas ir atvykęs čia. Prof. J. Kazlauskas buvo kompartijos narys, aukštas valdiško universiteto pareigūnas, niekur nei tiesioginiai nei užuominomis dabartinei sovietų valdžiai neparodęs nei nepalankumo nei neištikimybės. Pagal veiksnių rezoliucijas jis priklausytų tai komunistų ir pareigūnų grupei, su kuriais, tautinės drausmės vardan, neleidžiama nei kalbėtis, nei bendrauti.

Toji spauda, kuri nuolatinai ir kiekviena proga pasisako prieš lietuvių menininkų keliones čia ir ten, prieš studijas Vilniaus universitete, bendrai prieš betkokius kultūrinius ryšius su Lietuvos gyventojais, ryšium su prof. Kazlausko mirtimi taip pat atsidūrė gana nepatogioje padėtyje — perdaug ryškiai atsispindi jos dviveidiška laikysena okupuotos Lietuvos žmonių atžvilgiu. Ar Lietuvoje gyvenantis mokslininkas, menininkas, kūrėjas būtinai turi numirti, kad įrodytų, jog ir su juo galima išeivijai kalbėti, bendrauti, galima jį laikyti žmogumi. Toji spauda, kurioje labai lengva ranka mėtomi kaltinimai, kolkas į šį klausimą dar nesiryžo atsakyti. Ir kažin ar pasiryš.

akiračiai

The Lithuanian Monthly — Published monthly, except August and December, by Viewpoint Press, Inc., 6821 South Maplewood Avenue, Chicago, Ill. 60629. Subscription rates: $6.00 annualy in the US, $6.00 in foreign countries; $0.75 per copy. — Second class postage paid at Chicago, Ill. ● Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, G. Procuta, L. Mockūnas, dr. T. Remeikis, Z. Rekašius; spaudos grafika A. Kurausko; administratorius K. Avižienis. ● Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami. Skaitytojų laiškai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia AKIRAČIUOSE svarstytus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai. ● Metinė 10 numerių prenumerata JAV-se — $6.00; kituose kraštuose — $6.00; atskiro nr. kaina — $0.75. Prenumeratas ir aukas čekiais ar piniginėmis perlaidomis prašome išrašyti AKIRAČIŲ vardu ir pasiųsti aukščiau nurodytu adresu.

FILMAS IŠ LIETUVOS

LIETUVOS KIŠKIAI IR ČIKAGOS RAGANOS

Dariaus-Girėno šeštadieninėje mokykloje rodomos propagandinės bolševikų filmos. Dariaus-Girėno mokykloje rašomi vadovėliai su Kubilinsko eilėraščiais. Dariaus-Girėno mokykloje...

Reikia, galų gale, patvarkyti tą Dariaus-Girėno mokyklą!

Tikrai, šį pavasarį vaikams (ir net tėvams!) buvo parodyta filma iš Lietuvos. Gudri propaganda. Sukta. Pavasarį nuo ledų gelbsti žvėrelius (komunistinis humanizmas). O vilkus šaudo (kaip žiauru). Gražūs Lietuvos miško vaizdai (neapgausit, komunistinę propagandą, nors ir be žodžių, vistiek pažįstame).

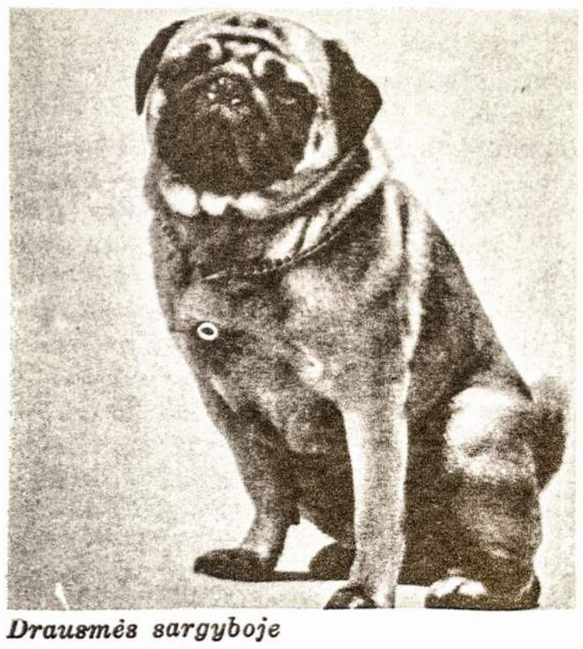

Drausmės sargyboje

Nuoširdžiai besirūpindama lituanistiniu švietimu, į šiuos nenormalumus atkreipė dėmesį Lietuvių bendruomenės Čikagos apygardos valdyba. Tiesa, ir ankstyvesnės valdybos neva tai „rūpindavosi" šeštadieninėmis mokyklomis, parūpindamos pinigų, kiek tik įstengdavo, mokyklų išlaidoms dengti (kokia materialistinė pasaulėžiūra!). Šių metų valdyba, radikaliai priešingai ankstyvesnėms, rūpinasi ne materialine, bet idėjine mokyklų gerove. Bent jau Dariaus-Girėno mokykla šiais metais tai dar nei cento negavo (principinga laikysena). Ačiū Dievui, baigiasi mokslo metai, tai, turbūt, ir nebegaus...

Valdybos vicepirmininkas A. Juškevičius kreipėsi į švietimo tarybos pirmininką J. Kavaliūną, norėdamas atkreipti dėmesį į pradžioje minėtus, su tautine drausme nesuderinamus veiksmus Dariaus-Girėno mokykloje. Šis gi pasiūlė pasikalbėti su mokyklos vedėju J. Plaču (kokia neatsakinga laikysena). O be to, mokykla juk rūpinasi Tėvų komitetas, tai reikėtų gal visų pirma ir su jais pasikalbėti (išsisukinėjimai). Tėvų komiteto pirmininkas A. Ostrauskas apygardos atstovą priėmė visai nedraugiškai: — o kas, Tamsta, toks būsi ir kodėl taip rūpinatės mūsų reikalais? (gudrus advokatas, bando nukreipti dėmesį). Pagaliau buvo sutarta balandžio pirmą šeštadienį sušaukt visų tėvų susirinkimą šiems negeistiniems reiškiniams aptarti (Visai teisingai — blogybes iš savo tarpo reikia rauti viešai. Tada net ir pikčiausi priešai negalės mūsų kaltinti slaptumu, užkulisinėm intrygom ar dar kokiais kitais išsigalvojimais).

Tėvų susirinkimas buvo gausus, gausesnis negu bet kada praeityje (o tai kaip tik įrodo, jog tėvai rūpinasi apsaugoti vaikus nuo gręsiančio komunizmo pavojaus). Trys motinos nepritarė tokių filmų rodymui. Deja, didžiulė dauguma tėvų buvo suklaidinta kažkokio „akiratininko", kuris pasiūlė mokyklos vedėjui Plačui padėkoti už gerą ir kruopštų darbą (pasirodo visur yra priešo agentų). Suklaidinti tėvai plojo (atleisk jiems, Viešpatie, nes jie nežino, ką daro). Po to buvo išrinktas naujas Tėvų komitetas. Nors buvo daug kandidatuojančių, išrinkti ir keli „akiratininkai" (o tai kaip tik ir įrodo, jog padėtis iš tikrųjų yra dar blogesnė, negu mes galvojome). Tautinės vienybės vardan, A. Juškevičius ragino susirinkusius pamiršti šį nesusipratimą ir nerašyti į laikraščius (labai teisinga mintis — rašydami apie savo durnystes ar pralaimėjimus, tik smukdytume savo kovinę dvasią).

Gage parko Bendruomenės apylinkės pirmininkas J. Bertašius iškėlė dar porą rimtų kaltinimų mokyklos vedėjui. Vedėjas iš anksto filmo neperžiūrėjęs! Visai teisinga mintis — kaip galima nuspręsti, ar filmas tinkamas, jo nemačius. (būdamas sąmoningas patriotas, J. Bertašius, savaime aišku, šito filmo nežiūrėjo). Ir antras, labai rimtas kaltinimas — kodėl filmą rodyti su savo aparatu pakvietė žurnalistą E. Šulaitį? (visiems gi žinoma, kad tokių žmonių ir aparatai raudoni). Galima buvo gi pasisamdyti kokį nors biznierių (patikimą, nors ir visiškai nepažįstamą)...

Su Dariaus-Girėno mokykla reikalai tikrai blogi. Naujame Tėvų komitete kai kas jau kalba, kad gal vertėtų mokyklą baigiantiems mokiniams kokią ekskursiją į Lietuvą suorganizuoti. O šiam tikslui paramos paprašyti — iš LB Čikagos apygardos valdybos.

Kaip tokius žmones dar šventa žemelė nešioja?! Baisu. Raganos kiba apsėdo tą mokyklą... Reikia būtinai ruošti dar geresnę medžioklę!

SUSIPAŽINIMUI: MIESTAS PRIE NEMUNO

KAS YRA ALYTUS?

Tai visai ne retoriškas klausimas. Domėdamasis Alytum, kalbėdamasis su žmonėmis, prisiklausiau įvairių nuomonių. Kartą, paklausęs, kas yra Alytus, išgirdau net abejonę: augantis miestas, o gal besiplečiantis kaimas?

Taigi, kas yra miestas? Koks jis turi būti? Ar toks yra Alytus, kaip buvo sumanyta?

Planuota, kad po keliolikos metų Alytus turės 80 tūkstančių gyventojų. Šiame penkmetyje numatyta pastatyti medvilnės kombinatą, šaldytuvų gamyklą, mėsos kombinatą, neaustinių medžiagų gamyklą, išplėsti veikiančias įmones. Naujų įmonių atsiradimas turi „ištraukti“ iš pietinių respublikos rajonų žemės ūkiui nereikalingą darbo jėgą, kartu su pramone sukurti kitas, negamybinius poreikius tenkinančias įmones.

Žmogus, kuris kalbėjo, kad Alytus yra besiplečiantis kaimas, turėjo savo argumentų. Sako, paėjėkime iki autobusų stoties ir apsidairykime aplinkui. Miestui būdingi mūrai? Būdingi. Bet štai žiūrėkit į aną pusę. Koks stogas? Skiedrom dengtas? Skiedrom. Namas medinis? Medinis, į žemę sminga. Kaimiška rietuvė malkų. Gal alytiškiai neturi gyvulių? Kiaulių per tūkstantį, karvių apie du šimtus augina, 77 hektaruose — vasariniai ir žieminiai pasėliai, 27 hektarai daržų ir t. t. Ar tai ne kaimo požymiai?

Ką gi, kalbos kalbomis, bet tiesos yra. O kokie miesto požymiai? Visų pirma — pramonės koncentracija, darbininkų ir inteligentijos gausėjimas. Pagal šiuos požymius Alytus yra miestas. Alytus auga į plotį ir į aukštį; dabar jis užima 2118 hektarų žemės (1964 metais — 1446 ha), gyventojų turi 27,7 tūkstančio (1964 — 15,6 tūkst.). Tačiau nerasime „grynojo“ miesto tikrąja šio žodžio prasme, nerasime grynų miestiečių: visus miestus sukūrė kaimas, taigi ir dabartiniai alytiškiai — vos ne visi vakarykščiai valstiečiai. Jie tapo darbininkais, inteligentais. Alytus — ne stichinio atsitiktinumo išdava, o planingo liaudies ūkio tvarkymo rezultatas. Nors kartais...

Šiuo metu Alytuje yra 15 pramonės įmonių. 1965 metais pramonėje dirbo 4218 žmonių, šių metų pradžioje — beveik 8000. Pati pramoninė gamyba per šį laikotarpį taip pat padidėjo daugiau kaip du kartus. Šiemet vien per 7 mėnesius Alytaus pramonė pagamino įvairiausių gaminių daugiau kaip už 42 milijonus rublių. Stambiausia Alytaus įmonė — medvilnės kombinatas. Joje — 3000 žmonių. Antra pagal dydį — mašinų gamykla, kur dirba per pusantro tūkstančio darbuotojų. Kombinatas pirmąjį medvilnės metrą išaudė 1967 m. balandžio mėnesį. Tiesa, medvilnės kombinate gamyba nėjo lengvu keliu. Laikas nuo laiko būdavo neįvykdomi planai. Kombinatas didelis, vien pagrindinis cechas užima 14 ha ploto, stebina patalpų erdvumu ir kurtinančiu staklių gausumu. Kalbėdamas su viena alytiške, išgirdau, kad ji negalėjo dirbti kombinate vien dėl didelio triukšmo: pripratusi prie laukų ramumo, nutarė eiti į vaikų darželį. Vis, sako, žmogiškas balsas, o ne metalo gausmas.

GAMYBINIAI PLANAI IR... VAIKAI

Alytiškių pasididžiavimas — naujasis pramoninis rajonas. Čia stovi medvilnės kombinato korpusai, į dangų stiepiasi vienuolikaaukštis administracinis pastatas. Toliau — šaldytuvų gamykla. Laukiama, kad medvilnės kombinatas per metus išaus 65 milijonus metrų audinių, o šaldytuvų gamykla pateiks vartotojams 300 tūkstančių agregatų. O dar rekonstruojama vyno gamykla, statomas skydiniu namų kombinatas, neaustinių medžiagų gamykla, mėsos kombinatas ir t. t. Taigi pramonei vystyti perspektyva nubrėžta. Įdomu, kaip tai veikia žmogų.

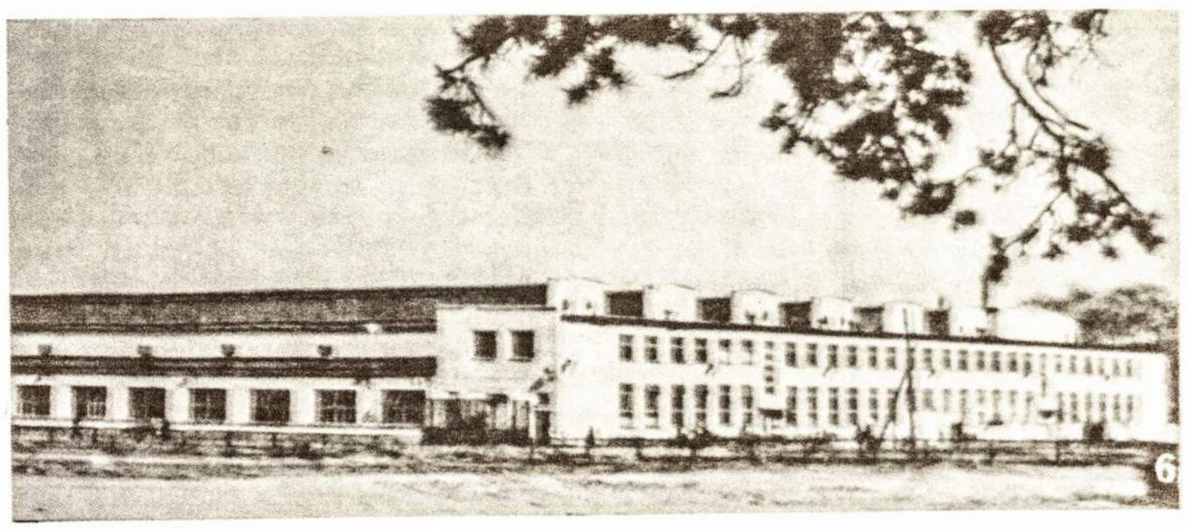

Mašinų gamykla Alytuje

Lankydamasis vienoje įstaigoje, pamačiau motiną ir kokių penkerių metų sūnelį. Paklausęs, kodėl jis čia, išgirdau atsakymą: „Nėra kur palikti“. O juk dabar Alytaus darželiuose ir lopšeliuose jau gali gyvent, net 1170 vaikučių. Prieš trylika metų — tiktai 150 vietų... Bet ar, padaugėjus vaikų darželių skaičiui, sumažėjo mamyčių rūpesčiai? Deja, teigiamai atsakyti dar negalima. Štai medvilnės kombinatas, kuriame visas Alytaus žiedas — merginos ir jaunosios motinos, — šiais metais gavo darželiuose tik šešias naujas vietas.

Alytuje pastebėsi daug mūsų miestams būdingų dalykų. Pavyzdžiui, pernai Komjaunimo aikštė buvo išrausta, duobėta. Po metų — tas pats. Prieš keletą metų įkurtas specialiai alytiškių statybiniams poreikiams tenkinti trestas vos bespėja susidoroti su gausėjančiais darbais. Dabar kasmet į miesto kapitalinę statybą investuojama apie 30 milijonų rublių. Beveik 3 tūkstančiai statybininkų kasdien išeina gražinti Alytų. Tačiau sumos — vienas dalykas, o jų sunaudojimas — kitas, ir netgi kur kas esmingesnis. Galima lėšas panaudoti taip, kad žmogaus protu ir rankomis sukurtas produktas jam tik darys žalą. Vaikštinėdamas naujojo mikrorajono gatvėmis, atkreipiau dėmesį į nesutvarkytus kiemus, atviras tranšėjas, šulinius. Mane lydėjęs statybininkas pasakė: „Bendra bėda: komunikacijos — nepelningas dalykas. Namą pastatome, o po to galvojame, kaip prie jo privažiuoti, kaip nutiesti įvairiausius vamzdynus. Apie vaikus, kurie žaidžia ant smėlio kalnų, nedaug tegalvojame. Netgi susitaikėme, kad statybos — tai netvarka“.

KAIP MUMS IŠTEKĖTI?

Ko Alytuje daug ir ko per maža? Atsakyti į šį klausimą bene sunkiausia. Štai viena jauna pašnekovė skundėsi: „Kaip mums ištekėti?“

Dabar Alytuje gyvena apie 28 tūkstančius žmonių: Ir moterų, kaip kad dažnai būva, gerokai daugiau. Taigi reikėtų labiau ugdyti „vyriškąją“ pramonę, Mieste kalbama, kad žmonių daug, iš kaimo važiuoja ir važiuoja, o pramonės įmonėse — atvirkščiai, trūksta darbininkų. Pavyzdžiui, medvilnės kombinatas dažniausiai dirba tik vieną pamainą, buitinių šaldytuvų gamykla — 1,4 pamainos, mašinų gamykla — 1,5 pamainos. O kiek žmonių trūksta buitinio aptarnavimo įmonėse, komunaliniame ūkyje... Girdžiu prieštaraujant: kur jiems gyventi? Ką gi, planuotojai irgi kartais daro klaidų. Apsirikimus reikia kuo greičiau pastebėti ir naikinti disproporcijas. Antai Vilniuje vienam gyventojui 1969 metais teko 7,7 kv. metro gyvenamojo ploto, Kaune — 7,1, Šiauliuose — 7,2. Šie miestai yra jau „senosios“ pramonės atstovai. Na, o Alytuje vienam gyventojui tenka 6,1 kv. metro ploto. Taigi alytiškiui gyventi kur kas ankščiau, nors vilnietis galvoja priešingai. Stengiamasi kaip nors išsiversti. Vienas po kito dygsta bendrabučiai, tačiau juose kabo taisyklės: paisoma šio nurodymo, kuriami šeimyniniai bendrabučiai: šeimai duodamas vienas kambarėlis.

Mokslininkų paskaičiavimais, pramonės ir kitų sferų dirbančiųjų santykis turėtų būti 1:4. O Alytuje? Kaip minėjome, čia beveik 28 tūkstančiai gyventojų, pramonėje — 8 tūkstančiai. Vadinasi, pramonės darbuotojų skaičius auga kur kas sparčiau, negu kituose veiklos baruose. Pavyzdžiui, 1959 metais prekyboje dirbo 10 procentų visų dirbančiųjų, o 1970 metais — tik 6 procentai. Taigi pastebimas santykis prekybininkų mažėjimas, ir, matyt, todėl mieste nėra geros prekybos. Naujajame Alytaus mikrorajone, kur dabar gyvena pusė miesto gyventojų, veikia tik dvi parduotuvės. Prekybos centro statyba ilgam sustojo.

Tiesa, ne viskas priklauso vien nuo darbuotojų skaičiaus. Reikalinga technika. Rajono laikraštis „Komunistinis rytojus“, gavęs skundą, kad pardavinėjamas sugedęs margarinas, kreipėsi į miesto vartotojų kooperatyvą. Buvo paaiškinta, kad parduotuvės nepakankamai aprūpintos šaldymo įrengimais, todėl vasarą sunku prekiauti pieno produktais. Nors gastronomo darbuotojai įspėti, kad neprekiautų blogais maisto produktais, parduotuvėje vėl mačiau tą patį vaizdą. O ko griebtis, negi uždarysi parduotuvę?

Augančiam vaikui daug ko reikia. Tą pat galima pasakyti ir apie Alytų, miestą, kuriam daug ko trūksta, bet daug ką jis ir turi.

KAI ŠEIMININKAI TOLI

Lankydamasis vykdomajame komitete, išgirdau nemaža probleminių dalykų. Prisiminiau centrinėje spaudoje keliamus klausimus dėl miestų vykdomųjų komitetų teisių. Sunku paveikti įmones, jeigu jos statomos ir valdomos ministerijų, esančių Vilniuje ir dar toliau. Dabar miesto šeimininkas yra rajono vykdomasis komitetas. Jis, kiek gali, rūpinasi miesto vystymu, tačiau ar ne per mažai tokie augantys miestai turi praktinių ūkinės veiklos galimybių? Miesto vykdomasis komitetas turi kur kas daugiau teisių, negu jėgų. Juk jame dirba tik keturi žmonės: pirmininkas, du pavaduotojai ir mašininkė.

Nors Alytuje dar daug ką reikia padaryti, bet susiduri ir su tokiais faktais, kurių galėtų nebūti, jeigu patys alytiškiai to panorėtų. Antai rajono biblioteką uždarė remontui, o kita dar neveikia — miestas liko be bibliotekos. Šeštadieniais ir sekmadieniais prie vienintelio restorano durų — ilgos „uodegos“. Kodėl vakarais nepavertus atskirų valgyklų kavinėmis? Kultūros namai, pastatyti anais laikais, kai miestas neturėjo dešimties tūkstančių gyventojų, dabar atrodo labai jau kuklūs...

Bene pagrindinė kultūrinė priemonė — televizorius. Kaip piktos katės, namai pasišiaušę įvairiomis antenomis. Knygų nedaug teišperkama. Per 7 mėnesius centrinis knygynas pardavė literatūros už 10 280 rublių, vidutiniškai vienam gyventojui — maždaug už 40 kapeikų. Bet šis skaičius yra dar mažesnis, nes knygas perka ir kaimo gyventojai, atvykę į miestą, be to, į šį skaičių įeina Daugų ir Simno miestelių knygynų sumos.

...1387 metais Jogaila išdavė dokumentą, kuriame Alytus pavadintas miesteliu. Nors miestas amžių skaičiuoja šimtmečiais, tačiau gyvybingą kilimo injekciją pajuto tik per pastarąjį dešimtmetį. Dabar čia, kebliau surasti „senbuvį“, negu miesto „naujoką“. Bet kai susitikau su buvusiu Šiaulių statybininku Antanu Alekna, kuris dabar yra mėsos kombinato statybos direktorius, pajutau, kad Alytus turi tikrų patriotų. Jis parodė naująjį mikrorajoną, kartu apvaikščiojom tranšėjas, pramoninį rajoną. Paskui nuvežė į priešingą Nemuno pusę ir nuo kalno parodė miesto panoramą.

Žmonės, kurie vakar gyveno įvairiuose miesteliuose ir kaimuose, šiandien jau tapo alytiškiais, būsimais tikrais miestiečiais.

Jonas Vėlyvis, Literatūra ir Menas, 1970.XII.12.
(paraštės *Akiračių* red.).

Bendras Alytaus vaizdas

Skaitant balandžio mėn. Vilniuje įvykusio Rašytojų sąjungos suvažiavimo aprašymus, atrodo lyg tai būtų buvę kokie nors militaristų ar karo mokyklos kariūnų pratimai. Kova, atkirtis, tvirtos pozicijos, laimėjimai, užsigrūdinimas, vadovavimas, pajėgos, aistringas kovingumas ir pilietiškumas — vis tai žodžiai, besikartojantieji kiekviename pranešime, kartais net kiekviename sakinyje.

Pagrindiniame rašytojų pirmininko pavaduotojo A. Maldonio pranešime randame ir paaiškinimą, kodėl rašytojų suvažiavime taip garsiai žvanga kardai ir pentinai: „...Paaštrėjusios ideologinės dviejų pasaulių kovos sąlygomis ypač svarbu nuolat stiprinti idėjinius šiandieninės literatūros pagrindus... Tai ypač aktualu jaunosios rašytojų kartos atžvilgiu".

Jauni rašytojai partijai kelia daug rūpesčio. Anot A. Maldonio, jų „netvirtas gyvenimo procesų suvokimas pasireiškia nepakankamu dėmesiu pasaulėžiūros dalykams, formos fetišizavimu, bandymais ieškoti vertybių pastovumo ir mato ne dabartyje, o civilizacijos priešistorijoje, liaudies kultūroje ir pan."

Daugiausia kritikos susilaukė S. Geda (jo poema „Strazdas" tilpo *Akiračiuose*). Anot pirmininko pavaduotojo, tai „savitas, talentingas poetas,... su gausiais jo poetinių atradimų sekėjais ir eikvotojais". Jo didžiausia nuodėmė, — kad rašo perdaug alegoriškai ir sunkiai suvokiamai.

Įdomu, jog poetas S. Geda taip pat išreiškė savo požiūrį į kūrybą. Jo nuomone, poezija — *kaip senovinio orifėjiškumo variacija, tūkstantmečių balsas už kurį reikia mokėti savo gyvenimu ir krauju, balsas, dovanojamas tautai per geriausius jos žmones; kaip didžiojo teisė gyventi žemėje, išsilaikyti kultūringų pasaulio tautų šeimoje; kaip žmonijos dvasinės egzistencijos pamatas. Reikia turėti drąsos ir vyriškumo pakilti aukščiau savęs, išeiti iš savęs. Ir visų pirma — į lietuvių poezijos foną. Reikia naujai suvokti tuos dalykus, kurie sukurti iki mūsų ir be mūsų. Būtina išsiugdyti šiuolaikišką tikėjimą, jog mūsų prozodija turi perspektyvą atgal — į kalbą, į mūsų gyvenimo būdą, ir pirmyn — į mus pačius ir pasaulio kultūrą, į jos begalinę įvairovę. Būtinas supratimas, kad geri ir reikalingi visi poetai, pradedant kaimo pokštininku, pasakorium, ir baigiant savo krašto piliečiu, laiko reprezentantu ar iš pažiūros keistuoliu atsiskyrėliu. Visi jie yra vieno didelio kūno, turinčio vieną vardą — Žmonijos kultūra — dalys, tegul ir iki nepažinumo pasikeitusios, kartais ir anachroniškai atrodančios.*

Kompartijos centro komiteto skyriaus vedėjo pavaduotojas J. Bielinis šias S. Gedos mintis pavadino lengvabūdiška kalba. *Pergalės* žurnalo redaktorius A. Baltakis dėl S. Gedos kūrybos jaudinasi todėl, kad, anot Baltakio, ji „užšifruota metaforų kodu, jog aš taip ir nesuprantu, ką norėjo pasakyti poetas".

LIETUVOS SPAUDOS APŽVALGA

RAŠALO KAREIVIŲ SUVAŽIAVIMAS

A. Baltakis linkęs netoleruoti (!) tokios kūrybos: „...Ar toks kūrybos hermetiškumas, jei jis bus toleruojamas, neatves prie pagrindinių tarybinės literatūros principų revidavimo?"

Taip tarybinės „drausmės sargybiniams" žvanginant netolerancijos kardus, diskusiją kreipti atgal į literatūrą bandė J. Grušas. Būdamas vyresnio amžiaus ir didesnės gyvenimo patirties dar iš tų laikų, kada „moralinės vertybės griuvo mūsų akyse, ir mes supratome, ką tai reiškia", J. Grušas ir dabar kalbėjo atsargiais, rūpestingai parinktais žodžias. Net ir apie liaudies kūrybos tradicijas užsiminęs, J. Grušas nepamiršo, jog vietoj žodžio „tauta" reikia sakyti „nacija"...

Tik S. Gedos „įžūlumas" neišpasakytas — lietuvių tautą pavadint lietuviškai, ne zimaniškai... *Nacija*nalistai dar už tai, ko gero, į kailį įkrės...

Literatūros ir meno vasario 27 d. numeryje ilgą ir piktą straipsnį išspausdino Dzidas Budrys. Straipsnyje jis smarkiai puola istorikus J. Jurginį ir V. Merkį už tai, kad jie, aprašydami Maskvoje įvykusį Tarptautinį istorikų kongresą, nedavė tvirto atkirčio buržuaziniams kapitalistinių kraštų istorikams. Užsipuola ir *Literatūros ir meno* redaktorių, kad nepareikalavo tokio atkirčio...

Įdomu tai, kad Dzidas Budrys nepriklauso kompartijai... Nepriklausomoje Lietuvoje priklausė socialdemokratų partijai, metus laiko studijavo Londone. 1941 metais liko Lietuvoje, nebuvo pašalintas iš universiteto. Tačiau Stalino laikais sugebėjo labai greitai prisitaikyti. Kurį laiką dėstė ekonomiką Vilniaus universitete, vėliau, kaip LTSR akademikas, vadovavo Ekonomikos instututui.

Mirus Stalinui, pasibaigė 1953 metai ir Dzido Budrio direktoriavimas Ekonomikos institute. Sulaukęs beveik 68 metų, Dzidas Budrys dar vis teberašo kaip ir anais gerais dėdės Josifo laikais...

Balandžio 22 d. *Gimtasis Kraštas* informuoja, jog Lietuvoje lankėsi Stasė Dominaitytė-Baltus. Ta proga laikraštyje paminėta, jog S. Baltus yra Belgijos lietuvių bendruomenės pirmininkė, ir, jos žodžiais, „bendruomenė mums svarbi tautiškumui išlaikyti". Belgijoje dabar gyvena apie 300 lietuvių.

Ši smulkmena įdomi tuo, jog tai bus, turbūt, pirmas atvejis, kai bent truputėlį informacijos apie lietuvių bendruomenę perdavė Vilniuje leidžiamas laikraštis.

Balandžio 18 d. *Tiesa* paskelbė respublikinėms mokslo ir technikos premijoms pristatytų darbų sąrašą. Ekonomikos ir humanitarinių mokslų srityje pristatyti 4 darbai. Vienas iš jų — J. Kazlausko „Lietuvių kalbos istorinė gramatika".

Prof. J. Kazlausko veikalas pasiūlytas premijuoti, be abejo, su partijos žinia ir pritarimu. Atrodo, lyg tai būtų bandymas bent truputį atitaisyti įspūdį bei sumažinti gandus ir spėliojimus, kuriuos sukėlė partijos laikysena prof. J. Kazlausko laidotuvių atveju.

Po to, kai išeivijos spaudoje pasirodė daug spėliojimų ir tvirtinimų, jog prof. J. Kazlauską nužudė sovietų saugumas, iš Lietuvos pradėjo sklisti gandeliai, jog neva tai prof. Kazlauskas buvęs paskutiniu metu labai nusivylęs, nes pradėjo rastis vis daugiau įrodymų, griaunančių jo mokslinės lietuvių kalbos istorijos teorijas. Tuose gandeliuose paprastai būdavo įpinta mintis, jog ši mokslinio darbo nesėkmė galėjo jį paskatinti savižudybei.

Atrodo, jog dabar, kompartijos laikraščiui pranešus apie pagrindinio prof. J. Kazlausko mokslinio darbo pristatymą respublikinei premijai, turėtų baigtis visa šita savižudybės apologetika...

Perskaityti iš karto visus 1970 metų *Nemuno* žurnalo numerius reikia nemažai laiko. Mums tai užtruko tris naktis.

Išeivijai *Nemuno* žurnalas įdomiausias tuo, kad jo neleidžiama siųsti į užsienį. Net ir tada, kai siuntėjai tarp kitos spaudos įmaišo ir vieną kitą *Nemuno* numerį, Vilniaus pašto cenzoriai kantriai ir rūpestingai šį draudžiamą leidinį „išoperuoja". Svečiai ir pareigūnai iš Lietuvos aiškina, jog taip yra todėl, kad užsienin siųsti leidžiama tik respublikinius leidinius, o *Nemunas* — Kauno žurnalas, ir respublikinių leidinių sąrašan vis dar nepriimamas.

Po ilgo ir mieguisto skaitymo, pirmas įspūdis vidutiniškas — žurnalas neblogas, betgi ir nieko ypatingo. Daug spausdinama poezijos ir literatūros. Įdomiausias šis žurnalas bene ir bus tuo, kad jame vyrauja jaunesni autoriai.

Tie, kurie galvoja, jog *Nemunas* neišleidžiamas į užsienį todėl, jog jis neprisilaiko partijos linijos ar bent mažiau komunistiškas už kitus leidinius, paskaitę žurnalą turėtų tokią nuomonę pakeisti. Ypač pasiskaitę apie gimimą... genijaus visiems laikams. Kaip ir visi kiti leidiniai, taip ir *Nemunas* socialistinės visuomenės statybą gina kovingai ir iš marksistinių pozicijų...

Visdėlto yra šis tas ir įdomaus. Truputis daugiau dėmesio Vakarų literatūrai, Kauno miesto gyvenimui, vietos kultūrininkams, dar nepripažintiems rašytojams. Išeivijos spauda antikomunistinei propagandai iki šiol daugiausia naudojasi komjaunimo ir „komsenimo" *Tiesų* informacija. Gi komunistinei propagandai, norint padaryti teigiamos įtakos Vakaruose gyvenantiems skaitytojams, būtų naudingiau, jei Vilniaus pašto cenzoriai išleistų užsienin *Nemuną*, o neišleistų kad ir tokios *Komjaunimo tiesos*.

J. Rėzos 1625 metais Karaliaučiuje išleistas Dovydo psalmių vertimas yra pagrindinis šaltinis tyrinėjant mūsų literatūrinės kalbos ištakas. Lietuvišką abėcėlę tuo metu sudarė 22 didžiosios ir 50 mažųjų raidžių. Kalbotyrininkas Vladas Žulys paruošė beveik 3000 šios knygos žodžių žodyną — žodžių, kurie šiandieninėje lietuvių kalboje nebevartojami. Šį darbą pristatė Vilniaus universitetui kaipo mokslų kandidato disertaciją. Universiteto lituanistai, labai gerai įvertinę jo darbą, pasiūlė suteikti jam mokslų daktaro laipsnį.

Nemuno žurnale, aprašant V. Žulio darbą išspausdinti ir du pasikalbėjimai, pavaizduojantieji, kaip, patekę į mūsų dienas kalbėtų 17 amžiaus lietuviai. Juos, kartu su „vertimu", čia ir persispausdinome.

Kaimynė kaimynei:

— Kur teki?

— Prie skrybėlės?

— Bės kokia bėda nutikus?

— Sūnus visai stalgus pasidarė. Barsiu per gromatą.

— Kodėl, sakai, stalgus?

— Vis: mama, siųsk toktai, mama — anoktai, o pats visai aptingo.

Turistinis Vilniaus vaizdas — Gintaro viešbutis

— Iš kur žinai?

— Iš akademijos pranešė. Lyg barzdskučiu per širdį.

— Nebūk perdaug narsi. Narsas — blogas patarėjas. Gal vaikui kas su sveikata?

— Į plėšimus tekėti sveikatos tai užtenka! o mokslui nebeprastoja.

Gavęs laišką, studentas draugui:

— Vėl augyvė grumzdžia, kada nesiųs daugiau penukšto.

— Nuodėmai grumzdžia?

— Kaip visada: augyvės narsas — sūnui balvas. Manau, neilgam.

— Kartunta ir man taip buvo, betaig praėjo.

— Kaip manai, bės nenuėjus mums po porą malkų išmesti. Va, dar turiu kelis stukius.

— Gal geriau už juos gero gaido paklausyti?

— Gaido tai gaido. O! Jau septinta adyna nebtoli. Skubiai tekėkim. Galim prastoti ir malką, ir gidą.

Nesunku įspėti, kad tekėti — tai bėgti. Bet ko ta moterėlė bėga pas... skrybėlę? Pasirodo, skrybėlė — tai raštininkas (iš vokiečių „schreiber" — rašyti). Panašiai ir barzdskutys tada reiškė ne patį amatininką, o — skustuvą. Mama skundžiasi, kad sūnus pasidarė tikras akiplėša (stalgus) ir vis prašo tai šio, tai to atsiųsti. Kai-

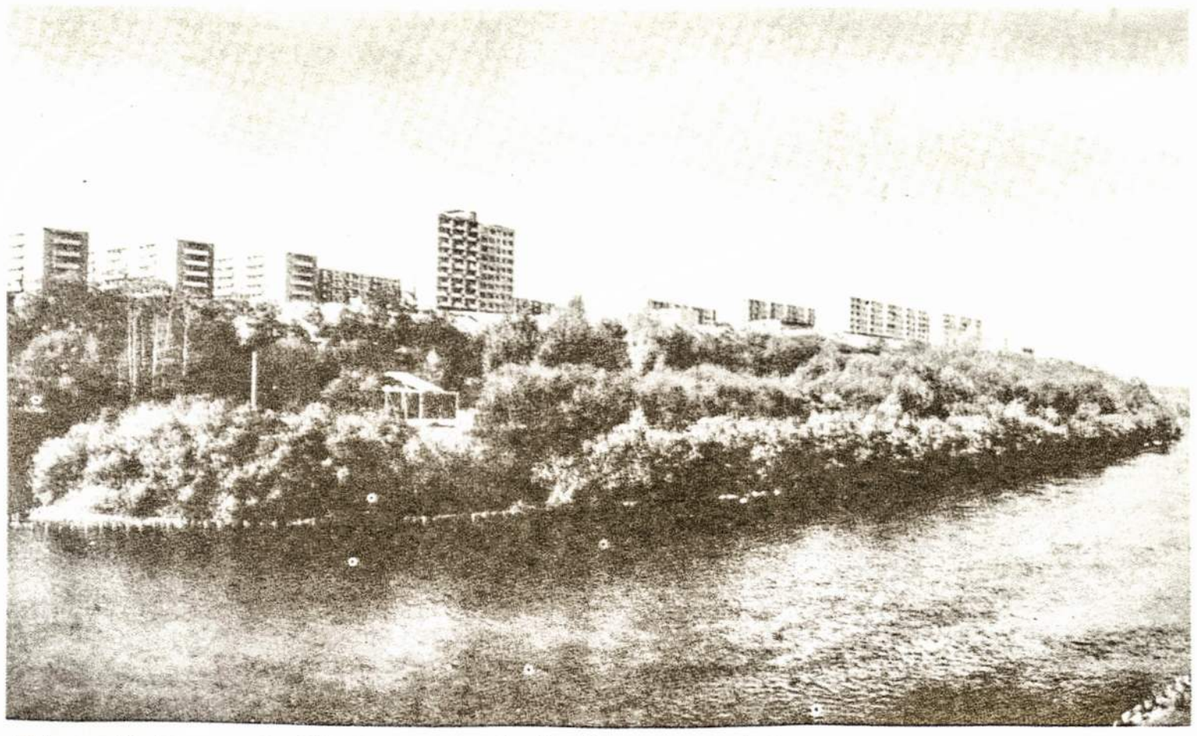

Vienas iš įdomesnių Vilniaus priemiesčio Žirmūnų vaizdų

1970 M. GYVENTOJŲ SURAŠYMAS

TAUTŲ PADĖTIS SOVIETŲ SAJUNGOJE

Šį mėnesį pagaliau buvo paskelbti 1970 metų sausio 15 d. įvykusio Sov. Sąjungos gyventojų surašymo duomenys.

Pagal juos, 1970 m. Sov. Sąjungoje gyveno 241 mil. 720 tūkst. žmonių (1959 m. — 208 mil. 827 tūkst.) Taigi per paskutiniuosius 11 metų gyventojų skaičius padidėjo 16%. Mums, kaip ir kitų Rusijos valdomų tautų gyventojams, be abejo įdomiausi šio surašymo duomenys apie tautybes ir kalbas.

MAŽĖJA RUSŲ NUOŠIMTIS

Žemiau pateikiame gyventojų skaičių taip vadinamose „sąjunginėse respublikose" (skliausteliuose nurodyta, kiek nuošimčių padidėjo gyventojų skaičius palyginus su 1959 metais):

Rusijoje —	130,079,000	(11%)
Ukrainoje —	47,126,000	(13%)
Gudijoje —	9,002,000	(12%)
Uzbekijoje —	11,960,000	(45%)
Kazachijoje —	12,849,000	(40%)
Gruzijoje —	4,686,000	(16%)
Azerbaidžane —	5,117,000	(38%)
Lietuvoje —	3,128,000	(15%)
Moldavijoje —	3,569,000	(24%)
Latvijoje —	2,364,000	(13%)
Kirgizijoje —	2,933,000	(42%)
Tadžikijoje —	2,900,000	(46%)
Armenijoje —	2,492,000	(41%)
Turkmenijoje —	2,159,000	(42%)
Estijoje —	1,356,000	(13%)

Kaip matyti iš šių skaičių, mažiausias gyventojų padidėjimas buvo pačioje Rusijoje. Tai galima aiškinti įvairiai. Visų pirma, per paskutinį dešimtmetį labai smarkiai sumažėjo gimimų skaičius Rusijoje. Antra, — tai kitų „sąjunginių respublikų" kolonizacija. Atrodo, ypatingai daug rusų pastaraisiais metais atsikėlė į Kazachiją. Ir trečia, — tai, kad rusifikacija neduoda žymesnių rezultatų. Pagal surašymo statistiką, net pačioje Rusijoje gyvenančių mažų tautelių surusėjimas gan nežymus.

Rusų valdomoms tautoms daug vilčių teikia faktas, jog rusų gyventojų nuošimtis Sov. Sąjungoje sumažėjo nuo 54.7 (1959 m.) iki 53.5 (1970 m.). Sumažėjimas, tiesa, nėra toks didelis, kaip buvo spėliojama Vakarų spaudoje (prieš surašymą buvo net nuomonių, jog rusai gali besudaryti mažiau negu pusę visų Sov. Sąjungos gyventojų). Tačiau kiekvienu atveju, didėjanti nerusiška mažuma teikia kitoms tautybėms vilčių bent kultūrinėje srityje susilaukti didesnės autonomijos.

Bendrai, Sov. Sąjungoje per praėjusį dešimtmetį smarkiai sumažėjo gimimų skaičius ir natūralus gyventojų prieauglis. Tai atsispindi ir suraašymo duomenyse. Jei 1959 metų surašyme rasta 24 mil. 334 tūkstančiai 0-4 metų amžiaus vaikų, tai šiame surašyme, nežiūrint kad gyventojų skaičius padidėjęs, to amžiaus vaikų rasta tik 20 mil. 510 tūkstančių. Atrodo, jog tokiam gan staigiam gimimų sumažėjimui yra keletas priežasčių: padidėjęs skyrybų skaičius, butų trūkumas ir paskutiniojo karo pasėkoje sumažėjęs jaunų šeimų skaičius. Būdinga tačiau, jog dėl šių ar kitų priežasčių gyventojų prieauglis smarkiai sumažėjo slaviškose respublikose: Rusijoje, Ukrainoje ir Gudijoje. Neslaviškose Kaukazo ir Vid. Azijos respublikose gyventojų prieauglis žymiai didesnis ir nerodo tendencijų mažėti. Latvijos ir Estijos gyventojų prieauglis kaip buvo taip ir liko mažiausias. Tačiau jis nemažėja taip greit kaip rusų. Palyginimui pateikiame 1968 (ir, skliausteliuose 1960) metų gyventojų prieauglį 1000-čiui gyventojų:

Rusijoje —	6.1	(15.8)
Ukrainoje —	6.9	(13.6)
Gudijoje —	9.4	(17.9)
Lietuvoje —	9.3	(14.7)
Latvijoje —	3.2	(6.7)
Estijoje —	4.1	(6.1)
Uzbekijoje —	29.1	(33.9)
Tadžikijoje —	31.0	(28.4)
Armėnijoje —	19.7	(33.5)

Šitokie dideli natūralaus prieauglio skirtumai atsispindi ir tautybių statistikoje. Respublikose, kur gyventojų prieauglis aukštas, padidėjo vietinių gyventojų ir sumažėjo rusų nuošimtis. Respublikose su mažu gyventojų prieaugliu pastebimas priešingas reiškinys.

TAUTINIS ATGIMIMAS VID. AZIJOJE?

Pagal surašymo žinias, rusifikacijos ir kolonizacijos požiūriu geriausiai išsilaikė armėnai.

Iš 2,492,000 Armėnijos gyventojų save laiko:

armėnais	88.6%	(88.0%)
rusais	2.7%	(3.2%)

Tokios išskirtinai geros padėties jiems gali pavydėti kiekviena kita rusų valdoma tauta. (Skliausteliuose nurodyti 1959 m. surašymo duomenys).

Savo padėtį žymiai pagerino ir kitos Kaukazo tautos.

Gruzijoje (4,686,000 gyv.):

gruzinų —	66.8%	(64.3%)
rusų —	8.5%	(10.1%)

Azerbaidžane (5,117,000 gyv.):

azerbaidžaniečių —	73.8%	(67.5)
rusų —	10.0%	(13.6%

Žymiai blogesnė yra dar Vid. Azijos tautų padėtis. Sprendžiant pagal 1959 metų surašymo rezultatus atrodė, jog šioms tautoms vilties atsispirti kolonizacijai ir rusifikacijai tikrai nedaug. Todėl tuo labiau ryškus jų padėties pagerėjimas, dėka didelio natūralaus prieauglio.

Tadžikijoje (2,900,000 gyv.):

tadžikų —	56.2%	(53.1%)
rusų —	11.9%	(13.3%)

Turkmėnijoje (2,1559,000 gyv.):

turkmėnų —	65.6%	(60.9%)
rusų —	14.5%	(17.3%)

Uzbekijoje (11,960,000 gyv.):

uzbekų —	64.7%	(61.1%)
rusų —	12.5%	(13.5)%

Kirgizijoje (2,933 gyv.):

Kirgizų —	43.8%	(40.5%)
rusų —	29.2%	(30.2%)

Kazachijoje (12.849,000 gyv.):

kazachų —	32.4%	(29.8%)
rusų —	42.8%	(43.2%)

Čia verta pažymėti, jog Kazachija šiame laikotarpyje buvo kolonizuojama labai sparčiai. Nuo 1959 m. jos gyventojų skaičius pakilo nuo 9 iki beveik 13 milijonų. Todėl kazachų nuošimčio pakilimas savame krašte, kad ir nedidelis, yra gan įspūdingas.

O KAIP LIETUVOJE?

Lietuvoje nuo 1959 m. iki 1970 m. gyventojų skaičius pakilo 417-ka tūkstančių. Iš 3 mil. 128 tūkst. gyventojų rasta:

lietuvių —	80.1%	(79.3%)
rusų —	8.6%	(8.5%)
lenkų —	7.7%	(8.5%)
gudų —	1.5%	(1.1%)
ukrainiečių —	0.8%	(0.7%)
žydų —	0.8%	(0.9%)
kitų tautybių —	0.5%	(1.0%)

Lietuvių skaičius pakilo nuo 2,151 tūkst. iki 2,507 tūkst., rusų — nuo 231 tūkst. iki 268 tūkst. Lenkų priaugo 10 tūkstančių ir dabar yra 240 tūkst., gudų — 45 tūkst. (padaugėjo 15 tūkst.), ukrainiečių — 25 tūkst. (7 tūkst. padaugėjo), žydų — 24 tūkst. (buvo 25 tūkst.), kitų tautybių — 19 tūkst. (buvo 26 tūkst.).

Už Lietuvos ribų Sov. Sąjungoje gyvena 158,000 lietuvių (1959 m. — 175,000). Taigi, viso sovietiniame surašyme rasta 2,665,000 lietuvių. Iš jų 97.9% savo gimtąja kalba laiko lietuvių kalbą (1959 m. 97.8%). Be to, 35.9% nurodė laisvai moką rusų kalbą. Šitoks didelis rusų kalbos mokėjimo entuziazmas gali kartais turėti nelabai pageidaujamų pasėkmių. Tautos, kurios rusifikacijos ir kolonizacijos bėdose turi ilgesnį patyrimą, šiuo atveju buvo žymiai atsargesnės. Pavyzdžiui, rusiškai temoka tik 12.2% cachurų, 14.5% uzbekų, 15.4% turkmenų ir tadžikų, 16,6% azerbaidžaniečių, 19.1% kirgizų, 21.3% gruzinų, 30.1% armėnų. Tik latviai, estai, gudai ir ukrainiečiai pasigirti rusų kalbos mokėjimu mėgsta labiau už lietuvius.

LIŪDNA KAIMYNŲ PADĖTIS

Liūdniausiai surašymo skaičiai turėtų nuteikti latvius ir estus. Latvijoje iš 2,364,000 gyventojų latviai besudaro tik 56.8%, gi rusai — 29.8%. 1959 m. latvių dar buvo 62.0%, o rusų — 26.6%.

Nurodytas ir Latvijos lietuvių skaičius: 1970 m. — 41 tūkst., 1959 m. — 32 tūkstančiai.

Tokios Latvijoje pablogėjusios padėties priežasčių netenka toli ieškoti. Iš visų sovietų valdomų respublikų, Latvijos gimimai ir natūralus gyventojų prieauglis žemiausias — tris kart žemesnis už SSSR vidurkį. Dėl to kraštas neturi atliekamos darbo jėgos. Todėl smarki paskutiniojo dešimtmečio industrializacija iššaukė ir žymią kolonizjciją.

Visai dėl tos pačios priežasties žymiai sumažėjo ir estų nuošimtis Estijoje. Iš 1,356,000 gyventojų estai besudaro 68.2% (1959 m. — 74.6%). Rusų nuošimtis gi pakilo nuo 20.1 iki 24.7. Įdomu, jog tiek latviai, tiek estai savo krašte nenutautėja. Daugiau kaip 95% jų savo gimtąja kalba laiko latvių ar estų kalbas, ir šis nuošimtis po truputį didėja. Iš kitos pusės — tai, kas atsitiko Latvijoje ir Estijoje, labai nejaukiai nuteikia ir lietuvį skaitytoją. Gimimai ir natūralus prieauglis Lietuvoje taip pat smarkiai mažėja, ir todėl smarkios kolonizacijos galimybė po kelioliko metų bus gana reali ir Lietuvai. Šiuo atžvilgiu tiek mums, tiek mūsų šiaurės kaimynams šiek tiek vilčių teikia tik faktas, jog gimimai ir prieauglis smarkiai mažėja ir pačioje Rusijoje. O visdėlto, kaip rodo Kaukazo ir Vidurio Azijos tautų patirtis, kolonizacijai ir rusifikacijai lengviausia atsispirti tada, kai moterys neatsisako gimdyti. Deja, nei Estijoje, nei Latvijoje, nei Lietuvoje apie tautinio išsilaikymo problemas viešai spaudoje diskutuoti nevalia.

Jei Latvijoje ir Estijoje dėmesį atkreipia kolonizacija, tai Gudijoje ir Ukrainoje iš surašymo duomenų pastebimas skirtingas reiškinys. Ten po truputį mažėja vietinių gyventojų nuošimtis. Ukrainoje ukrainiečiai nuo 76.8% nukrito iki 74.9%, Gudijoje gudai — nuo 81.1% iki 81.0%. Maždaug 2-3 nuošimčiais padaugėjo rusų. Tačiau, skirtingai nuo kitų tautų, mažėja savos kalbos vartosena. Ukrainiečių kalbą gaimtąja skaito 85.7% ukrainiečių (1959 m. — 97.7%). Gudai gudų kalbą — 80.6% (1959 m. — 84.2%). Atrodo, jog tokiam savo kalbos vartojimo mažėjimui yra dvi priežastys: rusifikacija savame krašte ir emigracija į kitas respublikas. Panašūs reiškinys, tik ne taip aiškiai pastebimas, matomas ir 1940 m. iš Rumunijos atplėštoje Moldavijos respublikoje.

BENDROS IŠVADOS

Matome, jog paskutiniojo sovietų gyventojų surašymo duomenys gana skirtingi skirtingoms tautoms. Todėl sunkoka daryti kokias bendras išvadas. Galbūt vienintelę tokią apibendrinančią išvadą galima būtų įžiūrėti fakte, jog išsilaikyti nenutautėjus žymiai geriau sekasi vietinėms tautybėms, negu užsienietiškos kilmės mažumoms. Tai liečia net ir tas tautas, kurios turi Sov. Sąjungoje vadinamas autonomines sritis ar užsienyje valstybes. Užsienietiškos kilmės mažumos — žydai, vokiečiai, lenkai, vengrai, slovakai Sov. Sąjungoje smarkiai nutausta. Visų pirma mažėja jų gimtosios kalbos vartojimas, o dažnai ir skaičius (pvz. žydų, lenkų). Ir priežastis gana aiški — savų mokyklų stoka. Lenkai, pavyzdžiui, mažėja visose sov. respublikose. Tik Lieooje, kur veikia ir lenkiškos mokyklos, lenkų bent skaičius nemažėja.

Jau spausdinant šį numerį buvo paskelbti smulkesni Lietuvos gyventojų duomenys. Juos perduosime sekančiame *Akiračių* numeryje.

Z. V. Rekašius

---

mynė nori ir paguosti, ir apraminti, sakydama, jog pyktis (narsas) — blogas patarėjas, nors nutuokia, kad tasai sūnelis daugiau į šokius (plėšimus) linkęs, negu į mokslą.

Na, ir studentų pokalbis bus žymiai aiškesnis, jei žinosime, kad augyvė reiškė motiną, grumzti — grasinti, kada — kad, penūkšlas — maistą, balvas — dovaną, bės — ar, kartunta — vieną kartą, betaig — bet, malkas — gurkšnį, stukis — monetą, gaidas — dainininką, adyna — valandą, prastoti — netekti.

Lietuvos kino studija ruošiasi pradėti filmuoti didelį filmą apie prūsų sukilėlių vadą Herkų Montę. Filmo režisierius — Algimantas Grikevičius, scenarijus Sauliaus Šaltenio, dailininkas Vytautas Jalinauskas, operatorius — Jonas Tomaševičius.

Herkų Montę vaidins Vilniaus dramos teatro aktorius Antanas Šurna, jo žmoną — Tartu Vanemuinės teatro aktorė Reine Lio. Filmą žadama pagaminti per metus laiko.

Taigi, Lietuvos kino studijai vėl buvo leista statyti istorinį filmą, nieko bendro neturintį su komunizmu. Tokie leidimai, tai labai reti stebuklai...

Vilniaus kuro aparatūros gamykla pradėjo veikti 1959 metais. Tačiau pelningai gamykla pradėjo dirbti tik praėjusį penkmetį. O priežastis — 1959 metais statytoje įmonėje dar ir 1967 metais automatai, pusautomačiai ir specialūs įrengimai tesudarė tik 21% visų įrengimų, gi likusieji — universalūs, t. y. įvairios paskirties įrengimai. 1970 m. automatų ir spec. įrengimų nuošimtis pakilo iki 42. Šis pavyzdys būdingas visai sovietinei pramonei. Tik praėjusį penkmetį, pradėjus stokoti darbo jėgos, imta rimčiau svarstyti naujų įmonių automatizavimo reikalą.

Sekančių penkių metų bėgyje įmonės gamybą numatoma padvigubinti. Tačiau mechanizacijos ir automatizacjos dėka gamyba padidės tik 40%, gi likusį gamybos padidėjimą teks kelti samdant daugiau darbininkų.

Planai Vilniaus miesto augimui apriboti, atrodo, taip ir išeina dūmeliais pro dizelinių variklių kuro purkštuvus...

Liaudies ūkio 1971 m. kovo numeryje taip pat pranešta, jog kuro aparatūros gamyklos kolektyvas įsijungė į lenktyniavimą. Kieno garbei? Lenino? Ne. Tai buvo pernai. Šiais metais kiekvieno Lietuvos laikraščio kiekviename puslapyje karvės melžiamos, kiaulės šeriamos ir metale skylės gręžiamos... kompartijos 24-to suvažiavimo garbei. Garbės planas, atrodo, viršijamas keliais šimtais nuošimčių.

(zvr)

LIETUVOS KP XVI SUVAŽIAVIMAS

„VILNIUS VISUOMET SU MASKVA"

Respublikinių kompartijų suvažiavimai būna dar nuobodesni negu visasąjunginiai. Po ilgų ataskaitinių pranešimų seka labai trumpos diskusijos, pažeriama nemažai savikritinių bei panegirinių pareiškimų ir formaliai patvirtinamas naujas centro komiteto sąstatas. Suvažiavimas būna iš anksto tiek suplanuotas, jog labai maža galimybės susilaukti „netikėtumų". Suvažiavimo kalbos galėtų likti nesakytos, o tik paskelbtos spaudoje, ir rezultatai būtų tokie patys. Ir neverta gal būtų apie suvažiavimą rašyti, jei tai nebūtų proga susumuoti svarbesnius praėjusių penkių metų ūkinio, visuomeninio ir politinio gyvenimo įvykius.

Lietuvos KP XVI suvažiavimas, pora kartų atidėtas, galų gale įvyko 1971 m. kovo 3-5 d. Jau vien suvažiavimo trumpumas daug pasako apie jo tikrąją politinę reikšmę. Suvažiavimas išklausė Sniečkaus pranešimą apie partijos darbą nuo praėjusio suvažiavimo (1966) ir Maniušio pranešimą apie ateinančio penkmečio direktyvas. Po keletos mažai reiškiančių komentarų dėl pranešimų, formaliai patvirtintas Centro komiteto sąstatas, ir tuo reikalas užbaigtas.

ŠEIMININKO VAIDMUO

Šis suvažiavimas atžymėjo Antano Sniečkaus kaip pirmojo sekretoriaus virš trisdešimt metų karjerą. Tai ilgiausiai pozicijoje išsilaikęs respublikinės kompartijos sekretorius. Jo karjera yra dar impresyvesnė, prisiminus, jog Sniečkus sekretoriate dirba jau nuo 1927 m. Tačiau Sniečkaus karjera turėtų būti einanti prie galo, nes, jei Sniečkus išsilaikys dar savo vietoje iki sekančio suvažiavimo, kuris pagal taisykles turėtų įvykti už penkių metų, jis jau bus priartėjęs prie 70 m. ribos. Tad yra daug galimybės, jog šis buvo paskutinis Sniečkaus pranešimas kompartijos suvažiavimui.

Nežiūrint kaip Sniečkų vertintume kaipo žmogų, vistik reikia pasakyti, jog jis palieka tam tikrą neišdildomą žymę tautos gyvenime. Nedaug rasime šio šimtmečio politikų kurie būtų turėję didesnę ir ilgesnę rolę už Sniečkaus. Tai galima būtų teigti nežiūrint, jog pagrindiniai nutarimai, liečią lietuvių tautą, buvo daromi Maskvoje. Tų nutarimų įvykdymas, nepilnas įvykdymas ar net neįvykdymas didele dalimi priklausė Sniečkaus vadovaujamai kompartijai. Šiandien gi Sniečkus yra visiškai neigiamai vertinamas išeivijoje ir stebėtinai teigiamai vertinamas pačioje Lietuvoje. Kodėl? sunku ir, galbūt, per anksti pasakyti. Šiandien yra tačiau aišku, kad lietuvių tautos dabartinė tautinė padėtis, lyginant, sakysim, su latvių ir estų, yra dar geresnė, ir Sniečkaus vadovavimas yra turėjęs tam įtakos. Sniečkaus vaidmuo dvilypis: jis ir kvislingas, ir savarankis politikas. Dėl to ir jo vertinimai, be abejo, bus labai skirtingi, ir, iš viso, istorikams bus sunku susitarti dėl jo vaidmens lietuvių tautos istorijoje.

Išbuvęs tris dešimtmečius Kremliaus viršūnių periferijose, Sniečkus išmoko efektyviai veikti labai centralizuotos santvarkos rėmuose, pajėgė organizuoti respublikos vystymo darbą reliatyviai savarankiškai, išsiaugino savo tautinius kadrus, išsaugojo juos nuo politinių vėjų ir plačių valymų. Ne be reikalo Sniečkus Lietuvoje yra vadinamas ‚šeimininku'. Ilgo šeimininkavimo paslaptis — tai labai tikslus ir subtilus prisitaikymas prie politinių vėjų iš Rytų (‚Vilnius visuomet su Maskva!'), mokėjimas laviruoti komplikuotoje politinėje Maskvos sąrangoje, įsigyjant specialius užtarėjus pačiame Maskvos politbiure, pajėgumas išlaikyti lygsvarą įvairiose gyvenimo srityse. Sniečkus sukūrė patikimą politinę mašiną, save ir kitus išsaugojo palyginus vieningo ir asmeniniu pagrindu sukurto vadovų branduolio pagelba: ilgą laiką didesnė dalis Lietuvos kompartijos viršūnių buvo Sniečkaus kolegos dar iš pogrindžio laikų.

Sniečkaus išsilaikymui viršūnėje, greičiausiai, padėjo, ir palyginus sėkmingas uždavinių vykdymas respublikoje. Lietuva iškopė iš gana ekonomiškai atsilikusių respublikų tarpo į vieną iš labiausiai supramonintų, turinčių reliatyviai vieną iš aukščiausių gyvenimo standartų, respubliką. (Tik Latvija ir Estija pagal įvairius ekonominius rodiklius stovi kiek aukščiau už Lietuvą). Prilaikęs be to dar nacionalizmą Maskvai toleruotinose ribose, Sniečkus galėjo tikėtis paramos ir pasitikėjimo Kremliuje. Nežiūrint to, tačiau, besibaigiant Kruščiovo erai Sniečkaus padėtis darėsi problematiška. Nesutikimas su Kruščiovu dėl žemės ūkio politikos ir kitų sričių, galimas daiktas, būtų privedęs prie Sniečkaus pakeitimo. Gal ir dėl to Sniečkus grįžęs į Vilnių taip entuziastingai aiškino Kruščiovo nuvertimą savo vadovaujantiems kadrams. Gi 1967 m. bandymas nusodinti Sniečkų nepavyko, nes Kremliaus kolektyvine vadovybė operavo daugiau ar mažiau nerašytų susitarimu nedaryti politinių pakeitimų, ir galbūt dėl Sniečkaus užtarėjų pačiose Kremliaus viršūnėse.

Kaip ten būtų bebuvę, šiandien jau galima visgi kalbėti apie Sniečkaus pakaitalą vien dėl ‚šeimininko' amžiaus. Pažvelgtina tad į dabartinę Lietuvos kompartijos viršūnę ir kitus vadovaujančius kadrus. Apie tai sekančiame numeryje.

DĖMESYS ŪKIUI

Didžiausias dėmesys suvažiavimo pranešimuose ir pasisakymuose buvo skiriamas ekonomikai. Sovietijoje yra nepaprasta statistinių rodiklių manija, kaip čia sakoma, tinkančių ir „pamelavimui". Ir Sniečkaus pranešime tokių melagysčių yra bet jų mes neliesime kaip pigių propagandinių šposų.

Iš tikrųjų, Sniečkui ir Lietuvos ūkiniams kadrams buvo kuo didžiuotis. Pramonės produkcijos tempai per praeitą penkmetį buvo patys didžiausi visoje Sovietų Sąjungoje, pasiekė beveik 12% padidėjimo vidurkinio metuose. Tam sąlygos sudarė dideli investavimai, siekę 4.6 bilionų rublių. Reikšminga, kad prisilaikant Lietuvos planuotojų siūlymų, naujame penkmetyje pramonės gamybos augimo tempai bus daug mažesni, 46-49% per penkmetį. Didžiausia dalis gamybos padidėjimo turės būti grindžiama augančiu našumu ir tik maža dalis naujos darbo jėgos pagrindu. Tokiu būdu tikimasi lengviau spręsti jau jaučiamas darbininkų trūkumo problemas. Imigracija iš kitų respublikų gali būti minimali, jei vietiniai ekonomistai-planuotojai pajėgs dar turimas darbo jėgos atsargas pilnai išnaudoti.

Žemės ūkyje pažanga buvo žymiai mažesnė, bet reliatyviai taip pat dramatiška. Grūdų derlius padidėjo 69%, o visa žemės ūkio produkcija išaugo 36%. Įdomu, kad žemės ūkio gamybos padidėjime „visuomeninis ūkis" sudarė 57%, gi privatinis ūkis likusius 43%. Tai akivaizdžiai rodo sklypininkų įnašą į žemės ūkio produkciją.

Deja, nežiūrint didelio ūkinio augimo, gyvenimo lygio kilimas buvo daug lėtesnis. Iki šiol dar vis didelė dalis pelno buvo skirta kapitalinėms investicijoms ir karinėms išlaidoms. Bendrai paėmus, nežiūrint visų pažadų, žmogaus gerovė vis dar antraeilė prieš karinę pramonę ir sunkesnės pramonės vystymą. Vidutinis darbininko ir tarnautojo mėnesinis uždarbis (įskaitant ir išmokėjimus bei lengvatas iš visuomeninio naudojimo fondų) per penkmetį pakilo tik 38 rublius ir pasiekė 157 rublių atlyginimą per mėnesį. Be visuomeninių išmokų, vidutinis mėnesinis uždarbis pasiekė 119 rublių, per penkmetį pakilęs 33%. Atseit, vidutinis darbininkas gavo 35 rublius daugiau mėnesiui negu prieš penkis metus. Turint galvoje rublio pirkimo galią ir nepaprastai žemą algų bazę, atlyginimo padidėjimas neatrodo įspūdingas. Po penkmečio prakaito ir dramatiškų pasistūmėjimų visoje ekonomikoje, paprastas darbininkas uždirbo tik apie 350 rublių per metus daugiau, ir jo metinė alga pasiekė maždaug $1400 rublių. Gyvenimo lygio kilimo didesni tempai, žadami naujo penkmečio direktyvose, be abejo, buvo atsakas į liaudies spaudimą stipriau vystyti lengvąją pramonę, ir gal tai buvo Lenkijos įvykių išdava. Ar tie pramatyti tempai yra užtektinai dideli atatikti žmonių troškimams, sunku pasakyti. Viena yra aišku, kad sovietinis pilietis vis daugiau ir daugiau pradeda reikšti reikalavimą gauti didesnę dalį jo sukurtų vertybių ir baigti vieną iš didžiausių darbininko išnaudojimų pasaulyje. Nuo partijos pajėgumo išlaikyti masių siekius kontrolėje galėtų priklausyti ir viso režimo likimas.

„BENDRADARBIAVIMO" KLAUSIMAI

Ideologinių problemų nagrinėjimas šio suvažiavimo pranešime užėmė žymesnę vietą negu ankstyvesniuose. Žymus dėmesys taip pat atiteko vadinamų buržuazinių nacionalistų antikomunistinei veiklai. Aiškiai toks didelis dėmesys ideologiniam auklėjimui ir „buržuazinėms atplaišoms" buvo iššauktas visos eilės įvykių, ypač Brazinskų ir Simokaičių. Kudirkos bandymas bėgti iš sovietinės santvarkos neužsimintas net netiesiogiškai, nors jo negalėjo nebūti Sniečkaus galvoje.

Sniečkus aiškina norą ir bandymus pasprukti iš sovietinės santvarkos visiškai simplistiškai. Pagal jį, tie žmonės esą paprasti kriminaliniai elementai, „išsigimėliai ir išdavikai". Pagal Sniečkų, jų veiksmai nieko bendro neturi su sovietine sistema. Sniečkui labiausiai skauda, kad „nusikaltėlius' ėmė ginti ir herojais laikyti „lietuviškosios reakcinės emigracijos vadeivos". Čia Sniečkus lyg ir daro skirtumą tarp „vadeivų" ir išeivijos visuomenės, didžiausią kaltę suversdamas keliems išeivijos vadovams. Jei taip, tai Sniečkus klysta, nes bent Kudirkos atveju *visa išeivija*, išskyrus vadinamus pažangiuosius senelius, spontaniškai reagavo į padarytą skriaudą žmogui. Ir tai ne vien dėl antikomunistinio nusistatymo, bet ir dėl užsiangažavimo pagrindinėms žmogaus teisėms. Bet Sniečkaus bandymas turėti diferencijuotą pažiūrą į išeivijos visuomenę, lyg ir rodo galimybę, jog su tam tikrais sluogsniais tam tikromis sąlygomis santykiavimas yra įmanomas ir priimtinas.

Nežiūrint kokia tikrovė bebūtų, minėti įvykiai buvo nemalonus priminimas, jog sovietinė ideologija yra tik paviršutiniškai prigijus Lietuvoje. Nenuostabu, kad pranešime Sniečkus ėmėsi gana kietos ideologinės linijos, reikalavo didinti „žmonių revoliucinį budrumą ir klasinį sąmoningumą", nesitaikyti su nacionalistinėmis įtakomis, tiek iš užsienio, tiek ir viduje.

Nėra abejonės, kad išeivijos reakcija į Brazinskų-Simokaičių-Kudirkos veiksmus pasitarnavo kietosios linijos atstovams Lietuvos kompartijoje, kurie visą išeiviją norėtų nurašyti kaip „nudžiūvusią šaką". Padėtį stebintiesiems jaučiasi gerokas atšalimas santykių srityje, kuriuos sovietai dar neseniai taip propagavo. Sniečkus lyg ir atsidūrė defenzyvoje, teisindamasis, jog gerai ideologiniai motyvuoti santykiai davę teigiamų rezultatų. Sniečkus teigia, kad „kai kurie emigrantai, anksčiau buvę antitarybininkų poveikyje, pradeda aiškiai suvokti nacionalistinių vadeivų tikslų pragaištingumą, atsigręžia į tikrąją lietuvių tėvynę — socialistinę Lietuvą, lygiateisį Tarybų Sąjungos narį". Reiškia, partijos santykiavimo politika teisinga ir tęstina. Tad nežiūrint šiauraus

„Šeimininkas" Antanas Sniečkus daro pranešimą naujajai buržuacijai Lietuvos kompartijos XVI suvažiavime.

APIE „IŠSIGIMĖLIUS IR IŠDAVIKUS" BRAZINSKUS IR KITUS.

Sudėtingomis tarptautinės padėties ir įtemptos kovos prieš imperializmą ir šiuolaikinį oportunizmą sąlygomis politinė informacija turi didelį vaidmenį, komunistiškai auklėjant darbo žmones, formuojant visuomeninę nuomonę, teisingai orientuojant tarybinius žmones partijos ir valstybės vidaus ir užsienio politikos klausimais, kovojant prieš mums priešišką ideologiją. Politinė informacija turi būti vykdoma intensyviai, kasdien ir visomis priemonėmis. Reikia ryžtingai šalinti vis dar kartais pasitaikantį nerangumą, aiškinant tuos ar kitus įvykius ir reiškinius.

Dirbdami politinį darbą, mes turime atsižvelgti į tai, kad imperializmas kovoje prieš mus panaudoja įvairiapusišką propagandinių priemonių arsenalą. Buržuaziniai ideologai dabar veikia rafinuočiau, savo antitarybiškumą pridengdami tariamu rūpinimusi tarybinių žmonių likimu. Jie deda viltis į vis dar esamus nacionalistinių elementų likučius ir labiausiai atsilikusius gyventojų sluoksnius, kartais net skatindami juos daryti valstybinius nusikaltimus.

---

vėjelio, Sniečkus visiškai durų santykiavimui arba, kaip jis išsireiškė, „bendradarbiavimui" neuždarė. Reikalaudamas griežto ideologinių tikslų prisilaikymo ryšiuose su užsieniu ir „reakcinės emigracijos" demaskavimo, Sniečkus tuo pačiu metu reikalavo „teisingai vertinti atskirus kultūrinio bendradarbiavimo momentus". Ar tai reiškia, kad reliatyviai ideologiniai neutralūs pasikeitimai, kaip pvz. dainininkų, menininkų, mokslininkų, yra dar priimtini, turėtų parodyti netolima ateitis.

VĖL „VIENINGOSIOS SROVĖS" BAUBAS

Apie „vieningosios srovės" teoriją suvažiavimuose seniai jau negirdėta. Kas vėl iššaukė šį baubą?

„Vieningosios srovės" teorija, kaip ją apibrėžia sovietiniai ideologai, daugiau ar mažiau išjungia kertinį marksistinės istorijos teorijos elementą — klasių kovą. Nemažiau nuodėminga yra šios „vieningosios srovės" teorijos tendencija iškelti tautą kaipo istorinį faktorių, kuris kerta skersai ir išilgai per klasinius klodus ir socialines grupes. Galų gale, sovietinėje šios teorijos kritikoje jaučiasi noras pasmerkti jos objektyviškumą-moksliškumą. Įdomu pastebėti, kaip aiškėja iš Sniečkaus pranešimo, jog Lietuvoje viešai siekta šią teoriją reabilituoti.

Pavardžių ir pavyzdžių Sniečkus kol kas nepateikė (bent sutrumpintoje stenogramoje jų nėra), bet galima nujausti, kad keliamas nepasitenkinimas dėl visos eilės monografijų, raštų, dokumentinės medžiagos leidinių su perdidele moksliškai objektyvia tendencija, neužtektinai besiremiančia marksistinės istorijos teorijos principais. Tai aiškus įspėjimas humanitarams ir visuomeninių mokslų žmonėms tapti kovingesniais „komunizmo statytojais".

Sunku pasakyti, kiek rimtas yra šis įspėjimas lituanistams, bet iš šiam klausimui skirto dėmesio matosi bent ideologų jam teikiama svarba. Praeityje tokie pasisakymai pristabdydavo, bet niekad nesustabdydavo veržimosi į tikrą mokslinį darbą. Ir šiuo metu, nežiūrint siaučiančių neostalinistinių vėjelių, ypatingo efekto iš Sniečkaus susirūpinimo nelauktina.

Ypač, kad pats Sniečkus pripažįsta, jog „galima ir reikia kai ką patikslinti ir pataisyti", taikant marksistinę istorijos teoriją. Tai tipiška dialektinė pozicija, kuri iš vienos pusės leidžia nepaboti marksistinės teorijos konkrečiame moksliniame darbe, bet tuo pačiu metu patvirtina ir „šventos tiesos". Ir vilkas ir avelė sotūs! Vienok humanitarinių ir visuomeninių mokslų pažanga ir toliau lieka ideologijos stabdoma ar pristabdoma.

ANTA

ŠEIMININKO MINTYS IDEOLOGINIAIS KLAUSIMAIS

Iš Šniečkaus kalbos LKP XVI Suvažiavime

Pastaruoju metu pasitaikė faktų, kai politiškai ir morališkai pakrikę, visų pirma kriminaliniai elementai, išdavė Tėvynę arba mėgino padaryti panašius nusikaltimus. Gėdingą vaidmenį suvaidino čia lietuviškosios reakcinės emigracijos vadeivos, stoję ginti nusikaltėlių, pavaizduodami juos didvyriais kovoje prieš komunizmą. Kaip matome, jie nesišlykšti niekuo. Reakcionieriai iš buržuazinių nacionalistų stovyklos griebiasi pačių šlykščiausių, pačių purviniausių darbų. Jie broliaujasi su išsigimėliais ir išdavikais.

Lietuvos darbo žmonės rūsčiai smerkia ir nusikaltėlius, ir jų užtarėjus.

Partinių organizacijų, visų komunistų dėmesys ir pastangos turi būti sutelktos į tai, kad toliau būtų didinamas žmonių revoliucinis budrumas ir klasinis sąmoningumas, kad nebūtų taikstomasi su įvairiomis priešų iš užsienio ir jų nacionalistinių palikuonių respublikos viduje užmačiomis, su bet kuriais buržuazinių atgyvenų skleidėjais.

KURĖJAS NETURI UŽMIRŠTI KOKIOJE VISUOMENĖJE GYVENA

Teigiamai vertintinas darbas, propaguojant mūsų meno laimėjimus užsienyje. Supažindindami kapitalistinių šalių žmones su geriausiais tarybinės literatūros ir meno kūriniais, kultūros veikėjai tuo pačiu propaguoja mūsų gyvenimo būdą ir mūsų didingus idealus. Su dideliu pasisekimu užsienyje gastroliavo žinomi respublikos artistai, styginis kvartetas, kamerinis orkestras ir kiti kolektyvai...

..Tačiau šalia žymių laimėjimų buvo ir kai kurių neigiamų reiškinių, kurie buvo principingai kritikuojami Lietuvos KP CK dokumentuose, kultūros darbuotojų suvažiavime, partinėje spaudoje. Kritikuodami esamus trūkumus, mes stengėmės atskirti laikinus kūrybinius nepasisekimus, pasitaikančius rašytojo ir menininko kūryboje, nuo pasireiškimo tam tikrų tendencijų, kurios nepriklausomai nuo subjektyvių autoriaus ketinimų objektyviai daro žalą liaudies auklėjimui. Tai visų pirma liečia kai kurių literatūros ir meno veikėjų idėjines pozicijas. Jų veikalai kartais sudaro įspūdį, kad autoriai užmiršo, kokioje visuomenėje gyvena.

Nepakankamo socialinių ir klasinių kriterijų vertinimo atvejų buvo, vaizduojant pokario metais vykusią aštrią klasių kovą. Pasitaikė ir tokių faktų, kai rašytojas arba dramaturgas, lengvabūdiškai pataikaudamas pigiam miesčioniškos publikos skoniui, iškraipytai vaizdavo mūsų tikrovę. Kam naudingas toks kūrinys, jeigu jis vienpusiškai piešia mūsų tikrovę, išpučia arba suabsoliutina esamus trūkumus ir objektyvius sunkumus, jeigu neparodomos tos jėgos, kurios kovoja prieš šiuos trūkumus ir įveikia juos?

Kartais ir į praeitį tam tikru mastu nukrypstama ne stengiantis giliau suvokti objektyvius istorinio vystymosi dėsningumus, o norint išvengti gilaus dabarties gvildenimo ir vertinimo.

Vis dar nepateisinamai mažai literatūroje, mene, teatre ir kino mene vaizduojamas darbininkų klasės, kolūkinės valstietijos, techninės inteligentijos gyvenimas ir darbai. Mes dar pasigendame apibendrinančių ir gilių kūrinių, kurie šlovintų tarybinio žmogaus kūrybines jėgas ir jo didvyrišką darbą, parodytų komunizmo statybos šiokiadienių didingumą.

Reikia taip pat pažymėti, kad kai kurie kūrybiniai darbuotojai per daug nukrypsta į vienpusiškus eksperimentus formos srityje, nepakankamai vertina tokią būtiną meno kūrinio savybę, kaip jo suprantamumas liaudies masėms.

Kūrybinių sąjungų partinės organizacijos turi atkreipti rimtą dėmesį į minėtus trūkumus ir sustiprinti partinį vadovavimą kūrybinei inteligentijai. Partija mano, kad menas yra viena iš svarbiausių ideologinio poveikio formų, ir siekia, kad kūriniai pasižymėtų tiek aiškiu idėjiniu kryptingumu, tiek aukštu meniškumu.

„TAUTŲ SUARTĖJIMAS" IR KOVA PRIEŠ „BURŽUAZINĖS IDEOLOGIJOS ATGYVENAS"

Ideologinio darbo analizė rodo, kad dar ne visi mūsų kadrai pakankamai įsisavino marksistinę-leninę metodologiją, ne visuomet sugeba atskleisti klasinę sudėtingesnių socialinių reiškinių esmę, būtent ne visuomet iš klasinių pozicijų vertinamos demokratijos ir humanizmo, kultūrinio palikimo ir nacionalinių santykių problemos.

TSKP kelia tolesnio tarybinių socialistinių nacijų suartėjimo uždavinį. Tam padeda mūsų partijos leninė nacionalinė politika, kuri remiasi proletarinio internacionalizmo principais, visišku tiek juridiniu, tiek ir faktiniu visų mūsų šalies nacijų ir tautybių lygiateisiškumu, dideliu dėmesiu jų poreikiams, tuo, kad teisingai, iš partinių ir klasinių pozicijų būtų derinami nacionaliniai ir internacionaliniai interesai, neleidžiant nei išpūsti, nei ignoruoti nacionalinių ypatumų.

Pirmą kartą žmonijos istorijoje Komunistų partija iškėlė tikslą pasiekti tokią padėtį, kad kiekvienas mūsų visuomenės darbo žmogus būtų vertinamas ne pagal kalbą, tautybę arba odos spalvą, o pagal ištikimybę komunizmo idealams, pagal savo dalykines ir moralines savybes. Fabrikuose ir gamyklose, kolūkiuose ir tarybikuose ir gamyklose, kolūkiuose ir tarybiniuose ūkiuose šiandien draugiškai ir broliškai dirba milijonai įvairiausių tautybių žmonių, kuriuos vienija vienas kilnus uždavinys — sukurti komunistinę visuomenę. Tai — svarbiausias mūsų šalies ir kiekvienos respublikos ekonominio, politinio ir dvasinio augimo veiksmys, mūsų Tėvynės jėgos ir galios šaltinis. Todėl neatsitiktinai buržuazinė propaganda ideologinių diversijų smaigalį nukreipia visų pirma prieš tautų draugystę, stengiasi sužadinti nepasitikėjimą mūsų tikslais ir idealais, skleidžia nacionalistines ir šovinistines nuotaikas. Tai akivaizdžiai rodo ir tarptautinio sionizmo pastangos. Štai kodėl reikia plačiai kovoti prieš bet kokias buržuazinės ideologijos atgyvenas ir jų pasireiškimus.

„BENDRADARBIAVIMAS SU IŠEIVIJA BUS TĘSIAMAS?

Tarybų Lietuva turi daug gerų, socializmo idėjoms atsidavusių draugų užsienyje iš pažangiųjų lietuvių tarpo. Jų organizacijos, užsigrūdinusios klasinėje kovoje prieš kapitalizmą, yra nuoseklios Tarybų Sąjungos, viso socialistinio ir demokratinio pasaulio šalininkės. Mūsų partijos politikos laimėjimai, tolesnės pastangos demaskuoti antiliaudinę buržuazinių elementų veiklą padėjo susilpninti nacionalistinių politikierių pozicijas. Kai kurie emigrantai, anksčiau buvę antitarybininkų poveikyje, pradeda aiškiai suvokti nacionalistinių vadeivų tikslų pragaištingumą, atsigręžia į tikrąją lietuvių tėvynę — socialistinę Lietuvą, lygiateisį Tarybų Sąjungos narį.

Pastaraisiais metais mes užmezgėme glaudžius kultūrinius ir mokslinius ryšius su daugeliu užsienio šalių. Pagrindinis šių ryšių turinys buvo lenininės nacionalinės politikos, mūsų partijos ir vyriausybės taikingos užsienio politikos, TSRS, taip pat ir Lietuvos TSR laimėjimų komunizmo statyboje propagavimas.

Mes privalome ir toliau politinę propagandą užsieniui organizuoti, vadovaudamiesi bendrais ideologiniais uždaviniais, tvirtai laikytis klasinių pozicijų, drąsiai, be jokių kompromisų demaskuoti reakcinius emigracijos sluoksnius, teisingai vertinti atskirus kultūrinio bendradarbiavimo momentus.

PRIEŠ „VIENINGOSIOS SROVĖS TEORIJOS" REABILITAVIMĄ

Reikia pasakyti, kad apskritai mokslinio tyrimo darbas visuomenės mokslų srityje glaudžiau siejamas su komunizmo statybos praktika, pastebimai pakilo jo idėjinis teorinis lygis. Bet dar yra ir paviršutiniškų darbų, neturinčių reikiamos mokslinės ir praktinės vertės. Kai kuriuose jų pasitaiko metodologinių ir faktinių klaidų. Kartais šios klaidos rodo, jog dar galutinai neatsikratyta buržuazinės ideologijos ir, atskirai imant, „vieningosios srovės" teorijos poveikio.

„Vieningos srovės" koncepcijų pagrindą sudarė visų pirma pastangos nutylėti XIX a. pabaigos — XX a. pradžios lietuvių nacionalinio judėjimo klasinį nevienalytiškumą, iškelti smulkiaburžuazinį liberalizmą į revoliucinio judėjimo rangą, idealizuoti smulkiaburžuazinį nacionalinį judėjimą ir jo veikėjus, pervertinti jų vaidmenį ir nuopelnus, nutylėti jų ribotumą. Radikaliausią socialinio ir nacionalinio klausimų sprendimo programą iškėlė ir įgyvendino ne nacionalinė buržuazija, o internacionalinis proletariatas.

Kultūrinio praeities palikimo vertinimas, remiantis ideologinėmis „vieningosios srovės" pozicijomis, buvo kritikuojamas ir pasmerktas dar penktame, šeštame ir paskesniuose Lietuvos KP suvažiavimuose. Dabar kai kas linkęs šią kritiką skelbti pasenusia. Žinoma, gyvenimas ir mokslas nestovi vietoje. Remiantis šiuolaikinėmis pozicijomis, galima ir reikia kai ką patikslinti bei pataisyti, būtent, vertinant konkrečius reiškinius ir konkrečias asmenybes. Bet metodologiniai kritikos pagrindai buvo teisingi, jie rėmėsi marksizmo-leninizmo teorija. Todėl nėra jokio pagrindo reabilituoti „vieningosios srovės" teoriją. Atvirkščiai, komunizmo statyba ir komunistinio auklėjimo gerinimas reikalauja žymiai sustiprinti kovą prieš šiuos ir panašius nukrypimus nuo marksizmo-leninizmo ir jų recidyvus, kurių dar kartais pasitaiko.

„Vieningosios srovės" teorija šiandien pasireiškia mėginimu nukrypti nuo partinių pozicijų, vertinant praeitį, ir liaupsinanti apolitiškumą bei objektyvizmą.

Kai kurie literatai nušviečia tam tikrų asmenybių kultūrinę veiklą atsietai nuo jų politinės veiklos, vienapusiškai vertina kai kurių praeities rašytojų kūrybą, nutylėdami reakcines jų ideologijos puses.

Buržuazinio nacionalinio judėjimo veikėjų idealizavimas, jų pavaizdavimas kilniais patriotais, kurie gynė ne kurios nors klasės reikalus, o be galo mylėjo visą savo tautą, visus jos sluoksnius, jų klasinių tikslų nutylėjimas klaidina mūsų augančiąją kartą. Tai reikalauja, kad komunistai, mokslininkai, kurie laikosi tvirtų mokslinių pozicijų, toliau dirbtų, marksistiškai vertindami istorinę praeitį ir kultūrinį palikimą, remdamiesi marksistine-leninine metodologija.

Partija visuomet griežtai smerkė ir principingai kritikavo tiek prieštaringų ir politiškai ribotų buržuazinio nacionalinio judėjimo veikėjų idealizavimą, tiek ir nihilistinę pažiūrą į kultūrinį praeities palikimą. Ši partijos pozicija remiasi Lenino mokymu apie dvi kultūras kiekvienoje nacionalinėje praeities kultūroje ir apie pažangių ir demokratinių jos elementų tolesnį kūrybinį vystymą.

Baigus Žemės ūkio akademiją su „buitinės tarybos instruktoriaus“ specialybe, laukia darbas kaime, kultūros namai, mūsuose kartais vadinami „bolševikinės kultūros namais“. Vieną tokį Marijampolės rajono kultūros namų svetainė lankytoją pasitinka Maironio žodžiais: „Neveltui bočiai Tave taip gynė...“

GYVENO STUDENTAI KAUNO PAKRAŠTY

Autobusas vargais negalais užtraukė į akmenuotą Marvos kalną. Už stiklo šmėkštelėjo didelės raidės „Kauno rajonas“. Laibi, smaili senamiesčio bokštai, Aleksoto tiltas jau tolokai, ir, užvažiavęs ant kalno, miesto nematai. Paskutinis aštuoniolikto maršruto sustojimas — Lietuvos Žemės Ūkio akademija — didelis, naujų moderniškų pastatų kompleksas. Kadaise čia plytėjo tankia žole sužėlę laukai; vaikystėje į Noreikiškių griovius bėgome rinkti žemuogių. Kažkur netoliese gyveno profesorius T. Ivanauskas su savo paukščiais ir turtinga biblioteka.

Dabar — laiptais skuba rauktabryles skrybėles užsimaukšlinę ir plačiais diržais susijuosę vaikinai, sėda ant raudonų motociklų ir dumia į žalius laukus. Merginos, užsidengusios veidus agrotechnikos vadovėliais, kaitinasi tolstančioje ankstyvo rudens saulėje. Aspirantų šeimyna išeina pasivaikščioti su kelių mėnesių bambliu. Už neseniai sumūryto pastato vėl kriokia buldozeriai. O rektoriaus kabinete — ateities Akademija. Kol kas tai dar tik stendas: medžio kruopelytė — būsimieji ąžuolai, nedidukės baltos kaladėlės — bendrabučių dangoraižiai. Pasilipome ant stogo ir ilgai dairėmės po bekraštes krūmais apsigarbinavusias pievas: ten bus baseinas, ten dirbtuvės, ten įdomios architektūros mechanizatorių auditorijos, o ten iš laukų grįžta studentai. Jie tikrai turtingi — penki tūkstančiai hektarų žemės, o pienas ir daržovės studentų valgykloje patys pigiausi — už savikainą. Prieš nepilną dešimtį metų, ankštai susispaudę po miestą išbarstytuose rūmuose, studentai daugiausia iš vadovėlių, laboratorinių darbų semdavo išmintį. Deja, dabar ŽUA vėl „serga“ beveik visų mūsų aukštųjų mokyklų liga — neišsitenka, ir baigta: kartais kelios grupės auditorijos tarpduryje susispiečia.

Grąžią rugpiūčio popietę kartu su vieno kolūkio pirmininku kratėmės „viliuke“. Laukuose pati darbymetė. „Gerą dieną, pirmininke!“ — kėlė kepures senukai, pagyvenus moterėlė, dešimtmečiai berniukai ir mergytės. Jau norėjau paklaust, o kur dvidešimtmečiai? Vos susilaikiau. Dabar gi retas straipsnis ar pokalbis su žemės ūkio specialistais ir darbininkais neapsieina be pabarimo: neužsibūna kaime jaunimas, bėga į miestą. Siūlomi įvairiausi receptai, kaip jaunimą nuo miesto pagundų sulaikius.

O pirmininkas sako: „Kodėl nebėgt į miestą? Būčiau jaunas, gal irgi imčiau ir pabėgčiau. Ir institutas, ir parduotuvė, ir kinas, ir dar kavinės, kur jauku ir linksma... Padarykim, kad savam kolūkyje būtų gera, tada ir sulaikysime. Dabar skaitai, ir juokas ima, vienas nori šiaudinį stogą palikt ir televizijos anteną užkelt, kita vos ne su ašaromis maldauja kaimietį, kad šis nuo vandentiekio atsisakytų, mat, peizažas be šulinio svirties ne toks. Mano kaimynas bijo vaikinus net į Akademiją išleist, nekalbant jau apie Universitetą. Susigundys miestu ir liks. Geriau savo ūkyje pasitvarkytų. O aš ne. Tie, kur Akademijon, tai grįš. Tik reikia pasistengt, kad ir jiems gerai būtų. O dėl senovės nėra ko labai verkšlent. Gal ir mūsų moderniško kaimo kas gailės po šimto metų...“ Šitie tikrai grįš. Vien tik stacionare jų 2700 vaikinų ir merginų, už metų kitų — žemės ūkio mechanizatoriai, elektrifikavimo inžinieriai ir ekonomistai, agronomai ir miškininkai. Buvo tik keista, kad kai kurie garsūs ir turtingi respublikos kolūkiai sugebėjo atsiųst vos po vieną stipendiatą, o dar kiti — nė vieno. Aišku, niekam ne paslaptis, kad šiuolaikinis jaunimas labiau linkęs į techniškus, humanitarinius mokslus. Svajoja tapti dailininkais, kino artistais, na, dar inžinieriais, tik ne žemės ūkio specialistais. Bet stojamųjų egzaminų išvakarėse Žemės ūkio akademijoje vėl galėjai sutikti didelius būrius jaunimo. Ilgą laiką populiari specialybė — miškininkystė (buvo metai, kai į vieną vietą paduodavo net 4 ar 5 pareiškimus) dabar truputį apmiršta. Didinant materialinį suinteresuotumą ir gerinant darbobuitines sąlygas vienose žemės ūkio srityse, buvo apleistos kitos... Ir studento jau netraukia.

Kelionės po Lietuvos Žemės Ūkio akademiją metu šnekėjomės su prorektorium mokymo reikalams docentu A. Šimatoniu.

— Ne, konkursu negalime skųstis. Pas mus suplūsta daug šaunaus jaunimo iš įvairių Lietuvos kraštų ir visai ne dėl to, kad į vieną ar kitą specialybę nedidelis konkursas. Tai daugiausia tikri savos žemės patriotai.

Stengiamės, kiek įmanoma, pagerinti ne tik mokymosi sąlygas. Jau dabar daugiau negu pusę studentų aprūpiname bendrabučiais, netrukus pradėsime statyti naują didelį bendrabutį. Jeigu anksčiau rūpinomės vasarą statyt kitiems kolūkiams, tarybiniams ūkiams, tai šį kartą nusprendėm geriau pasitvarkyti ir „savo kieme“: bendrabutį žada statyti studentai. Ir gera praktika, ir didelė nauda.

— Pastaruoju metu respublikos aukštosiose mokyklose labai susirūpinta studentų „nubyrėjimu“. Iškilo svarbi pirmakursio studento adaptacijos problema. Kaip tai sprendžiama Akademijoje?

— Studentų nubyrėjimo problema pas mus labai aktuali. Nežinau, kaip kitose aukštosiose mokyklose, bet LŽŪA kiekvienais metais palieka apie pora šimtų. Man rodos, pagrindinė priežastis — prastas lankomumas bei nepažangumas. Dėl to Akademiją kas metai palieka beveik šimtas studentų. Kiti dar rašo, kad dėl ligos ar tarytum blogų materialinių sąlygų. Atidžiau pasiaiškinus, pasirodė, jog tai fiktyvios priežastys. Ir keista, kad labai jau retas prisipažindavo: išstojau, nepatikus pasirinktai profesijai.

Mes, aukštųjų mokyklų vadovai ir dėstytojai, dažnai kaltinam vidurines mokyklas. Bet kartą stojamųjų egzaminų metu davėm išspręsti devintos ar dešimtos klasės uždavinį, ir lažybas pralaimėjo vienas mūsų dėstytojas: trečdalis abiturientų nesugebėjo išspręsti paprasto geometrijos uždavinėlio.

Bendromis jėgomis, kartu su vyresniųjų kursų sstudentais LŽŪA dėstytojai stengiasi „pripratinti“ vakarykštį abiturientą prie didelių mokslų. „Fuksą“ akylai stebi ne tik grupių vadovai. Yra sudarytas net operatyvinis studentų pažangumo štabas, nauja studentų mokymosi ir visuomeninės veiklos vertinimo sistema. Kadangi būtent pirmame kurse „nubyra“ daugiausia studentų, Akademijos vadovybė stengiasi iš „fukso“ nepadaryti nei aktoriaus, nei šokėjo, nei šuolininko į tolį. Ne, Akademijos meno, sporto kolektyvai išgarsino jos vardą ir už Lietuvos sienų, bet tegu pirmakursis ilgiau pasėdi prie vadovėlio, laboratorijoje...

— Todėl nutarėme palaukti — sustiprės, o tuomet antrame, trečiame kurse gali žiūrėti, kas jam mieliau: daina, šokis ar krepšinis... — Dabar, kaip niekad anksčiau, abiturientas gali pasirinkti profesiją. Kad lengviau jis susigaudytų, įsteigti profesinio orientavimo kabinetai. Aukštosios mokyklos respublikoje ir už jos ribų mielai atveria duris gerai pasiruošusiam jaunuoliui. Bet ar jums neatrodo, kad mes metai po metų susiduriame su savotiška aukštosios mokyklos vertės devalvacija?..

— Taip, daliai mūsų jaunimo būdingas trumparegiškas požiūris į aukštąjį mokslą. Anksčiau buvo tiesiog baisu, kad galima „neprisikapstyti“ iki sesijos, o dabar neretai dekanas įkalbinėja studentą, kad šis nesugalvotų nelaikyt egzaminų. Visai neseniai vienas antrakursis taip tiesiai ir rėžė: „Aš per tuos penkerius studijų metus taksistu dirbdamas tiek „užkalsiu“, kad ir dešimtį metų agronomavęs nesutaupysiu.“ Ne, mes jokiu būdu ne prieš kitas profesijas. Bet su tokiomis pažiūromis reikia ryžtingai kovoti. Be to, reikėtų kai kuriais atvejais patobulinti ir atrinkimo į aukštąją mokyklą sistemą. Štai pas mus, Akademijoje, būsimieji žemės ūkio buhalteriai egzaminuojami iš biologijos. O kartu būtina stengtis, kad, baigęs aukštąjį mokslą, jaunasis specialistas būtų vertinamas kaip aukščiausios kvalifikacijos darbuotojas. Pertvarkyti reikėtų ir atlyginimo sistemą. Į naują Lietuvos kaimą ateina jaunimas. Tai turi būti plačios erudicijos, aukštos vidinės kultūros žmogus. Kaimiečio žodžiais nenupirksi: jis, doras ir tikras žemdirbys, papratęs viską seikėti darbu. Tik darbu gali įgyti jo pasitikėjimą. Ne vienas jaunas specialistas ir apsijuokia prieš ilgaamžę vyresniųjų patirtį. Juk jis turi ne tik gerai žinoti savo specialybę, bet ir pats atlikti tą ar kitą darbą. Sako, kad XX amžius — tai vis siaurėjančios specializacijos amžius. Kaimui priešingai — siauros srities specialistas nenaudingas. Ir Žemės ūkio akademijoje mažai kas nustebo, kai buvo paskelbta apie visuomeninių profesijų fakulteto atidarymą. Agronomas, miškininkas, kolūkio ekonomistas gali dar studijuoti... žurnalistiką. Baigusiems šį papildomą fakultetą suteikiamas buities tarnybos instruktoriaus arba dramos-choreografijos vadovo vardas.

Į miestą iš Akademijos toloka. Paskaitos baigiasi, vos susitvarkai — ir vakaras. Studentai čia pat, Akademijos miestelyje, atidarė savą kavinę su lietuvišku vynu, alum, skanėstais. „Berželis“ greit tapo mėgiama studentiškų sambūrių vieta. Yra grupių, kurios garsėja ne tik aukštais pažangumo balais, bet ir žemaitiškais cepelinais bei aukštaitiškais sklindžiais. Laisvės alėjoje šeštadienio vakarais dažnai išgirsi merginų pokalbi. „Bėgam, aštuonioliktas atvažiavo. Gal įleis šį vakarą į šokius...“ LŽŪA — bene viena iš nedaugelio aukštųjų mokyklų, kurioje daugumą, o jeigu tiksliau — tai du trečdalius, sudaro vaikinai. Nežinia, kur čia slypi tikroji priežastis, tačiau neseniai pasibaigusi geriausiai sutvarkyto bendrabučio kambario konkursą vėl laimėjo... vaikinai.

— Aš nuo gimimo kaunietis, todėl klasės draugai gerokai nustebo, kai nutariau stoti į Žemės ūkio akademiją... Vieniems atrodė, kad mane sugundė toks garsus pavadinimas, kitiems — būsimas didelis uždarbis, kiti atkalbinėjo, sako, reikia turėti tikrą pašaukimą, gal būt.. O man atrodo, kad svarbiausia — noras. Ir dar — reikia suvokti, jog būtent ten, o ne kitur dabar esi ir būsi reikalingas. Tu šypsaisi, o tai anaiptol visai ne skambūs žodžiai. Juk mes iš tikrųjų dabar taip reikalingi! Būtent mes... Savo žemei.

Autobusas leidosi pakalnėn. Pralėkė apdulkėjusios medinės pakelės trobos. Blykstelėjo Nemunas. Autobusas pilnutėlis: Akademijoj ką tik baigėsi paskaitos. Ir dabar visi jie, jauni, baltais marškiniais, margom suknelėm ir dailiom šukuosenom, sėdėjo tylūs ir nuvargę. Žiūrėjau į jų veidus. Ant kelių sudėtos knygos, užrašų sąsiuviniai. Apie ką jie galvojo?

Autobusas grįžo į miestą. Bet dauguma jo keleivių — neilgam. Rytoj — vėl į „savo Akademiją“.

A. Dargis

(Persispausdinta iš Nemuno, *1970, nr. 9)*

TOLMINKIEMIO BAŽNYČIA

NAUJI DUOMENYS APIE DONELAIČIO APLINKĄ

Kristijono Donelaičio atminimui ruošiamasi Tolminkiemyje įrengti jo muziejų. Šiam tikslui manoma panaudoti buvusią Tolminkiemio bažnyčią, statytą 1756 m. K. Donelaitis rūpinosi šios bažnyčios statyba, iki mirties joje kunigavo. Iš šios bažnyčios sakyklos, reikia manyti, skambėjo „Metų“ fragmentai, čia susirinkdavo tie patys būrai, kuriuos su užuojauta ir meile rašytojas pavaizdavo savo kūrinyje. K. Donelaičio gyvenimo ir veiklos tyrinėtojas Leipcigo universiteto profesorius F. Tecneris 1896 m. rašė, kad „akivaizdus paminklas rašytojui, primenantis jį dar šiandien, yra mūrinė bažnyčia Tolminkiemyje“.

Bažnyčios atstatymo projektą restauratoriai pradėjo ruošti dar 1960 metais, tačiau, be pastato griuvėsių, kitokių duomenų projektavimui nebuvo; nerasta jų tuo metu ir archyvuose. Vienintelis jos atvaizdas buvo F. Tecnerio pateiktas labai neaiškus Tolminkiemio bažnyčios ir našlių namų piešinys, lietuvių spaudoje skelbtas M. Biržiškos.

1967 m. vasarą Tolminkiemyje dirbo speciali ekspedicija, kuri patikslino vidaus planą, rado duomenų stogo, langų ir kai kurių kitų pastato detalių atkūrimui. Kaip žinoma, po bažnyčios grindimis tada buvo surasti K. Donelaičio palaikai. Turint šią papildomą medžiagą, pastato autentiško vaizdo atkūrimui vis dar stokojo duomenų.

Pernai keletas centrinių Vilniaus bibliotekų gavo prof. dr. V. Hubačo (W. Hubatsch) knygą „Rytų Prūsijos evangelikų bažnyčių istorija“, išleistą Getingene 1968 metais. Joje buvo rastas Tolminkiemio bažnyčios fasado piešinys ir trumpas interjero aprašymas. Knygoje taip pat yra keleto kaimyninių Tolminkiemiui XVIII a. bažnyčių interjerų atvaizdų. Remiantis šiais naujais duomenimis ir anksčiau sukaupta medžiaga, buvo daromas Tolminkiemio bažnyčios atstatymo projektas.

Tikėdamasis gauti papildomos medžiagos, Paminklų konservavimo institutas užmezgė ryšius su minėtos knygos autoriumi prof. dr. V. Hubaču. Jis nurodė 1911 m. Karaliaučiuje išspausdintą leidinį „Rytų Prūsijos provincijos meno paminklų konservatoriaus pranešimas apie savo 1910 metų veiklą Rytų Prūsijos provincijos paminklų tyrimo ir apsaugos komisijai“ (Bericht des Konservators der Kunstdenkmäler der Provinz Ostpreussen über seine Tätigkeit im Jahre 1910 an die Provinzialkommission zur Erforschung und zum Schutze der Denkmäler in der Provinz Ostpreussen‘, Königsberg i. Pr., 1911).

Pernai, metų pabaigoje, LTSR Mokslų Akademijos archyve šis leidinys buvo surastas. Jame rasta ir čia spausdinama Tolminkiemio bažnyčios interjero nuotrauka — vaizdas į vargonų pusę.

Kaip matyti iš nuotraukos, bažnyčios interjeras buvęs trinavis. Vidurinė nava turėjo medinį skliautą, o virš šoninių galerijų lubos buvę lygios. Bažnyčios perdenginius ir šonines galerijas laikė keturios poros medinių masyvių keturkampių stulpų. Šitoks interjeras būdingas daugeliui Rytų Prūsijos XVIII am. evangelikų bažnyčių. Turima istorinė medžiaga leidžia manyti, kad bažnyčios interjero esminių pakeitimų XVIII-XIX a. nebuvo daroma. Apie 1820 metus tebuvo smarkiau pakeista išorė — vakarinėje dalyje ties pagrindiniu įėjimu pristatytas aukštas bokštas. Iš minėto „Rytų Prūsijos meno paminklų konservatoriaus pranešimo“ žinome, kad prieš pirmąjį pasaulinį karą ruoštasi bažnyčią restauruoti. Ar buvo tai padaryta, neaišku. Be abejo, restauruojant galėjo būti interjere kai kas pakeista. Todėl juo vertingesnė ši nuotrauka, vaizduojanti 1910 metų interjerą, dar nerestauruotą.

Taigi, galima sakyti, visiškai išaiškėjo Tolminkiemio bažnyčios pirmykštis vaizdas, ir belieka laukti jos restauravimo.

Napalys Kitkauskas

(Persispausdinta iš Kultūros barų, *1971, nr. 3)*

Nuotraukose apačioje, kairėje atrastas Tolminkiemio bažnyčios fasado piešinys; ir, dešinėje, Tolminkiemio bažnyčios vidaus vaizdas.

KAZYS BRADŪNAS

TIKTAI PER PAUKŠČIO SKRYDĮ

Ten mūsų tėviškės tiktai per paukščio skrydį,
Tie patys debesys ir ta pati tarmė.
Aš tik seku didžiulę tavo brydę,
Ieškodamas, kur viso to versmė,

Kur pabaiga, kuri visus išbarsto,
Kaip smiltis prie neperžengtos varčios.
Aš ateinu prie užmuštojo Pričkaus karsto
Ir būro lūpomis meldžiuos ...

Ne. Aš nesimeldžiu — aš melstis negaliu,
Aš tik atsiklaupiu ir kaip žemė tyliu ...

Klausydamas pavasario skambėjimo
Ir svaigdamas nuo vasaros žolynų kvapo,
Aš ieškau Donelaičio kapo —
Jis turi būti čia — o rasti negaliu,
Todėl atsiklaupiu ir kaip žemė tyliu ...

Ir kai jau vėju atūžia ruduo,
Kada pusnynuos ima stūgauti vilkai,
Kai po žole ir mano palaikai,
Aš jį randu, jau nesusietą
Nei su laiku, nei su erdve,
Ne užkastą Tolminkiemy poetą,
O žemę, gimdančią save.

Iš LRD 1971 m. premiją gavusio Kazio Bradūno Donelaičio kapas *rinkinio*

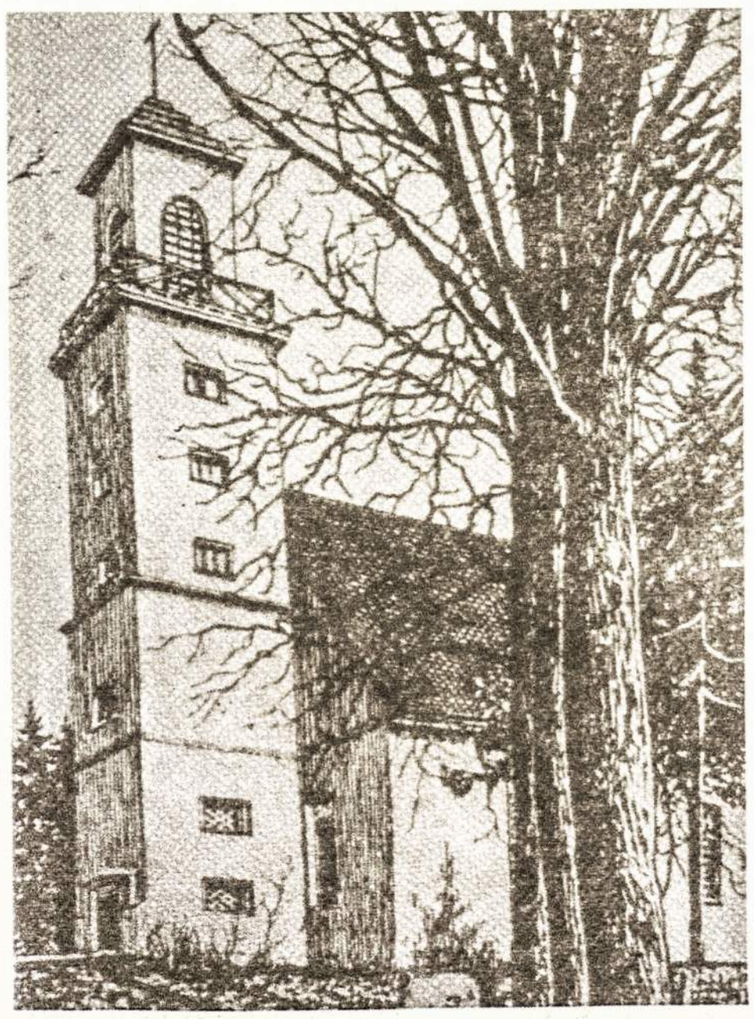

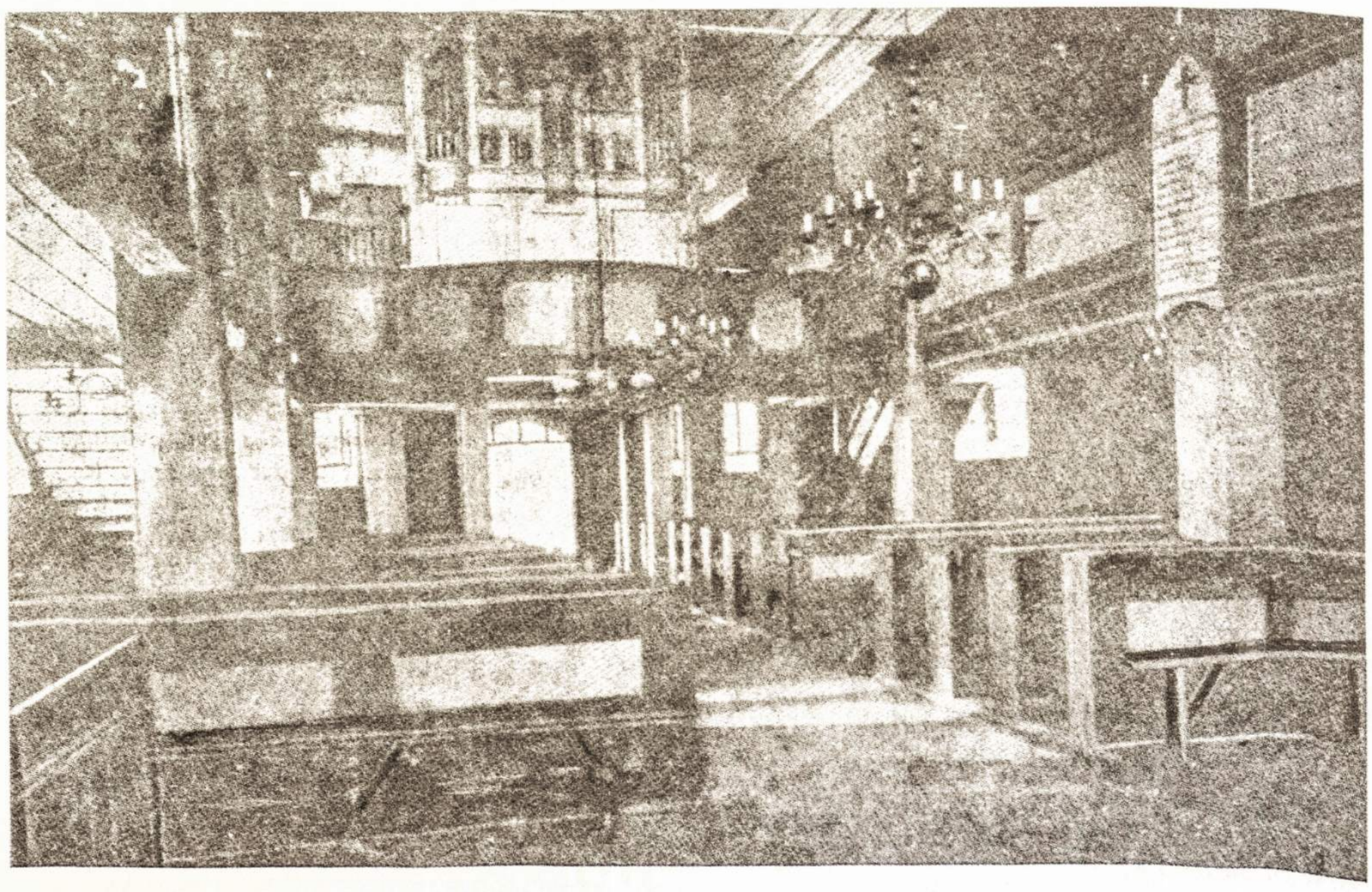

1971 m. balandžio mėn.

linkmė

PSEUDOPATRIOTINIS EKSTREMIZMAS

Tėra, žinoma, tik sutapimas, kad **Akiračiai** ir **Aidai** kovo mėnesio numeriuose palietė tą pačią temą — ekstremizmą. Tai mūsų šio meto visuomeninė liga, kuri kažin ar bepagydoma. Mes šioje skiltyje tą ligą vadinome išsigimimu, o **Aidai** — „patriotiniu ekstremizmu". Straipsnio autorius — pats redaktorius Juozas Girnius, aišku, supranta, kad patriotizmas ir ekstremizmas visai nesuderinami dalykai, kad „vadinamasis patriotinis ekstremizmas yra ne per didelis patriotizmas, o tik greičiau tiesioginė patriotizmo priešybė". Todėl tokį ekstremistinį patriotizmą galima vadinti išsigimusiu, netikru patriotizmu arba trumpai pseudopatriotizmu.

Toliau **Aidų** redaktorius klausia, iš kur tas pseudopatriotizmas atsiranda, ir duoda tokį atsakymą: „Vienu atveju gali į ekstremizmą stumti paprastas tamsumas ir (diplomuotųjų tarpe) intelektualinis primityvumas. Iš vienos pusės stokojama gilesnio dalykų pažinimo, iš antros — norima viską imti „kaip kirviu nukirsta", kai paprastai visur klausimai yra sudėtingesni, negu atrodo, prieš akis teturint savo atsakymą. Antru atveju į ekstremizmą stumia dorinis nejautrumas, visada jaučiantis teisėjų kėdėje ir niekada į save pačius nepažvelgiant: neatlaidumas laikomas lyg savo pačių teisumo įrodymu. Trečiu atveju veda į ekstremizmą ir paprastas psichologinis prigimties ‚karštumas'".

Ši trečioji rūšis — psichologiniai karštuoliai būtų dar nedidelė bėda. Jų gal ne tiek daug ir yra. Didžiausią bėdą sudaro, be abejo, intelektualinė bei moralinė menkystė. Turime savo gyvenime ir spaudoj gana nemažai atvejų, kai gimnazistinio išsilavinimo žmogus tariasi galįs pamokyti patriotizmo profesorius arba savo vaikus totališkai suamerikoninęs žmogelis drįsta kitiems prikaišioti patriotizmo stoką.

Vis dėlto turime pripažinti, kad didžioji mūsų visuomenės dauguma tuo atžvilgiu yra palyginti dar sveika ir ekstremizmo pagundai nepasiduoda. Atrodo, kad patriotizmo reikalą aplamai teisingai suvokia ne tik žurnalai, kaip **Aidai, Akiračiai, Laiškai lietuviams, Metmenys, Sėja,** bet ir laikraščiai, kaip **Draugas, Darbininkas, Keleivis, Tėviškės žiburiai, Nepriklausoma Lietuva.** Šie laikraščiai aplamai raganų medžiokle neužsiima ir vadinamojo bendravimo klausimu aiškiai skiria bendravimą su tautiečiais Lietuvoje nuo bendravimo su okupantu. Ekstremizmo išpuoliais tesireiškia **Naujienos, Laisvoji Lietuva** ir **Dirva**, o iš žurnalų ekstremistinių reiškinių pasitaiko **Į Laisvę** leidiny, kai jo redakcija atsidūrė Kalifornijoj. Čia, žinoma, nereiškia, kad visi tų laikraščių skaitytojai patenkinti tais išpuoliais. Iš frontininkų teko patirti, kad daugumas jų ekstremizmui nepritaria, bet nėra lengva rasti tinkamą redaktorių. Kai nėra norimo, tenkinamasi turimu.

Apskritai ekstremizmas reiškiasi ne tik patriotizmo, bet ir spaudos „laisvės" priedanga ar dėl kai kurių ambicingų žmonių noro pasirodyti „prašmatnesniais". Štai neseniai neolituanai paskelbė „protestą" prieš PLJ Kongreso rengėjų „sumanymą" kviesti iš Lietuvos jaunimą dalyvauti tame kongrese. Protestas mažiausia naivus, beprasmiškas, nes tik nesubrendę gimnazistai (ir tai dar ne visi) gali galvoti, kad kongreso rengėjai gali tokį kvietimą siųsti, o Lietuvoj kas nors tokį kvietimą svarstyti. Tačiau neolituanams, vienai iš mažiausių jaunimo organizacijų, rūpėjo pademonstruoti savo „patriotizmą": žiūrėkit — keliolikos kitų organizacijų atstovai kongreso komisijoj to nesupranta ir neprotestuoja, o mes tą baisų pavojų suprantam ir protestuojam. Nors esam maži, bet štai kokie išmintingi!

Žinoma, kad niekas nebijotų ir mielai kongresan priimtų, jei kas kongreso metu čia iš Lietuvos jaunimo studijuotų ar šiaip būtų atvykę, kaip jie mielai buvo priimti Mokslininkų suvažiavime, Santaros-Šviesos studijų savaitėj ar studentų suvažiavime praeitą rudenį Klivelande. Kelių jaunuolių, galbūt vadistinių nusiteikimų tėvelių inspiruotų, „protestai" čia nieko nesukliudytų. Tai yra savaime aišku, žinant, kad mūsų jaunimui pseudopatriotizmas aplamai yra svetimas dalykas. Dėl to tokiems ir panašiems protestams netenka skirti daug reikšmės, ypač kad ir mūsų veiksniai (Bendruomenė ir Vlikas) tokiems ekstremizmams nepritaria. Čia įsidėmėtini Vliko pirmininko dr. J. K. Valiūno žodžiai, pasakyti jaunimo simpoziume Čikagoj: „Svarbu Lietuvoje išlaikyti lietuvį. **Čia** nustokim vieni kitus kaltinti, net ir lietuvio komunisto, veikiančio Lietuvoje, nevadinkime išdaviku. Niekas nežinome, kuris iš jų gali pasekti Konrado Valenrodo pėdomis. Branginkim kiekvieną lietuvį, pasitikėkim jo patriotizmu, bet būkime atsargūs" (**Pasaulio Lietuvis**, 1970, Nr. 49). Cituojamo laikraščio redakcija pažymi, kad „šios dr. Valiūno mintys labai sutampa su PLB v-bos nusistatymu, išreikštu PLB visuomeninės veiklos gairėse". Visokio plauko ekstremistams, kurie sakosi laikąsi mūsų veiksnių nurodymų, reikėtų į minėtą citatą gerai įsigilinti. Įsigilinę jie gal suprastų, kad mūsų visuomenės darnų sugyvenimą žlugdo ne kokie įsivaizduoti liberalai, bendradarbiautojai ar iš Lietuvos siunčiami agentai, o mūsų pačių menkystė, pseudopatriotizmas bei visoks ekstremizmas.

A. Daugvydas

atvirai kalbant

KUKLŪS STAŽUOTI KRITIKAI IR PIKTI DILETANTAI RECENZENTAI

Privačiame pašnekesyje kartą poetas Kazys Bradūnas iškėlė vieną neseniai okupuotoje Lietuvoje mirusio rašytojo Vinco Mykolaičio-Putino dorybę — kuklumą, itin charakteringai pasireiškusią nenoru kalbėti apie save. Net ir dėstydamas naujosios lietuvių literatūros kursą universitete, profesorius V. Mykolaitis savo kūrybą (neabejotinai didžiai reikšmingą visuose to laikotarpio mūsų literatūros žanruose) sąmoningai nutylėdavęs... Gal būt savo mokytojo paveiktas, ir pats Kazys Bradūnas savo redaguojamame **Draugo** kultūriniame priede vengia spausdinti net ir kitų parašytas savo poezijos recenzijas.

Panašių kuklumo pavyzdžių, kad ir retokų, dar vis rastumėm ir mūsų žurnalistų straipsniuose, aprašinėjančiuose parengimus, pobūvius, organizacijų surengtas spaudos konferencijas, į kurias jie buvo asmeniškai kviesti ar laikraščio deleguoti. Jeigu nėra absoliučiai būtina, toks žurnalistas ar korespondentas ne tik savo aktyvų dalyvavimą diskusijose nutylės, bet ir savo pavardę dalyvių sąraše pakeis kokiu „ir kiti" ar panašiai.

Dažniau, žinoma, pasitaiko atvirkščiai: trečiaeilis korespondentas, aprašydamas eilinį nereikšmingo klubelio posėdį, pirmoje vietoje paminės savo pavardę, jis neužmirš laikraščiui pranešti savo metinių atostogų, (lyg tai būtų nepaprastos svarbos įvykis) datų bei kelionių maršruto, neiškęs pasigarsinti, jog paaukojęs penkinę kilniam tikslui kalėdinių pasveikinimų pažįstamiems pasiuntimo sąskaiton. Yra ir rašytojų, nepraleidžiančių progos savąją kūrybą paliaupsinti, neatsispiriančių pagundai ją nepageidaujamai įvertinusiems recenzentams „atsigrajinti" ir net tokiomis progomis, kur tai mažiausiai tinka.

Skaitau aną dieną literatūros metraštį „Septintoji pradalgė". Pr. Naujokaitis meta „Žvilgsnį į dviejų metų mūsų grožinę literatūrą". Žvilgsnis, sakytum, ramus, „objektyvus", „neužangažuotas" išorinių („klikinių") įtakų. Laimučio Švalkaus ar O. B. Audronės poezija tuo žvilgsniu esmėje nedaug tesiskiria nuo Henriko Nagio, L. Andriekaus ar Vl. Šlaito; A. Giedriaus ar J. Žmuidzino proza nusipelno daugiau dėmesio negu, sakysim, Aloyzo Barono romanas. O kaip gi su paties apžvalgininko poezija, kurios rinkinėlis pasirodė aprašomajame laikotarpyje? Čia su objektyvumu irgi neprasilenkiama:

...**„Auksiniai rageliai" yra ketvirtoji Prano Naujokaičio poezijos knyga (ankstyvesnės knygos: Prie svyruojančių beržų, Šviesos mergaitė, Akmens širdis). Autorius čia prabyla jam artima elegine gaida, tylia, subtilia paliktų tėviškės laukų nostalgija. „Auksinių ragelių" garsuos sugrįžta vėl rudenio šviesiosios dienos, gyvenimas dega liepų lapuos ruduos, išsidriekia voratinkliais pievoj ir nudunda miškais šakotuose briedžio raguos"** (438)

Nu, kas gi geriau savo kūrybą supras, išanalizuos ir įvertins, negu pats autorius? Ypač dar jeigu jis yra ir nedvejotinai stažą atlikęs srities specialistas? Pr. Naujokaitis studijavo literatūrą ir pedagogiką; jis mokytojavo ir direktoriavo gimnazijose, buvo įvairių laikraščių bei žurnalų redaktorium, o be to ir egzilinės Lietuvių rašytojų draugijos pirmininku (mat, šalia minėtų poezijos rinkinių dar parašė tris romanus, kurių vienas laimėjo **Draugo** konkursą, vieną apsakymėlių rinkinėlį vaikams, vieną literatūros vadovėlį ir vieną scenos veikalą, kuris, kad ir neišleistas, jau buvo Ukmergės gimnazistų suvaidintas). Daugelyje laikraščių ir žurnalų Pr. Naujokaitis bendradarbiavo, recenzuodamas knygas, tuo sėkmingiausiai panaudodamas savo mokslu bei patirtimi atsiektus rezultatus. Nebuvo, mano diletantišku supratimu, nė tos jo recenzijos išskirtinai aukšto lygio, bet pilnai pateisino ir studijas, ir darbą, ir vargą. Taip sakant, atsiekė savo tikslą tiek informacinėje, tiek pedagoginėje srityje. Būtų gal dar daugiau atsiekę, jei ne Pr. Naujokaičio didelės ambicijos grožinės literatūros, taip sakant, grynosios kūrybos srityse, kuriose, deja, nei mokslas, nei diplomai, nei patirtys nieko nereiškia, jei nėra talento. O talento Pr. Naujokaitis kaip tik ir stokoja. Tai pastebėjo ne vien literatūros diletantai (tiek geresne, tiek ir blogesne prasme šį terminą vartojant), bet ir kritikai, stažu nemenkesni už patį Pr. Naujokaitį, ir jo grožinę kūrybą arba, iš viso, ignoravo, arba į ją reagavo keliais bereikšmiais, „diplomatiškais" epitetais. Tačiau jeigu jie atvirai ir nuoširdžiai (deja, ne taip, kaip to Pr. Naujokaitis pageidavo) pasisakė — jis nebejuokais pasišiaušė ir nutarė kiekviena proga tokius niekadėjus „nuvainikuoti". Va kodėl ir minėtoji apžvalga „Septintoje Pradalgėje" baigiama šitokiais išpuoliais:

...**Knygos nuvertinimas kai kuriems mūsų leidiniams** (Metmenims, Aidams) **virto liga. Gerą žodį pasakyti** ne apie savo klikos leidinį, **atrodo lyg prasilenkimas su tiesa... Taip! Prasilenkimas su tiesa... Ir koks mūsų kūrybos pasaulis atrodytų jei, paklausę** Aidų **slapyvardinin-**

kų, Metmenų **Guopio ar** Draugo **Priešpylio, visą eilę knygų išbrauktume iš mūsų literatūros? Turbūt, ir patys recenzentai išsigąstų... Nė viena kūrybos šaka nėra tiek engiama, kaip literatūra... Šiais žodžiais norima pasakyti, kad kritikoje yra ir kita tiesa, ne vien saulės šviesos bijančių slapyvardininkų"** (461). (Pabraukta cituojant).

Pirmiausia: nei **Metmenys,** nei **Aidai,** nei **Draugas** (kultūrinis jo priedas) niekur literatūros nenuvertina, nors jai stato griežtesnius reikalavimus, negu leidiniai, kūrybinėms sritims specialaus dėmesio neskirią. Su tais reikalavimais, jų standartais ar kriterijais nevisada galima sutikti, bet tarti, kad jie „piktybiniai", būtų nesusipratimas. Gryniausia netiesa taipgi skelbti, jog minėtuose leidiniuose geru žodžiu tepaminimi tik leidųjų „klikai" atstovaujantys kūrėjai, nors, kada tuos leidinius savo raštais daugiau remia leidėjų pasaulėžiūrai artimesni žmonės, vien jau dėl to, kad leidėjams ar redaktoriams juos lengviau užangažuoti, panašiam įspūdžiui susidaryti kartais ir gali būti pagrindo.

Antra: nei recenzentai, nei kritikai knygų ir mūsų literatūros neišbraukia, tik (neišvengiamai subjektyviai) bando nustatyti jų vertę. Taigi, antrąją Pr. Naujokaičio klausimo „koks mūsų kūrybos pasaulis atrodytų..." dalį tiksliau būtų formuluoti maždaug taip „jeigu vėlyvesnėse knygose kūrėjai būtų savo standartus recenzentų pageidaujama prasme pakėlę, kad ir vien tose srityse, kur tai buvo įmanoma?" Tada atsakymas būtų irgi aiškus: turėtumėm mažiau knygų, bet daugiau literatūros.

Trečia: slapyvardžiais pasirašoma ne dėl „saulės šviesos baimės", ką, be abejo, galėtų paliudyti ir pats Pr. Naujokaitis, Lietuvių Enciklopedijos XX tomo žiniomis (tuo šaltiniu naudotasi ir išvardijant jo profesinį pasiruošimą bei kūrybinius atsiekimus), irgi nemaža slapyvardžių naudojęs. Dar daugiau: kad veik visų **Metmenų, Aidų** ir **Draugo** slapyvardininkų tikrosios pavardės lygiai, kaip ir jų kvalifikacijos buvo ir yra jau žinomos, išduoda Pr. Naujokaičio recenzija K. Bradūno redaguotos knygos „Lietuvių literatūra svetur" nusidriekusi bent per penketą **Tėviškės žiburių** numerių. Ten (kaip ir Lietuvių enciklopedijoje) didžioji slapyvardžių dalis, šalia kiekvieno aptariamo rašytojo ar kritiko pavardės, yra suminėta.

Neabejoju, kad atsiras **Tėviškės žiburių, Tėvynės sargo** ar **Pradalgių** skaitytojų, kurie patikės, jog vienintelis Pr. Naujokaičio beatodairinės kovos su slapyvardininkais recenzentais ir diletantais kritikais tikslas yra objektyvios literatūrinės tiesos atskleidimas. Manęs, deja, tai neįtikina. Nemanau, kad vien riteriški „nekaltos mergelės apgynimo" motyvai vertė Pr. Naujokaitį **Tėviškės žiburiuose** (nr. 18, 1971.V.6), recenzuojant naująjį K. Pažėraitės romaną „Anapilio papėdėje" tarti va šitaip:

...Žinoma, kai mūsų kritikoje vis labiau įsigali literatūrinis diletantizmas (Guopis, Reikalas, Keblys), gali atsirasti balsų, kurie visa tai pavadins fantazija, svajonėmis, deklaracijomis... O iš tikrųjų tai širdimi rašyti puslapiai, reali netolimos mūsų istorijos iškarpa, atskleista vaizdžiu pasakojimu".

Žinau, kad nė Guopis, nė Reikalas „Anapilio papėdės" dar neskaitė, bet guldau galvą, kad jiedu šio romano „svajonėmis ir fantazijomis" nepavadins, jau vien Pr. Naujokaičiui pataikaudami. Žinau, kad Reikalas savo apžvalgoje „Egzilinė literatūra — 1968 (**Metmenys**, nr. 17) palietė ir Pr. Naujokaičio „Auksinius ragelius" (tada dar nežinodamas, kad jų autorius, jau kritiko kailyje, į recenzentą atsuks ragus, kaip reikiant, ir dar padarytus ne iš tokio tauraus metalo). Su to paties Reikalo žinia, taipogi vien apologijos poetui sąskaiton galiu pridėti: „Auksiniai rageliai" yra širdimi rašyti puslapiai". Galiu dargi užtikrinti Pr. Naujokaitį, kad Reikalas sutiktų pasirašyti ir po tuo, ką pats poetas apie savo kūrybą „Septintoje Pradalgėje" nušnekėjo. Bet nejaugi autorius patikės, kad šitie tušti žodžiai, nors ir maloniai pakutenę jo papades, nors milimetru pakeltų jo knygos vertę?

Kažkur spaudoje neseniai teko skaityti, kad Pr. Naujokaitis rašo išsamią naujosios mūsų literatūros istoriją. Nuoširdžiai linkiu jam sveikatos, ištvermės ir fondų paramos! Tik knieti kažkaip, (su tikrai nepiktu šypsniu) papranašauti: tokioje istorijoje Pranas Naujokaitis bus tikrai nepaskutinėje vietoje bent keliuose literatūros žanruose! O vargas tam vargšui diletantui recenzentėliui slapyvardininkėliui (jeigu kuriam iš jų, žinoma, tokioje rimtoje knygoje iš viso rasis vietos)...!

Algirdas T. Antanaitis

atodairos

DRAMBLIŠKI ELGESIAI

Neleisk, sako, dramblio porcelano krautuvėn. Nes, žinai gi, dramblys... O yra dalykų, trapesnių ir svarbesnių už porcelaną. Ir dramblių esama ne vien keturkojų.

Laidojom anąmet didelį menininką. Kalbėjo didelis visuomenininkas. Gražiai minėjo, liūdnai apgailėjo, o paskui staiga — sudarykim, sako, lietuvių bendrovę didesniam plotui kapinėse nupirkti, tai turėsim kur štai šitokius savo garbingus žmones gražiai suguldyt...

Kažkas, tartum, žlegtelėjo. Kas ten sudužo ties atviru karstu? Ne porcelanas. Tik pagarbaus atsisveikinimo orumas suskilo, drambliškai užkliudytas.

* * *

Būrys veikėjų svarstė Simo Kudirkos išdavimo priežastis ir pasekmes. Auka, didvyrybė, kova, kraujas, laisvė, tėvynė ir eilė kitų gretimos reikšmės sąvokų mirgėjo kilnaus susijaudinimo ir užsidegimo apimtose kalbose apie tai, kas įvyko, kas daryta ir kas darytina. Kur buvus, kur nebuvus, iššoko ir **dolerio** sąvoka. Esą, Simo pralietas **kraujas** mums davė tiek antisovietinės propagandos, kad nė **už milioną dolerių nenupirktum.** Ir vėl, tartum, kažkas sudužo, į idealistiško užsidegimo židinį kažkam drambliškai įžygiavus su **aukos vertės konversija į dolerius.** Be to, tarp — tegu ir beviltiškai bergždžių, bet bent savo nuoširdumu skaidrių — jieškojimų būdo Simą gal dar kaip nors išvaduoti, toksai jo nesėkmingojo šuolio įkainojimas išsikišo, lyg dar viena vinis į jo karstą iš mūsų tarpo žiopliškai siūloma stačiai sovietiniam prokurorui. Ach, žinoma, jie ten turi tų vinių per akis. Bet vistiek, — kuriems galams dar ir mums iš čia spraustis **kaltinimo liudininkais** į tenykštę Simo bylą! Argi tai ne... dramblystė?

* * *

Pralenkęs visus veiksnius ir komitetus rašytojas iš Kalifornijos paskelbė imperatyvų manifestą: privalom sukurti paminklą Simui Kudirkai! Būtent, — privalom išreikalauti, kad **Vigilant** laivas būtų pavadintas jo vardu.

Kaip dovanoms, taip ir paminklams parinkti reikia bent kiek subtilaus skonio. Drambliškai sumanyti paminklai dažniausia, vietoj deramai pagerbę tą, kam jie skirti, įamžina tik statytojų takto stoką. Esamose aplinkybėse, Simo Kudirkos vardas, užrašytas ant laivo vietoj **Vigilant** būtų lyg ir „gėdos lenta", užkabinta Amerikos Pakrančių Sargybai ant kaklo. Laimė, kad, nepaisant netgi kaikurių kongresmanų lengvai duodamų pažadų, vargu ar Simo Kudirkos vardas kada bus panaudotas tokiai paskirčiai. Jeigu būtų, tai jis tenai taptų, tiesa, tik nedidelės to laivo įgulos tematomas, bet jos ir nemėgiamas ar net neapkenčiamas primestinis (tos įgulos nepelnytas) papeikimo simbolis.

O tačiau sumanytojas su keleto ginklanešių pagalba įstengė užplukdyti drambiiškiems sumanymams neatsparią mūsų spaudą (ir net A. L. Tarybą) tikinimais, kad kaip tik toks „paminklas" turįs būti šiuo metu vienas iš svarbiausių, skubiausių mūsų patriotinės veiklos uždavinių ir net... tautinės drausmės objektų. — **Taip negalima**! — treptelėjo **L. Lietuvoj** Alg. Gustaitis Kaliforniškis to paties laikraščio bendradarbiui iš Floridos, suabejojusiam to sumanymo išmintingumu. Kas drįsta prieštarauti prieš **„pirmo literatūrinio laureato didž. gerb. rašytojo J. Gliaudos sumanymą"!**

Beje, anot **Europos Lietuvio**, ir pats Alg. Gustaitis esąs sugalvojęs mums net už laureato didesnį tautinio-pasaulinio masto uždavinį: išsirūpinti, kad Simas Kudirka būtų pripažintas... **šventuoju!**

* * *

„DIEVE, PRAŠAU, PADĖK MAN!" — Tokia kadai buvo vieno straipsnio antraštė **Drauge.** Jos faksimilė dabar yra vieno multiplikuoto laiško poraštė. Yra pridėta, kad taip „šaukė mušamas Simonas, parpuolęs ant kelių", bet tai tik tarp ko kita. Šauksmas dabar prijungtas prie parašo „Nuoširdžiai Jūsų **Jurgis Gliauda**", ir dabar Jurgis, o ne Simonas šaukia — Dieve, padėk man surinkti iš Jūsų, Tautiečiai ir Tautietės, **3,000 dolerių**, kurių man labai skubiai reikia išleisti anglų kalba mano apie Simą parašytai knygai.

Apsiskelbęs (**Dirvoj**, kovo 24), kad **stebuklingu rašytojo likimo žaidimu** jam tekę aną tragiškąją dieną **būti greta Simo**, Jurgis Gliauda N u o s t a b u s i s (Dirvos suteiktas titulas) tariasi pateikęs mums lyg Simo Kudirkos relikviją, kurią ne tik patiems įsigyti, bet ir amerikiečiuose išplatinti juk šventa patriotinė pareiga, kaip gi kitaip! Nebent Simo visiškai neužjaustumėm.

Apie tą relikviją — knygą vardu **Simas** — pagyringai rašė tik leidėjai ir pora autoriaus sąjungininkų. Kiti santūrūs, lyg saugodamės nusižengti tautinei drausmei. Tik Alfonsas Nakas išdrįso **Naujienose** piktžodeiviškai prasižioti. Ir ištarė tai, kas jau buvo kilę mintyse, oi, nebe vieno tą relikviją skaičiusio ar bent pradėjusio skaityti. Esą, ne į anglų, o pirma dar į lietuvių kalbą reikia tą knygą išversti. Į anglų, iš tiesų, kam gi versti, kai yra Kongreso (gerai angliškai) išleistas **daug išsamesnis** informacijų rinkinys apie Simo Kudirkos išdavimą. Tas leidinys gaunamas nemokamai ir jau paskleistas taip plačiai, kaip mums net pasvajoti būtų nedrąsu. (Spausdinama papildoma dviejų tūkstančių laida).

Prie to belieka nebent pridurti, kad laikraščiuose skaičiusiems pranešimus apie S. Kudirkos bandymo ir jo išdavimo eigą, J. Gliaudos „subeletristintoje tikrovėje" tikrovė atrodo nuostabiai sujaukta, o beletristika — laureato lygiui nuostabiai skurdi. (Plius nuostabiai sužalotas kalbos lietuviškumas). Iš to leidinio naudos, jei kam ir yra, tai, nebent komercinės, pasiektos, kad ir atgaliarankiško, bet skuboto susivertimo būdu.

Klausimas: ar tai tik netyčinio drambliško su opiais dalykais elgimosi pasekmė?

V. Rastenis

BENDRUOMENĖS SĄVOKA

„KAS SUDARO JAV LIETUVIŲ BENDRUOMENĘ?"

Daugumo JAV LB skausmų priežastys glūdi jos įstatų ydose. Penktoji taryba nesuskubo ar, skausmų kankinama, nė nepajėgė tų ydų pašalinti. Šeštoji iš pat pradžių suskato gydytis. Sudarė gydytojų — įstatų keitimo — komisiją, kuri ligonį jau apžiūrinėja ir klausinėja. Atseit, bando nustatyti diagnozę, kokių reikia vaistų ar operacijų. Pirmas komisijos viešai paskelbtas klausimas — *Kas sudaro JAV Lietuvių Bendruomenę?*

Ima pagunda į tą klausimą atsiliepti „žydiškai", tai yra, irgi klausimu. Būtent, — kodėl to tebeklausiate dar ir dabar, kai jau beveik 20 metų kaip ta JAV LB sudaryta? Argi į tokį klausimą nėra atsakymo pačioje Lietuvių Chartoje, kur (1 str. trečiajame sakinyje) jau 1949 metais buvo pareikšta, kad *Pasaulyje pasklidę lietuviai sudaro vieningą Pasaulio Lietuvių Bendruomenę*? Įstatykit į tą formulę „JAV" vietoj „Pasaulio" ir bus atsakymas. Iš tikrųjų toks atsakymas jau yra ir JAV LB įstatuose (3 str. pirmajame sakinyje): *JAV Lietuvių Bendruomenė yra visi JAV lietuviai.* Tai kodėl gi dabar tas klausimas keliamas iš naujo?

Matyt, todėl, kad komisija bus „susvyravusi tikėjime" ir suabejojusi šio įstatų dėsnio teisingumu. Kitaip, — kam gi klaustų, kai jau yra toks kategoriškas atsakymas.

Dera suabejojusią komisiją paguosti ir padrąsinti: ne ji viena, o daugelis, labai daugelis abejojame tuo įstatų teisingumu, ar net nė neabejojame, o stačiai juo netikime.

Beje, yra ir formalaus pagrindo tam klausimui kelti, kadangi tarp Chartos ir JAV LB įstatų teigimų apie tą patį dalyką esama skirtumo. Skirtumas gal tik stilistinis, bet gal ir esminis.

Charta sako, kad bendruomenę s u d a r o lietuviai. O įstatai teigia, kad bendruomenė y r a lietuviai. Chartoje bendruomenę sudaro p a s k l i d ę lietuviai. Įstatuose — bendruomenė yra v i s i lietuviai. Tai kas čia: ar įstatų autoriai, interpretuodami ir parafrazuodami Chartos dėsnį, jo mintį tik paryškino, ar pakeitė? Kitaip tariant, yra ar nėra Chartoje išreikšta ta pati mintis, kuri kategoriškai pasakyta įstatuose?

DVIPRASMIS TURINYS

Žodis *sudaro* yra dvejopos reikšmės. Vienais atvejais *sudaro* reiškia tą patį kaip *yra*. Pavyzdžiui: sako: *Dvylika sudaro tuziną*, arba *Dvylika yra tuzinas; Jauni žmonės sudaro jaunimą*, arba *Jauni žmonės yra jaunimas; Daug medžių sudaro mišką*, arba *Daug medžių yra miškas*. Ar tuose sakiniuose tariniu pavartotas žodis *sudaro*, ar *yra*, — jais pasakytoji mintis yra ta pati. Skirtumas tik stilistinis. *Yra* būdingas šnekamajam stiliui. *Sudaro* — skamba „moksliškiau", „knygiškiau", kai kam gal atrodo net iškilmingiau... Bet kitais atvejais *sudaro* nėra tas pats, kas *yra*, ir jų tada negalima vieno kitu pakeisti. Pavyzdžiui: *Prezidentas sudaro vyriausybę*, ar *Taryba sudaro komisiją*. Čia *yra pavartotas vietoj sudaro* visiškai pakeistų pasakytąją mintį. Čia *sudaro* reiškia ne *yra*, o (ką nors iš atskirų dalių ar dalykų) *sudeda, sustato, sukuria, suorganizuoja*.

Todėl be juokų yra dėl ko klausti, — ar JAV LB įstatuose teisingai interpretuotas Lietuvių Chartos dėsnis, anot kurio lietuviai s u d a r o bendruomenę? Kuria prasme Chartoje pavartotas žodis *sudaro?* Ar Chartos autoriai, taip sakydami, tik atžymėjo (konstatavo) faktą, kad pasaulyje pasklidę lietuviai savaime y r a bendruomenė, ar jie tuo norėjo paskatinti pasklidusius lietuvius bendruomenę s u d a r y t i, atseit, s u o r g a n i z u o t i?

BENDRUOMENĖS SĄVOKA

Aiškintis, kurią iš tų dviejų prasmių Chartos autoriai dėjo į žodį *sudaro*, būtina išsiaiškinti, kokią prasmę jie skyrė ir *bendruomenės* žodžiui. Ar jiems *bendruomenė* buvo tik atsitiktinis, savaiminis lietuvių rinkinys, ar tam tikriems reikalams atitinkamai suorganizuota lietuvių tautinė savivaldybė? Pirmuoju atveju lietuvių bendruomenė būtų tik daugis lietuvių, kaip miškas — daugis medžių. Tokios bendruomenės nereiktų sudarinėti, organizuoti, nes, jeigu yra lietuvių, tai ir taip suprasta jų visų bendruomenė jau y r a. Panašiai, kaip visos kokiame nors plote augančios pušys y r a pušynas, arba, jei norit prašmatniau pasakyt, — s u d a r o pušyną.

Bet aplinkybės, kuriose Lietuvių Charta rašyta, taip pat ir tolesni jos skelbėjų veiksmai bei skatinimai rodo, kad Chartoj apie lietuvių bendruomenę tikrai negalvota, kaip apie inertišką „lietuvyną", lyg kokį mišką, kurio medžių vardas — lietuviai. Lietuvių Charta, toks gražbylingas, įtaigojimais persunktas pareiškimas, vargu būtų buvusi rašyta ir skelbta, jei autoriai tebūtų manę išeivijoje esamam „lietuvynui" tik naują, bendruomenės, vardą duoti. Ne. Jie aiškiai galvojo ir svajojo apie išeivijos lietuvių tautinę s a v i v a l d y b ę, kurią reikėjo dar s u d a r y t i, tai yra, suorganizuoti, reikiamai sutvarkyti.

SAMPRATŲ SKIRTINGUMAI

Jeigu *bendruomenė* būtų buvusi suprasta kaip „lietuvynas", tai būtų visiškai teisinga sakyti, kad, Kanados lietuvių bendruomenė y r a v i s i Kanados lietuviai, JAV LB — y r a v i s i JAV lietuviai, Pasaulio LB — v i s i betkur šiame pasaulyje esantieji lietuviai... Tiesa, *pasauliu* Chartoje, berods, vadinama tik Lietuvą pasiglemžusios galios nepasiektoji pasaulio dalis. Tad net ir šioje pirmojoje bendruomenės sąvokos sampratoje bendruomenė y r a tik šioje pasaulio dalyje esantieji v i s i lietuviai. Šiuo atveju būtų galima visiškai drąsiai kalbėti apie v i s ų lietuvių buvimą lietuvių bendruomenėje, kadangi čia neliečiamas klausimas, kas yra ar kas nėra lietuvis, o bet to, visų urminis įskaitymas į bendruomenę nieko neįpareigoja. Žinoma, tokia bendruomenės samprata būtų visiškai tuščiavidurė. Taip suprasta *bendruomenė* reikštų ne daugiau, kaip ir *išeivija* ar *visuomenė*. Šalia *visuomenės*, *bendruomenė* būtų tik antras tos pačios reikšmės, todėl nereikalingas žodis.

Kas kita *bendruomenė — tautinė savivaldybė*, ne augališkai gyvuojanti, o sąmoningai ir tikslingai susitvarkiusi savo tautiniams reikalams rūpinti bei tautiniams tikslams siekti. Yra visiškai akivaizdu, kad Lietuvių Chartos autoriai, skelbdami lietuvių bendruomenės sudarymo idėją, geidė, kad lietuviai išeivijoje sudarytų, sukurtų savo *tautinę savivaldybę*. Įsidėmėtina, kad jie kalbėjo apie v i e n i n g ą Pasaulio Lietuvių Bendruomenę, taigi, apie glaudesnę, tampresnę lietuvių bendravimo sandarą (organizaciją), negu visuomenė. Visuomenė irgi yra bendravimo pavidalas, bet šis bendravimas ir jame kylantieji bendraujančiųjų pasireiškimai bei jungtiniai veikimai ne vieningai vairuojami, o savaiminiai (spontaniniai). Vairavimui, ypač vieningam vairavimui visuomenė pasiduoda ne ką daugiau, kaip oras. Ir numatyti, kaip kada visuomenės gyvenimo apraiškos susiklostys, tuo tarpu sekasi ne lengviau, kaip numatyti, koks kur bus oras ateinančią savitę. Lietuvių Chartos autoriai iškėlė bendruomenės idėją, būdami įsitikinę, kad „pasaulyje pasklidusiems lietuviams" visuomenės pavidalo jungties nepakanka. Tad jau ir jų sampratoje *bendruomenė* turėjo būti ne tas pats, kas *visuomenė*. Vietoj ar šalia savaimiškai ir atsitiktiniškai begyvuojančios ir besireiškiančios lietuvių *visuomenės* jie ryžosi sudaryti, sukurti bendruomenę — dėsningai besitvarkančią ir besivaldančią vieną visuotinės apimties lietuvių savivaldybiško pobūdžio o r g a n i z a c i j ą.

Bendruomenės ideologai nesustojo ties tuo vienu užsimojimu — sukurti tampresnę visuomenišką bendravimo organizaciją. Idealas buvo (ir tebėra), kad bendruomenė visiškai apčiuopiamai susiurbtų į savo organizacinę sistemą absoliučiai visus išeivijoj esančius lietuvius. Tai kitas ryškus skirtumas *visuomenės* ir *bendruomenės* sąvokų sampratoje. Etimologinė *visuomenės* žodžio reikšmė irgi yra *visi*. Sakydami *Čikagos lietuvių visuomenė*, mename, kad tai yra Čikagoje gyvenantieji lietuviai. Bet taip tik mename. Iš tikrųjų tai tik maža, nevienodai maža ir ne visada visiškai ta pati maža dalis tų v i s ų tedalyvauja kalbamosios visuomenės pasireiškimuose. Dauguma gal nei nenumano, kad ir juos turim galvoj, minėdami tą visuomenę, o jei kurie ir numano ar bent kada apie tai prisimena, tai vistiek dažniausia nė piršto nepajudina kaip nors apčiuopiamiau į tos visuomenės reiškimąsi įsijungti. O *bendruomenė*, pagal jos ideologų skelbiamą sampratą, yra ar bent turėtų būti visai kas kita: joje visi lietuviai turėtų būti ne tik tą žodį tariant menami, bet ir jai p r i k l a u s y t i, joje d a l y v a u t i.

Apimti plačiau, o suorganizuoti tampriau — sunkiai vienoj vietoj suderinami užsimojimai. Tampresnė organizacija paprastai reikalauja atrankos, taigi veda į apimties mažinimą. Bet bendruomenės sumanytojai aiškino ir tebeaiškina, kad bendruomenė, jei ir yra organizacija, tai visiškai ne tokia, kaip kitos... Nes, esą, lietuvių bendruomenei j a u priklauso kiekvienas lietuvis. Atseit, lietuvių bendruomenė visdėlto yra tik „lietuvynas", iš kurio dar tik norima sudaryti organizaciją.

Dalykai dar labiau susipainiojo, kai užsimojimo sumanytojai ir vykdytojai nesugalvojo tai lietuvių bendruomenės — „lietuvyno" organizacijai-savivaldybei atitinkamo pavadinimo, o paliko tą patį vardą, kaip ir neorganizuotai masei, tik rašomą didžiąja B — Bendruomenė. Didžiąja raide rašomoji *Bendruomenė* ištikrųjų nėra tas pats, kas mažąja rašomoji *bendruomenė*. Klausimas, *kas sudaro* didžiaraidę Bendruomenę, ar iš ko ji sudaroma (kas yra teisėti jos nariai), tebėra lig šiai dienai aiškiai neišspręstas, ir todėl JAV LB įstatų komisija viešai klausinėja, kaip į jį atsakyti.

GRAŽBYLYSTĖS NUODĖMĖJ GIMUSI

Bendruomenės (didžiaraidės) o r g a n i z a v i m o sumanytojai, matyt, iš pat pradžių suvokė, kad nebus lengva visiems lietuviams tą sumanymą „parduoti". Todėl, matyt, sprendė, kad tai gali greičiau pasisekti, kalbant į tautiečių patriotinį jausmą, negu į tikrovei daugiau dėmesio skiriantį protą. Todėl sumanymo skelbimuose ir aiškinimuose įsivyravo gražbylystė, nustelbusi sąvokojimų tikslumą.

Gražbylystės įsibėgėjime bendruomenės sąvoka iš pat pradžių tapo suplakta su *tautos* sąvoka. — *Į draugiją rašosi nariu, kas nori, tautinei bendruomenei gi priklauso kiekvienas lietuvis*, — rašė M. Krupavičius oficioziniame bendruomenės kūrimo idėjos aiškinime. — *Tautinė išeivių bendruomenė principiškai yra tokio pat pobūdžio santalka, kaip ir tauta*, — kartojo Juozas Girnius knygoje apie tautą ir tautinę ištikimybę. *Tauta yra prigimtoji žmonių bendruomenė* — skelbė Vlikas Lietuvių Chartoje. — *Priklausymas savo tautinei bendruomenei yra tiesioginė patriotinė pareiga. Kas ryžtasi laikytis nuošaliai nuo savo tautinės bendruomenės, tas nusikalsta pačiai tautai*, — *tęsė Juozas Girnius minėtoj savo knygoj.*

Šių tezių parafrazėmis ligšiol tebemirga prakalbos, atsišaukimai ir publicistika bendruomenės reikalais. Ir klausimas, kas yra ar turėtų būti konkrečioji medžiaga konkrečios Lietuvių Bendruomenės, kaip savivaldybiškos organizacijos, vis dar neatsakytas, nes atsakymas tebėra neįžiūrimas per spalvingą gražbylystės miglą.

Bendruomenė niekad negalėtų būti o r g a n i z u o t a s esmuo (entity), jeigu priklausymas jai būtų tik toks pat, kaip priklausymas tautai. Nes priklausymas tautai kaip tik nėra sutvarkytas visuotinai pripažintais ir privalomai galiojančiais dėsniais, ir tauta nėra organizuotas esmuo. Aiškinimas, kad tautinei (lietuvių) bendruomenei priklauso kiekvienas lietuvis, iš tikrųjų nieko neišaiškina Lietuvių Bendruomenės organizavimo reikale, nes nėra visuotinai pripažintų dėsnių, kas ir kokiais duomenimis sprendžia kas yra ar kas nėra lietuvis, o taip pat nėra apibrėžimo, kokios yra p r i k l a u s y m o žymės. Chartoje skelbiamas biologinis (rasistinis) dėsnis lietuviams nuo nelietuvių atskirti. Mat, tauta esanti p r i g i m t i n ė (prigimtoji) žmonių bendruomenė. Atseit, žmogus priklauso tai tautai, kurioje gimęs. Ar bent kurioje jo tėvai, net protėviai gimę. Taip pasididinam lietuvių tautą, įskaitydami į ją šimtus tūkstančių „sulenkėjusių, sugudėjusių, suvokietėjusių, taip pat ir suamerikonėjusių lietuvių", nesiklausdami jų pačių nuomonės apie tai. Nesiklausiam todėl, kad numanom, jog jie gali neprisipažinti ir greičiausia neprisipažins esą lietuviai. Bet ten, kur toks prisipažinimas yra, biologinį (prigimties) dėsnį bematant pamirštame. Turim savo tarpe (bent Lietuvoj nemaža turėjom) sulietuvėjusių rusų, totorių, lenkų, vokiečių, net iš Napoleonmečio užsilikusių prancūzų, tebesivadinančių iš protėvių paveldėtomis pavardėmis, kaikuriais atvejais veiduose turinčių ryškių paveldėtinių protėvių rasinių bruožų, ir mielai laikom juos lietuviais: tais atvejais mums gana, vien jų prisipažinimo, vien jų jautimosi lietuviais. Į tautą teoriškai įskaityti ir vienus ir kitus, tai yra, ir lietuviais prisipažįstančius prigimtinius kitataučius ir nutautusius, bet menamai prigimtinius lietuvius, niekas nekliudo, bet ir praktinės reikšmės tas įskaitymas neturi. Todėl, kad tauta nėra organizacija. Todėl, kad nėra apčiuopiamų dėsnių, kaip asmuo p r i k l a u s o tautai. Galima iškilmingai skelbti, kad priklauso ir tie, kurie nei nežino, kad priklauso, arba kurie, pagal geneologiją kieno nors priskirti prie lietuvių tautos, net ir įsakmiai ginčija tą priklausymą. Galima sutikti, kad priklauso tie, kurie prisipažįsta „turį lietuviško kraujo", bet tik tuo savo priklausymą ir apriboja. Aiškiau priklauso tie, kurie nevengia ir pabendrauti su kitais lietuviais. Turbūt, priklauso ir tie, kurie kurį laiką glaudžiai bendravo su kitais lietuviais, bet paskui dėl kurių nors prižasčių atsiskyrė. Tiesa, kad „kiekvienas lietuvis priklauso lietuvių tautai". Tik tas priklausymas yra labai įvairios įtampos, įvairuojančios beveik „tarp begalybės ir nulio". Šitokio priklausymo pagrindais sudaryta Bendruomenė būtų ne kokiems nors uždaviniams atlikti tinkama organizacija, o tik antras (nereikalingas) pavadinimas tautai, ar išeivijoje esančiai tautos daliai.

Turbūt daugiau atgraso nuo aiškaus įsijungimo į Bendruomenės organizaciją, negu skatina į ją jungtis, ir įtaigojimai, kad priklausymas savo tautinei bendruomenei esąs tiesioginė patriotinė pareiga, o laikymasis nuošaliai nuo tautinės bendruomenės esąs nusikaltimas pačiai tautai. Atseit, jeigu priklausai (leiskime, sąmoningai ir noriai priklausai) tautai, tai priklausyk ir „tautinei bendruomenei", pavyzdžiui, JAV Lietuvių Bendruomenei... Gal manyta *pareigos* (ypač patriotinės) ir *nusikaltimo* (tautai) sąvokomis botagiškai papliauškinus greičiau suvaryti v i s u s lietuvius (ar bent nuoširdžiai lietuviais besijaučiančius) į organizuotą Lietuvių Bendruomenę — tautinę lietuvių savivaldybę. Bet, štai jau 20 metų, o vis dar koki keturi penktadaliai tebėra nei suvaryti, nei sukviesti. Turėtų atrodyti pasibaisėtina, kad tiek daug esama neatliekančių patriotinės pareigos ir nusikalstančių tautai... Bet ne taip pasibaisėtina, įsižiūrėjus, kad įtaigojamoji „pareiga" ir „nusikaltimas" yra tik retoriškos figūros, kad tie žodžiai pavartoti tik perkeltine prasme. Nes juk priklausymas tautai — dažniausia be paties priklausančiojo iniciatyvos susidaręs faktas, — savaime dar nesukuria *pareigos* priklausyti kitaip, negu jis jau priklauso, tai yra, nesukuria *pareigos* tą priklausymą vienokiu ar kitokiu būdu suaktyvinti. Iš tikrųjų ir pačiai tautai priklausyti vieniems gal yra *palaima, pasitenkinimas*, gėris, daugeliu atvejų net ir *nauda*, antriems — *pasididžiavimas*, bendravimo ar net pasiaukojimo *aistra*, tretiems — nelabai svarbi ar net ir nemėgiama *aplinkybė*, bet niekad ne *pareiga*. Ir *nusikalsti* tautai, žinoma, galima, padarius jai, kaip asmeniui, kokios nors žalos ar nuoskaudos. Bet nusišalinimas, pasitraukimas nuo kokios nors tautiečių organizacijos ar net iš viso nuo tautos (nuo visų tautiečių) yra kiekvieno asmens tokia pati teisė, kaip ir priklausymas tautai, tad negali būti nusikaltimas. Teisybė, kiekvienas kolektyvas esti nepatenkintas, gailisi ar pyksta, kai koks kolektyvo narys ima ir pasitraukia. Jeigu jis buvo žadėjęs ar prisiekęs priklausyti kolektyvui, kol bus gyvas, ir jei jo pasitraukimas kolektyvui žymiai nuostolingas, tai kolektyvas jį kaltina arba baudžia, jei turi kaip bausti, bet dažnai ir kolektyvas esti kaltas kad nesugebėjo sau reikalingo nario savo tarpe išlaikyti. Bet tarp asmens ir tautos tokios sutarties nėra. Tad uoliai priklausantieji tautai gali liūdėti, gali pykti, jei kas iš, jų nuomone, turinčių priklausyti nusišalina, bet *kaltinti* galėtų nebent save, kad nepajėgė pakankamai stipriai „pririšti". Ir iki 1951 metų „milionas" lietuvių Jungtinėse Amerikos Valstybėse tampriau ar palaidžiau priklausė lietuvių tautai. Daugybė ne iš pareigos, o iš noro ne tik pasyviai priklausė, bet ir labai veikliai dalyvavo čionykštėje tautinėje lietuvių, sakysim, visuomenėje. Bet niekas neturėjo autoriteto *apkaltinti* tą, kuris ilgainiui to noro neteko. Užsimojimas tautai tebepriklausančius lietuvius *įpareigoti* būtinai priklausyti tam tikru nurodytu būdu ir skelbimas tokios „pareigos" nevykdymo *nusikaltimu tautai* yra nepateisinamas akibrokštas l a i s v i e m s tautiečiams. Nėra ko stebėtis, kad daug jų kaip tik dėl to akibrokšto nusiteikė nepalankiai, vietomis netgi priešiškai Bendruomenės idėjos atžvilgiu.

Besistengiant įtikinti, kad v i s i lietuviai turi būti automatiškai, be jokio atsiklausimo, laikomi Lietuvių Bendruomenės (savivaldybiškos organizacijos) nariais, buvo pavartota ir kitokių netinkamų pavyzdžių. M. Krupavičius, pavyzdžiui, teigė, kad *Bendruomenės pavyzdys — Lietuvos valsčius ar parapija. Kaip parapijos narys — kiekvienas krikštytas krikščionis, kaip valsčiaus narys — kiekvienas valsčiaus ribose gyvenąs Lietuvos pilietis ...taip PLB narys yra kiekvienas lietuvis.* Deja, pagal tokius pavyzdžius „pasaulyje pasklidusių" lietuvių Bendruomenę suorganizuoti ir neįmanoma, ir nepriimtina. Nei valsčius, nei parapija nėra savarankiški esmenys. Jie esti suorganizuoti pagal augštesnės galios (valstybės ar bažnyčios) nuostatus, ir savų reikalų patys tvarkyti jie gali tik tiek ir taip, kiek ir kaip jiems leidžia bei paveda ta augštesnioji galia. Svetur kuriamai Lietuvių Bendruomenei tokios augštesnės galios, vyresnės valdžios nebuvo ir nėra, o jei kas būtų kėsinęsis tokią galią pavartoti, tai nebūtų pajėgęs, nes maža kam iš „pasklidusių lietuvių" tai būtų priimta. Net ir Vlikas, tada M. Krupavičiaus pirmininkaujamas, skatindamas Bendruomenę or-

Vincas Rastenis

ganizuoti, nesikėsino jos steigti ir valdyti tokiu būdu, kaip valstybės valdžia valdo valsčius ar vyskupija parapijas. Valsčiaus „narių" kvalifikacija nustatoma pagal apčiuopiamą materialinį požymį — gyvenamą vietą. Iš valsčiaus galima pasitraukti, išsikeliant kitur gyventi. Bet jei ten gyveni, tai neišvengiamai esi „narys". Pagal tą pavyzdį, jei esi lietuvis, tai neišvengiamai tampi kuriamos Bendruomenė narys ir lieki tokiu laikomas iki gyvos galvos, nebent grįžtum Lietuvon, kur šios Bendruomenės veikimas nenumatytas. Šitaip išaiškinta bendruomenė, turbūt, didesnį kiekį visai sąmoningų lietuvių nuo savęs atbaidė, negu paskatino į ją įsijungti. Dar mažiau patrauklus — ypač Amerikoj, šiais laikais! — parapijos pavyzdys: jei krikštytas, tai ir parapijietis. Net ir Lietuvoj, bent jau šiame šimtmetyje, ir ne tik apskritai krikščionių, bet ir katalikų parapijose toks griežtas automatiškas priklausomybės dėsnis jau nebebuvo įmanoma įgyvendinti. Tai ką čia bekalbėti apie tokio dėsnio taikymą tautinėje savivaldybėje, svetimuos kraštuos pasklidus!

MINI-TAUTA IR QUASI-VALSTYBĖ

Neišsklaidė visų minėtų gražbylystės miglų nei kitas, žymiai įspūdingesnis palyginimas, kur (mažaraidė) kurio nors krašto lietuvių bendruomenė, aišku, automatiškai apimanti v i s u s tame krašte gyvenančius lietuvius, laikoma kaip ir t a u t a, o bendruomenės titulu susirinkimus laikanti ir piramidę valdybų bei tarybų turinti organizaija laikoma tai nedidukei „tautai" v a l s t y b ę atstojančia institucija. Sako, *įsakmiai skiriame bendruomenę nuo bendruomenės organizacijos, kaip skiriame tautą nuo valstybės, kuri taip pat tėra tautos organizacija.* (V. Vaitiekūnas yra ryškiausias šios teorijos skelbėjas). Vieni šios teorijos pritarėjai skirtumą tarp bendruomenės (mini-tautos) ir bendruomenės organizacijos (quasi-valstybės) žymi tik skirtingomis — b ir B — raidėmis. Kiti, konkrečiausiai V. Vaitiekūnas, siūlo sugalvoti bendruomenės organizacijai pavadinti skirtingą žodį, nes raidžių skirtumą tik rašte gali šiaip taip pastebėti, o gyvoj kalboj jis lieka neapčiuopiamas. Sako, tautos organizacija gi turi savo specialų vardą — *valstybė, tai* ir bendruomenės organizacija turėtų turėti specialų vardą.

Palyginimas būtų neblogas ir gal dalykus šiek tiek išaiškintų, jeigu nebūtų klaidos pačiame jo pagrinde. O klaida yra ta, kad valstybė nėra t a u t o s organizacija. Valstybė yra tam tikros teritorijos g y v e n t o j ų valdymo ar valdymosi organizacija. Valstybė gali būti tam tikros tautos iniciatyva savo tikslams sukurta, ir ji gali būti laikoma tautine valstybe, jeigu vienos tautybės gyventojai toje valstybėje (jos teritorijoje) savo daugumu, gabumu gudrumu ar brutalumu turi vyraujančią galią. Bet niekad nebuvo, nėra ir tikriausia niekad nebegalės būti tokios tautinės valstybės, kuri būtų išimtinai tik vienos ir visos tautos organizacija-valstybė. Ji galėtų būti, jei visa tauta gyventų jos valstybei priklausančioje teritorijoje, ir ten visiškai nebūtų įsileidžiama kitataučių. Tokio idealo (jei tai idealas) niekur nėra. Nepriklausoma Lietuvos respublika buvo tautinė lietuvių valstybė, bet geras penktadalis jos piliečių buvo nelietuviai, kai apie trečdalis (o gal ir pusė?) lietuvių buvo arti ir toli už tos valstybės sienų, nepriklausydami tai „tautos organizacijai". Taigi valstybės pavyzdys taip pat neišgelbsti iliuzinės teorijos, kad, sakysim, JAV lietuvių bendruomenė yra visi JAV lietuviai.

BENDRUOMENĖ — NE ŽALIAVOS PAVADINIMAS

Dr. Pr. Skardžius irgi yra bandęs padėti bendruomenės veikėjams išbristi iš neaiškumų, tačiau, deja, ir jam nepavyko. Jis teisingai nurodė, kad žodis *bendruomenė* yra naujadaras, sudarytas tuo pat būdu, kaip pvz. *diduomenė, jaunuomenė, mažuomenė, tikruomenė, kariuomenė...* Visi toki žodžiai, sakė, yra kolektyvų, santalkų pavadinimai: diduomenė — didžių, jaunuomenė — jaunų santalka, ir t.t.

Aiškindamas, kuo *bendruomenė* skiriasi nuo *draugijos*, dr. Skardžius nurodė, kad *„draugija* yra grupė, sambūris žmonių, laisvai draugėn susijungusių dėl bendrų specifiškų reikalų ar bendro specifiško tikslo, o *bendruomenė* yra tam tikras kolektyvas kaip vienetas, draugėn susietas ilgamečiais, istoriniais arba prigimtiniais saitais — kalba, praeitimi, papročiais, tradicijomis, tikėjimu ir kt. Akivaizdu, kad čia kalbininkas, pabandęs žodžio reikšmę aiškinti remdamasis jo darybos analogijomis, pateko ankstesnių bendruomenės ideologų propagandos srovėn ir nuplaukė su ja. Būtent, ir jis *bendruomenės* žodžiui pripažino visiškai tokią pat prasmę, kokia teikiama ir *tautos* žodžiui. *Bendruomenė* išaiškinta kaip *tautos* sinomimas. O juk bendruomenės sumanytojų užsimojimas buvo tikrai didesnis, negu tik sugalvoti žodį tautai vadinti. *Bendruomenės* sąvokos turinys turėjo būti numatytas kažkaip skirtingas nuo *tautos* sąvokos turinio.

Bendruomenės žodžio darybos analogija irgi neišaiškina, kokia reikšmė turėta galvoje šitaip tą žodį sudarant. Jeigu *-uomenė* suteikia žodžiui surinktinę reikšmę, tai tik žodžio šaknis tenurodo tuo žodžiu pavadinto rinkinio kvalifikacijas. Tad pvz. *jaunuomenė* yra *jaunų kariuomenė* — karių, *diduomenė* — didikų, *varguomenė* — vargšų rinkinys. Tad ko rinkinys būtų *bendruomenė*? B e n d r ų, atseit, bičiulių, draugų, bendrininkų, santarvininkų? Galbūt iš tikrųjų pasąmonėje ir buvo tokia mintis, sudarant *bendruomenės* žodį. Taip tinka vadinti santalką žmonių, kurie kokiu nors sumetimu ar tikslu sutaria glaudžiau susibendrauti, tapti artimesniais b e n d r a i s, negu vien tik tautiečiais. Bet tokia samprata niekur nebuvo nei pasakyta, nei parašyta. (*Bendras*, kaip daiktavardis, *draugo, bičiulio* ar *bendrininko* sinonimas, mūsų bendrinėj kalboj mažai bevartojamas, daugumui net nežinomas). Imta įtikinėti, kad lietuvių *bendruomenė* yra v i s ų lietuvių santalka. Bet, jeigu v i s ų, tai kodėl ne *visuomenė?*

Dr. Pr. Skardžiaus aiškinime prabėgom buvo paminėta ir, jo žodžiu tariant, p i r m o j i *bendruomenės* žodžio reikšmė, būtent, ta reikšmė, kuri anglų, prancūzų, vokiečių ir rusų kalbose paskoma žodžiais community, communauté, Gemeinschaft, *obščina*. Ar tik nebus ta pirmoji reikšmė pripažintina ir vienintele t i k r ą j a to žodžio reikšmė? Tiesa, tose kalbose šių žodžių reikšmė nėra visada vienokia, bet būtiniausieji tos reikšmės požymiai visur toki, kaip pvz. Websterio žodyno pagrindiniame sąvokojime: *A body of people having common organization or interests.* Bendra organizacija arba bent bendri interesai yra būdingi visiems *community* variantams. Gyvi *community* pavyzdžiai rodo, kad dėsninga organizacija yra neatskiriamas *community* požymis. Bendrų interesų pajutimas esti akstinas susiorganizuoti, bet tik statutiškai susitvarkęs ar sutvarkytas žmonių rinkinys tampa *community*. Kol nėra organizacijos, kol nėra konkrečių nuostatų, kaip tam tikras žmonių rinkinys rūpinasi savo bendrais interesais, tvarko savo bendrus reikalus ir tuo tikslu valdosi, tol tie žmonės yra tik žaliava, iš kurios *community* gali būti sudaryta.

Tauta nėra organizacija. Nei visuomenė nei organizacija, nes neturi jai visai bendrų nuostatų. Ir išeivijoje kur nors susimetę tautiečiai, kiek jie beturėtų bendrų interesų, kol atitinkamai nesusiorganizavę, nėra *community*, nėra *bendruomenė*, o yra, geriausiu atveju, tik žaliava bendruomenei sudaryti. Tad ir teigimas (net įstatuose įrašytas!), kad JAV LB y r a v i s i JAV lietuviai, yra tik įsikalbėjimas ir bandymas įkalbėti to, ko iš tikrųjų nėra. Taip būtų tik tuo atveju, kai Bendruomenės organizacijai būtų pasisekę visus čia gyvenančius lietuvius įtikinti ir patraukti, kad jie visi kiekvienas įsakmiai įsirašytų į bendruomeninę organizaciją dalyvauti joje jos įstatų numatytu būdu. Tuo tarpu JAV (ar kurio kito krašto) Lietuvių Bendruomenę s u d a r o (joje y r a) tik įsirašiusieji ir įstatuose numatytų įsipareigojimų bent minimumą atliekantieji lietuviai.

O įsirašymas yra įsakmus pareiškimas sutikimo ir net noro bendrai rūpintis ir veikti, kad lietuviuose būtų stiprios Lietuvių Chartoje minimos lietuvio dorybės ir kad lietuviai gerai atliktų Chartoje minimąsias lietuvio pareigas. Tik t o k i, o ne v i s i JAV lietuviai tėra pageidaujami ir priimtini JAV Lietuvių Bendruomenėje. Ligi šiol veikiančiuose įstatuose, kad ir be reikalo, yra įrašyta net u ž t v a r ų, kaikurių lietuvių n e į s i l e i d ž i a n č i ų į JAV LB. Neįsileidžiami kenkėjai — lietuvių tautai ar JAV santvarkai —, ypač gi Lietuvos nepriklausomybės priešininkai, pritariantieji sovietinei ar kitokiai Lietuvos okupacijai... Tai akivaizdus prieštaravimas teigimui, kad LB sudaro v i s i lietuviai. Tai aiškus pripažinimas, kad ne visų lietuvių interesai tokie patys, taigi ne visi tinka į bendrų interesų pagrindu organizuojamą bendruomenę. Bet nėra jokio reikalo rašinėti įstatuose, koki lietuviai netinka į š i ą lietuvių bendruomenę. Užtenka aiškiai nurodyti, kokia yra š i o s bendruomenės paskirtis. Nuo tai paskirčiai priešingų nereiks gintis: jų ir kvietimais neprisikviesi. Tik apsisprendusieji įsakmiai prisidėti prie tos paskirties atlikimo sudaro šią bendruomenę. JAV LB yra v i s i e m s JAV lietuviams pasiryžusi tam tikrais požiūriais patarnauti institucija, bet tam nėra reikalo skelbtis, kad joje yra visi, kuriems ji ryžtasi tarnauti. Visi lietuviai yra tik žaliava bendruomeniškai organizacijai. Organizacija susidaro tik iš savanoriškos atrankos. Bendruomenė yra y p a t i n g a organizacija, bet ypatinga savo paskirtimi, gali būti ypatinga ir savo santvarka, bet žalinga sudarinėti jos ypatingumo įspūdį vaizduojant ją tokią, kokia ji tikrai nėra.

V. Rastenis

FELIKSO JUCEVIČIAUS VEIKALAS

KELIOS ABEJONĖS DĖL TAUTOS TIKROVĖS IR MITO

Išskyrus Kęstučio Girniaus griežtą kritiką *Draugo* kultūriniame priede, kun. F. Jucevičiaus straipsnių rinkinys „Tauta tikrovės ir mito žaisme“ iki šiol buvo sutiktas gan palankiai. Z. V. Rekašius *Akiračiuose* (nr. 2-26) sakėsi šią knygą skaitysiąs net trečią kartą. Priežasčių teigiamai nusiteikti knygos atžvilgiu ilgai ieškoti nereikia. Kun. F. Jucevičiaus pažangios nuomonės emigracinės politikos klausimais ir blaivus mūsų netolimos praeities vertinimas lengvai patraukia skaitytoją jo pusėn. Su samprotavimais, išdėstytais kai kuriuose knygos skyriuose, kaip pvz. „Lietuvis tarp mirties ir mito“ ar „Tauta ir išeivija šiolaikinėje perspektyvoje“, ir čia rašantysis beveik visur sutinka. Teisybė, — amerikų autorius neatrado. Dauguma jo liestų problemų buvo svarstytos anksčiau spaudoje ir buvo prieita prie panašių išvadų. Nežiūrint to, autoriaus platus apsiskaitymas, įdomūs palyginimai ir, svarbiausia, gerai valdomas žodis padaro „Tautą...“ įdomia ir lengvai skaitoma knyga.

Ir visdėlto, kad ir kaip pritariant kun. F. Jucevičiaus „in“ pažiūroms bei „siūbuojant kartu“ bendravimo su Lietuva klausimu, — geriau būtų buvę, jeigu jis savo straipsnių nebūtų surinkęs į knygą. Skaitant juos antrą kartą arba trečią kartą, kaip Rekašius, rasime daug ką, kas, trumpai tariant, yra nonsensas, nežiūrint kiek mes simpatizuotumėm autoriaus pažiūroms. Kun. Jucevičiaus straipsniai periodinėje spaudoje, kad ir nesutinkant su jų prielaidomis, išlaikė savo vientisumą. Sudėti į krūvą, jie vienas kitam prieštarauja. Pradiniuose knygos skyriuose F. Jucevičius palaiko kosmopolitines-racionalizmo pozicijas, iškeldamas bendražmogiškas vertybes ir pasisakydamas už tautos pagrindus, pagrįstus valia ir ryžtu vietoj rasės, kalbos ir žemės (II. „Kas yra tauta?“) Tačiau šių pažiūrų, autorius visgi, neketina laikytis ištisai. Pašokiravęs skaitytoją, jis grįžta prie nuosaikesnių išvadų. Paskutiniuose skyriuose jau dėstoma apie tautinę individualybę, pagrįsta praeitimi, papročiais ir kalba. Pagaliau net skelbiama, jog „tautinė sąmonė vystosi, jei ne iracionalinėje, tai ir nevisai racionalinėje plotmėje“ (VIII. „Tauta krikščioniškoje pasaulio vizijoje“). Tokio je diametraliai priešingų pozicijų maišatyje sunku suprasti, kame, gi, glūdi ta „istorinė vizija“ ir „mąstymo seka“, apie kurias kalba autorius savo „žodyje skaitytojui“.

Viena iš pagrindinių „Tautos...“ problemų yra autoriaus nenoras apsispręsti, ko jis su šia knyga siekia: ar jo tikslas yra juoktis iš emigracinių prajovų, ar rimtai pasisakyti tautiniais klausimais. Čia rašančiajam patinka F. Jucevičiaus jumoras, tai yra, jo užsimojimas sprogdinti emigracinius muilo burbulus. Visa bėda, kad įsibėgėjęs jis nežino, kur sustoti. Kad ir pvz. šie teigimai: „Lietuvos istorija šaukiasi rimtesnių studijų ir logiškesnės interpretacijos, negu iki šiol rasdavome istorijos vadovėliuose... sakau sąmoningai ‚vadovėliuose‘, nes iki dabar iš viso ne turime Lietuvos istorijos. Jei Stryjkovskio „Kroniką“ laikome pirmąja Lietuvos istorija, tai jau praėjo beveik keturi šimtai metų, ir per tą laiką nei pavieniai, nei kolektyviai dar niekas neparašė išsamesnės istorijos“ (psl. 53). Sunku tikėti. Sutinku, jog gyvename laikus, kada paremti gedgaudiškiems sapaliojimams sukraunamos pinigų krūvos ir kada kiekvienas *Dirvos* rašeiva mano galįs mokyti Z. Ivinskį objektyvumo. Tačiau teigti, jog Lietuvos istorija iki šiol nesusilaukė rimtesnių studijų, būtų perdrąsu. Nejaugi Jucevičius pamiršo Avižonį, Dundulį, Ivinskį, Jakštą, Jurginį, Lebedį, Šapoką, Trumpą. Sunku tikėti, jog veikalai kaip Šapokos „Lietuvos istorija“ arba Jurginio ir Co. „Vilniaus miesto istorija“neužsitarnavo „rimtumo“ ir „logiškumo“ epitetų.

Nagrinėdamas klausimą, „kas suburia tautas?“, auutorius kalba apie sąlygojančius veiksnius (kraujas, kalba ir žemė) ir apie apsprendžiančius veiksnius (valia). Toks suskirstymas yra dirbtinas ir neįtikinantis. Jeigu gyveni krašte, apgyvendintame vienos kilmės žmonių, esi jų kilmės ir kalbi jų kalba — tada autoriaus „sąlygojantys“ veiksniai kartu ir apsprendžia. Būtų keista, jei lietuvis visą laiką gyvenęs Lietuvoje, vieną dieną pradėtų ryžtis būti lietuviu. Visai kas kita, jeigu žmogus gyvena svetimame krašte tarp kitos kilmės žmonių ir mažai vartoja savo kalbą. Tada reikia daug valios ir ryžto, kad jis išliktų lietuvis.

Autoriaus didžioji tezė yra, jog tik tos tautos atlieka didžius darbus, kurios moka sugyventi. „Sugyventi reiškia mokėti bendradarbiauti vieniems su kitais. Kai nėra bendradarbiavimo, tai nėra ir darbų, o kai nėra darbų, tai nebėra ir tautos. Tauta miršta netuomet, kai jos nariai nebekalba viena kalba ar praranda savo tėviškes, ar savo rasinius bruožus, bet kai nebesugyvena. Kol valia gyventi, sugyventi ir bendradarbiauti išlieka gyva, tai išlieka gyva ir tauta“ (psl. 28) — skelbia autorius. Labai gaila, kad, kitus ragindamas mokintis iš istorijos, autorius pats mažai ką teišmoko. Prancūzija, Kinija, Rusija ir JAV yra pergyvenusios pačias žiauriausias revoliucijas ir brolžudiškiausius pilietinius karus. Tų didžiųjų perversmų atgarsiai dar ir dabar jaučiami tose tautose. Tačiau — Kinija, Rusija ir JAV šiuo metu yra galingiausios pasaulyje valstybės. Na ir Prancūzijai neviena tauta galėtų pavydėti jos kultūrinių atsiekimų porevoliuciniame laikotarpyje. Tai kodėl gi „sugyventi“ ir „bendradarbiauti“?

Baigiant, — pora linksmesnių nuotrupų iš F. Jucevičiaus knygos. Autoriui taip patinka M. K. Čiurlionis, jog apie jį rašo: Čiurlionis yra ne tik poetas, ne tik romantikas, ne tik modernistas, bet metafizikas ir mąstytojas. Kaip juokingai skamba, kai komunistai nori jį padaryti ‚komunistinio žmogaus‘ auklėtoju“ (pls. 88). Skamba visiškai nejuokingai, bent nejuokingai turėtų šis komunistų teigimas skambėti kun. Jucevičiui, iškėlusiam Čiurlionį į visapusiškus genijus. Jeigu Čiurlionis yra ir poetas ir menininkas, savo kūryboje, įkūnijęs visas kryptis nuo A iki Z, ir net filosofas — tai kodėl ne „komunistinio žmogaus auklėtojas“?

Kun. Jucevičiui kur kas mažiau patinka Donelaitis. Už Donelaitį svarbesnis Maironis, geresni Putinas ir Aistis, o už poros šimtų metų jam prilygs ir Mekas. Visos šios revoliucinės pastabos yra autoriaus pateikiamos, žinoma, be mažiausio paaiškinimo, lyg savaime suprantami dalykai.

Bet tai neviskas. Kun. Jucevičiui užtarnaus amžiną literatūros mylėtojų rūstybę šie žodžiai apie Donelaitį: „Jis yra didis poetas ne todėl, kad jis yra žodžio meistras, tikrai didžiu jo nepadaro jo didaktinis tonas, jis yra didis poetas, nes yra didžiai žmoniškas“ (psl. 85). Jeigu žmoniškumas pasidarytų svarbiausiu literatūros vertinimo kriterijumi — Donelaičio „Metai“ turėtų užleisti savo vietą Gliaudos „Simui“. Manau, šių pavyzdžių užteks, kad parodžius, jog kun. Jucevičiaus knygoje neviskas yra taip, kaip atrodo.

Liūtas Mockūnas

LAIŠKAS PRARADUS VILTĮ

JONO ŠOLIŪNO SKILTYS EGZILYJE

Mielas Redaktoriau,

Taip jau nutiko, kad turėjau pasitraukti iš *Ateities* vyriausio redaktoriaus pareigų. Šito pasitraukimo istorija ilga, tačiau labai paprasta; *Ateities* leidėjas yra Moksleivių Ateitininkų Sąjunga. Tačiau atsakingas žmogus už *Ateities* turinį visada buvo jos vyriausias redaktorius.

Man sutikus redaguoti *Ateitį*, aš padariau pareiškimą, kad sutinku ją redaguoti, jei Moksleivių At-kų sąjungos Valdyba paliks viską mano atsakomybei. Su tuo „valdžia“ sutiko. Deja, šįmet, parašius man keletą „smagesnių“ dalykų, leidėjas staiga pabudo ir nutarė mane cenzūruotį. Pasakė ką galiu ir ko negaliu spausdinti. Kadangi su tokia cenzūra nesutikau, o valdžia išėmė ir ATEITIES jau spausdinamus dalykus, iš pareigų pasitraukiau motyvuodamas cenzūros įvedimu.

MAS Valdybos prabudimo priežastys buvo tokios: prieš išeinant *Ateities* balandžio numeriui man asmeniškai paskambino *Draugo* kultūrinio priedo redaktorius Kazys Bradūnas ir paprašė, kad aš sušvelninčiau savo Užuominų skyriuje talpinamą „Isterijos ženklai“, nes, girdi, aš užgausiu neolituanus. Aš jam nieko neprižadėjau. Tačiau Bradūno rūpestis taip nesibaigė (žinoma, jis negalvojo apie paprasčiausią etiką — nesikišti į ne savo redaguojamą laikraštį). Bradūnas susisiekė su Ateities administratorium *), o pastarasis su MAS valdyba Toronte. To pasėkoje Valdyba man įsakė**) išimti iš jau atspausdintos „Ateities“ tas Užuominas. To dar neužteko. Pasakė, kad ir iš gegužės numerio pašalinčiau kitą dalyką — „Keisti sąjungininkai“. Tada aiškiai pamačiau, kad įvesta griežta cenzūra, sulaužanti mano — MAS valdybos sutartį. Nieko nebeliko, kaip tik pasitraukti, nes vieną kartą įvedus cenzūrą jos pabaigai nebemačiau jokios vilties.

Jūsų Jonas Šoliūnas

Chicago, 1971.4.23

UŽUOMINOS

POEZIJOS FESTIVALIS NEĮVYKS. Gaila, bet jau yra žinoma, jog numatytas pirmas Š. Amerikos Lietuvių Poezijos Festivalis šįmet neįvyks. Priežastis? Korp! Šatrijos studentiška šeima nebepajėgia finansuoti parengimo išlaidų. Gi finansinės paramos nebesulaukta.

Beje, neoficialiai šatrijokai teiravosi pas mūsų Tautos Fondo valdytojus dėl finansinės paramos. Tačiau atsakymas buvo daugiau nė keistas. Buvo atsakyta, kad poezijos festivalis nėra... kultūrinis darbas ir dėlto Tautos Fondo statutas neleidžia jo paremti.

Norėtųsi žinoti kaip mūsų Tautos Fondo valdytojai nustato kas yra kultūringa ir remtina ir kas ne? Pagaliau nebūtų stebėtina jei sužinotum, jog Fondo valdytojų tarpe nėra perdaug apie poeziją nusimanančių žmonių. Kągi, turbūt valdytojai lengviau įkanda banko, bet ne poezijos knygutę... Sėkmės Tautos Fondo valdytojams ir vajų rengėjams. O jūs, poetai, užsičiaupkit.

KEISTI SĄJUNGININKAI. Neseniai Chicagoje įvyko seniūnų (Alderman) rinkimai. Įvairių vietovių sąrašuose kandidatavo keliasdešimts kandidatų. Žinoma, nevisur daugybė kandidatų surinko daug balsų, nes keliolika kandidatuojančių buvo žinomi politikieriai ir jie naujokus nesunkiai nugalėjo. Tačiau rinkimuose rungėsi nevien tik politinio gyvenimo žinovai. Buvo kandidatų, kurie norėjo būti išrinkti dėl savo priešiško nusistatymo prieš juodosios rasės gyventojus.

Nestebėtina, kad gausiai lietuvių apgyvendintuose plotuose kandidatavo visa eilė rasistų. Vienas jų buvo išrinktas. Tai rasistas, suspenduotas kunigas Lawlor. Nebuvo netikėtas to kunigo išrinkimas, nes jo atstovaujamos seniūnijos ribose daugumas gyventojų yra žinomi kaip rasistai ir anti-negriškų nuotaikų atstovai. Keistas buvo tik lietuvių elgesys tą rasistą remiant. Nuo to rėmimo neatsiliko ir mūsų tėvai jėzuitai, leisdami reklamuoti kun. Lawlor kandidatūrą Jaunimo Centre. Nejaugi tuo būdu mūsų vienuolija nori apsisaugoti nuo juodojo antplūdžio. Gal tai ir lietuviška, bet ar tai krikščioniška?

ISTERIJOS ŽENKLAI.*** Antrojo Jaunimo Kongreso darbai jau prasidėjo; sudarytas organizacinis komitetas ir įvairios komisijos. Dabar jau pradedama kalbėti apie programos sudarymą, apie kursų organizavimą, bei vasaros stovyklos paruošimą. Taigi viskas jau konkretinama, perkeliama į organizacinius rėmus. Vežimas pradeda riedėti.

Tačiau,...kai kas jau pradėjo kaišioti į to vežimo ratus bereikalingus pagalius. Ypatingai išsikišo vienos organizacijos pasišovimas pavaizduoti ultrapatriotus ir angeliškus tautos vaikus. Tai galbūt nebūtų tragiška, jei tos organizacijos pasišovimas būti garbingiausiais tautos vaikais nebūtų pagrįstas gaisro kėlimu nevietoje ir nepareiškimas, paremtas gandais. Ar tai yra angeliška ir net lietuviška tesprendžia patys skaitytojai.

O galbūt čia tebuvo noras tik kokiu nors „neeiliniu“ įvykiu atkreipti savo organizacijos sugniužusį gyvenimą. Juk senais laikais panašios minties vedinas graikas supleškino šventyklą...

REDAKCIJOS PASTABOS. Jono Šoliūno paprašyti, spausdiname šią medžiagą. Tuo nesiimame spręsti šios istorijos teisybės, ji mums daugiau aktuali kaip išeivijos spaudos pobūdžio simptomas. Visas reikalas dar kartą iškėlė mūsų spaudos sroviškumo esmę. „Linijos laikymas“ nustelbia laisvą minčių reiškimą ir joks redaktorius neišsilaikys ilgai prie redakcijos stalo, nesilaikęs laikraščio-žurnalo ideologinės linijos. Nenuostabu, kad Jonas Šoliūnas klydo, manydamas turįs laisvę reikšti savo nuomonę, ypač ideologinės organizacijos organo redakcijoje. Deja, neginčijamas faktas, kad išeivijos spauda NĖRA ATVIRA laisvai nuomonių konfrontacijai.

* K. Bradūnas neigia intervenavęs ATEITIES sferose. Jis taip pat neigia, kad minimas žurnalo numeris buvęs spausdinamas, spausdinimą suprantant gaminimu galutinių atspaudų.

** Ginčytinų Šoliūno straipsnių svarstyti Moksleivių ateitininkų S-gos valdyba atvažiavo specialiam posėdžiui į Čikagą. Posėdin neatvyko tik redaktorius J. Šoliūnas.

laiškai

PATETIŠKAS MARKSOLOGAS

(1970-23 nr., Apie partizanus ir panteras)

Dr. A. Garūnas teigia, jog studentų parašytas straipsnis yra „marksistinė pažiūra į Lietuvos partizanus, marksistinė pažiūra į Amerikos negrų problemos sprendimą-revoliuciją". Kaip gerbiamas daktaras taip gali teigti, lieka mums visai neaišku. Rodos, jog autoriai aiškiai pasisako, jog „partizaninės kovos yra laikomos vienas iš pačių švenčiausių ir kilniausių momentų Lietuvos istorijoje". Be to, straipsnio tikslas buvo ne iškelti kokią nors pažiūrą partizanų ar panterų atžvilgiu, bet panagrinėti ir įrodyti, kad „mūsų solidarumas ‚law and order' klausimais yra pagrįstas tokiais principais, kurių mes nepripažįstame". Straipsnio autoriai siūlė *Gedanken experiment*, kuris išryškintų mūsų nejautrumą negrų klausimu. Jiem buvo svarbu moraliniai klausimai, o ne politiniai-ekonominiai.

Besikarščiuodamas išlieti savo sukauptą pyktį, kad tokiu klausimu kas drįso lietuviškoje spaudoje pasisakyti, gerbiamas daktaras išreiškia kelias būdingas patetiškas bei banalias nuomones, kurias neretais atvejais girdime lietuviuose.

Atrodo, kad daktaras Garūnas nepergeriausiai supranta kas yra marksizmas, sutapatindamas rusiškąjį komunizmą su marksizmu. Taip pat vertėtų paminėti, kad ortdoksinis marksizmas tiki, jog kapitalizmmo perversmas yra neišvengiama istoriška būtinybė, ir kad skatinimas revoliucijos yra tik bandymas šį likimą pagreitinti. Marksizmas reikalautų ne tik juodųjų sukilimo, bet ir juodųjų ir baltųjų perversmo.

Toliau daktaras Garūnas tvirtina, jog jis nėra girdėjęs „nei vieno Amerikos negro veikėjo, kuris idealizuotų panteras". Toks jo teigimas yra visai įtikinantis, nes abejojame, ar jis kada iš viso yra atvirai kalbėjęsis su juodu žmogum. Mat, jo negirdėjimas neatmeta galimybės, kad kas nors organizaciją būtų idealizavęs. Sąrašas negrų veikėjų, kurie, jei stačiai neidealizuoja, tai bent nesmerkia panterų, yra didelis. Jame priklauso Dr. Abernatny, Stokely Carmichael, Rap Brown, Angela Davis ir kiti. Jo teigimas būtų teisingas, tik jei nelaikytume negrų veikėjais tų, kurie idealizuoja panteras. Bet tada šis teigimas neebūtų empirinis ir neteiktų mums žinių apie negrus, bet tik išryškintų dr. Garūno savotišką „negrų veikėjų sąvoką".

Čia norisi truputį į praeitį nušokti ir paklausti — ar nebuvo lietuvių baudžiauninkų, kurie neapkentė tų, kurie bandė Lietuvoje panaikinti baudžiavą? Jiems baudžiava buvo tokia įprasta gyvenimo rutina, jog jos naikinimas kaiką baugino.

Toliau daktaras šiaip išsireiškia: „...revoliucionieriai nenori pagerinti Amerikos gyvenimo sąlygų, bet sunaikinti Amerikos valstybę ir tik po to atstatyti ‚geresnę valstybę'".

Kad daugumas nebaltų žmonių yra skriaudžiami, yra konstatuojamas faktas. Tuo tarpu Amerikos valdžios pareigūnai tos problemos visom galimom jėgom neoando spręsti. Tai ir kyla klausimas: Ar nereiktų sunaikinti tokią gyvenimo santvarką? Argi neatrodo, kad kažkur slypi melas? SST lėktuvo išvystymui, Vietnamo karo tęsimui yra leidžiami bilijonai, gi tuo tarpu krašte nelygiateisiškumas yra remiamas.

Atrodo, kad Dr. Garūno pasisakymas negrų klausimu yra tipiškas tokiems lietuviams, kurie nepajėgdami racionaliai bei objektyviai argumentuoti, švaistosi įžeidinėjimais. Straipsnio autorius pas dr. Garūną tampa „marksistinės pažiūros atstovu", revoliucionierium. Mums gi atrodo, kad autorius tikrai nei revoliucionierius, nei radikalas, bet greičiau tik tipiškas liberalas. Būdinga, kad Dr. Garūnas nė vieno žodžio nepasako apie autoriaus esminę tezę, nesistengia įrodyti jos klaidingumo ar neteisingumo, o tiktai spekuliuoja kokie gali būti autoriaus motyvai. Būtų buvę daug pravarčiau padiskutuoti teisingumą straipsnio teigimų, kurių analizė gali vesti prie vienokių ar kitokių sprendimų, bet nesirūpinti sunkiau suvokiamais motyvais.

Nors autorius galbūt vietomis ir perdėjo savo palyginimą panterų su partizanais (reikia atsiminti, kad čia *Gedanken-experiment*), bet jo tezę reikėtų visiems Lietuviams pergalvoti.

Kęstutis Girnius ir
Aleksandras Pakalniškis Jr.

SURASTI VAISTĄ NUO APAKIMO

(*AKIRAČIAI aplamai*)

Kol dar pajėgiu, *Akiračių* prenumeratą pratęsiu dar vieneriems metams. Susidariusį mažytį skirtumą perveskit sąskaiton to tautiečio, kuris *Akiračius* skaito, tik nėra linkęs už juos atsilyginti (neabejoju, kad tokių turite gana gausią šeimynėlę).

Ar pajėgsim iš emigrantinių ligų ir nesantaikų išsikapstyti. Nuoširdžiai linkiu surasti vaistą, nors ir žinau, kad apakimas yra sunkiai bepagydomas.

Boston Mass. Stasys Santvaras

APIE PATRIOTIZMO MOKYTOJUS

(*AKIRAČIAI aplamai*)

Akiračius pradėjau gauti tik po to, kai apsimokėjau prenumeratą. Gerai patikrinkite savo leistrus, kad vėliau netektų raudonuoti. Mano obalsis: neturi pinigų — nesiženyk... Kol neturiu pinigų nieko neperku, net ir laikraščio „bargan" neprenumerruoju.

Konkrečiai kalbant apie *Akiračius*, buvau kiek lyg ir įsižeidęs. Žiūriu, mano pažįstami jį gauna, o aš ne. Tad pagavęs (vienoje šeimoje besisvečiuojant), vogčiom nusirašiau adresą ir kitą rytą paukšt 10 dol. čekį į voką ir come on boy.

Taip ir užsimezgė mano bičiulystė su *Akiračiais*, J. Graudos (Gliaudos?) pravardžiuojamais Maskviračiais.

Geras laikraštis, tik gaila, kad toks retas. Gavęs, aš jį gražutėliai nuo A iki Z iščiupinėju„ net po du kartu kaip ką paskaitau. Be jų mūsų išeiviškas gyvenimas būtų lyg raišas „Rozinantas", ištemptas ant virvutės, išlygintas pagal generalinę „konservatorių" liniją ir išskrininguotas pagal J. Graudos receptą.

Ak, tu svieteli brangus, ir kas mūsų nemokina patriotinių dorybių!..

Bet gana to karščio.

Šią dešimkę dėkit, kur Jum geriau tiks. Jeigu pamirščiau kartais, vėl priminkit, nes gi bijau likti skolingas, kad po smerties nereikėtų atklaniose plikom rankelėm karštų žarijėlių už atgailą žarstyti.

Būkite sveiki ir nenuleiskite žemai galvų.

Dorchester, Mass.

Stasys Griežė-Jurgelevičius

atgarsiai

AKIVAIZDUS SUOKALBIS

(1971-25 nr., Apie tuščią ir todėl juokingą puikybę)

Tik šiandien, balandžiui įpusėjus, perskaičiau gana įdomią V. Kazakevičiaus repliką į mano rašinį „Vieni lentynoje, o kiti pogrindyje" (Draugas, 1970.VIII.1.) Radau ją š. m. sausio mėn. „Akiračiuose", ištisai perspausdintą iš sausio mėn. „Pergalės". Vis dėlto greitas abiejų sausių bendradarbiavimas! O aš „Pergalės" dar iki šio laiko nesu gavęs. Pagirtina, kad „Akiračiai" taip stropiai rūpinasi lietuvių literatūros reikalais, ne kartą leisdami savo puslapiuose pasisakyti pačiam autoritetui V. Kazakevičiui. Šiuo metu jam tik vienam lemta sijoti užsienio raštus ir kitokį išeivių meną.

Pr. Visvydas „Draugo" priede 1971 m. 102 nr. straipsnyje „Autoritetas prašneko apie literatūros įtakas".

„SĄŽININGA" INFORMACIJA

AKIRAČIAI aplamai)

Ne kuo kitu, kaip senomis komunistinėmis idėjomis atsiduoda ir Artūro Hermanno straipsnis, spausdintas „Akiračiuose". Matematikas Statulevičius dėsto, jog nepriklausomos Lietuvos nebuvę, bet „Akiračių" autorius dar tiek atgal nepažengęs, buvusios nepriklausomybės neneigia, bet pasijuokia, kam dar Vasario 16 minima. Jaunimui tai neįdomu... Ne tik praeitame komunistų partijos kongrese iškilo tautų sulydinimo politika. Rusai komunistai jau nuo seniai tai vykdo. A. Hermannas, pasiklausęs ar pasiskaitęs tokios propagandos, išspausdino „Akiračiuose" straipsnį (tartum savas mintis, tartum savo filosofiją) apie lietuvių tautos laisvės troškimą, kurį jis iliuzija vadina. Tai atgarsis komunistinės propagandos, jog tautos turi jungą, kurioje ne tautų suvereninės valstybės, bet žmogaus asmeninė laisvė bus pirmoje vietoje.

„Naujienos" 1971 m. 102 nr.

Dabar tik „Akiračiai" Lietuvoje esą skaitomi, nes tas laikraštis, kad ir kritikuojąs tarybinės Lietuvos gyvenimą, tai daraąs rimtai. Buvo paklausta, kiek žmonių, be mokslo akademijos partiečių, gauna „Akiračius" paskaityti, bet klausimas likęs be atsakymo.

(1971-25 nr., 1918 ir 1971 metai)

„Naujienos" 1971 m. 107 nr. reportaže apie Lietuvos matematiko Statulevičiaus vizitą Amerikoje".

VIENINTELIS IŠEIVIOLOGAS APIE POETŲ DVIKOVĄ

...Tikrai įdomu jau vien ištisai atpasakoti J. Meko ir H. Nagio polemiką. Bet tai būtų vienpusiška, nes ji atskleidė kai ką daug svarbesnio — būtent tai, kad generacijų konfliktas nebėra vieninteli išeiviškos buržuazijos kultūriniame gyvenime, kad tai jau senstelėjęs, irstantis reiškinys. O juk dar J. Girnius rašė, kad „Žemė" sutelkė skirtingų pasaulėžiūrų žmones, tik tie, „kurie susitelkė „Žemės" antologijai, jau seniai buvo artimi bičiuliai". Ir lankininkai išsiskirstę nesusirinko visi „Metmenyse" ar Šviesoje-Santaroje. Ir Šviesa-Santara, „Meką ir Nagį iki šiol lygiai glaudusi", kaip išsireiškia „Akiračiai", staiga pamatė, kad globė visiškai skirtingus jaunus išeivijos inteligentus, kurie štai atsidūrė priešingose pusėse barikados, savo idėjiniais pagrindais jau stovinčios ne vienose socialinės kovos pozicijose.

„Akiračiuose" V. Trumpa mėgino spręsti H. Nagio ir J. Meko ginčą, švelniai pavadindamas jį idealisto (t. y. J. Meko) ir pragmatiko (H. Nagio) ginču, daugiau įžvelgdamas asmeniškumo, ieškodamas kokio nors sąlyčio vienos organizacijos globotiems poetams. Bet ir jis pats tuo sunkiai tiki, kaip, beje, ir „Akiračiai". Šis leidinys suranda tokią dviejų poetų konfliktų tiesą: „Santara jau turi tėvus ir vaikus, kaip ir kitos lietuvių organizacijos".

Tik nesako, kas tie tėvai, kas vaikai. „Akiračiams" taip pat nepatogūs H. Nagio kaltinimai, kai „netolimas kelias į savo oponento pakėlimą į komisarus, o savęs — į Maskvos pagundoms atsispyrusį didvyrį". Bet „Akiračiai" negina ir J. Meko, nors jiems taip pat gaila įžymų poetą prarasti. Jie to ir negali padaryti: šviesiečiai-santariečiai, siūlydami Lietuvai savo buržuazinį, anglosaksiškąjį, liberalizmą, kažkodėl niekad nebuvo rimčiau įsijungę į bendrademokratinį visos Amerikos judėjimą, jie niekad neprotestavo prieš imperializmo nusikaltimus, prieš Vietnamo karą, rasizmą, nekovojo už taiką, jie nerašė tokia dvasia, kaip minėtuose laiškuose J. Mekas. Juk jie, šiaip ar taip, savo kilme, išsiauklėjimu yra žymiai arčiau Amerikos, negu Lietuvos. Ši įdomi, jeigu dar ne principinė, aplinkybė rodo, kad Šviesos-Santaros liberalizmas yra vienpusiškas ir bent jau todėl abejotinas.

Vaikai visuomet atrodo radikalūs, revoliucingesni. Toks dviejų poetų ginče turėtų būti santarietis J. Mekas. Bet argi jį, lygindamas su H. Nagiu, pavadinsi „vaiku"? Ir argi Šviesoje-Santaroje tokie „vaikai" pajėgs drauge sutilpti su H. Nagiu ir panašiais „seniais"? Ar užteks jiems liberalizmo, kuris taikomas išeiviškiems ir ryšių su Lietuva reikalams, tačiau be kurio daugelį metų gyvenama grynai amerikietiškoje visuomenėje?

V. Kazakevičius, Pergalė, 1971 m. 4 nr.

ERRATA

Praejusiame *Akiračių* numeryje per neapsižiūrėjimą išleistas nurodymas, jog T. Venclovos poezija imta iš *Nemuno* 1970 m. 1 nr. To pat numerio 7 psl. nuotrauka yra iš Romualdo Rakausko ir Antano Sutkaus fotoalbumo „Šalis ta Lietuva vadinas".

AKIRAČIUS galima įsigyti šiose vietose:

PARAMA, 2534 W. 69 St., CHICAGO, Ill., 60629
J. VAZNELIO prekyba, 2624 W. 69 St., CHICAGO, Ill., 60629
J. KARVELIO prek. namai — Gifts International, 2501 W. 71 St., CHICAGO, Ill., 60629
V. PRIŽGINTAS, 1418 Coronado Terr., LOS ANGELES, Calif., 90026
ROMUVA, 84-20 Jamaica Ave., WOODHAVEN, N.Y., 11421
SPAUDA, 10 John St., WATERBURY, Conn., 06702
P. MISEVIČIUS, 32 Hendrick Ave., TORONTO 4, Ont., Canada
P. ALEKNA, 9 Hill St., CABRAMATTA, N.S.W., 2166, Australia

Prašau man siuntinėti AKIRAČIUS / pratęsti prenumeratą.

Vardas ir pavardė: .....

Gatvė: .....

Miestas: ..... Valstybė:..... Zip: .....

Prenumerata kitur: $6.00
Prenumerata JAV: $6.00

AKIRAČIAI
6821 So. Maplewood Ave.
Chicago, Illinois 60629

Auka: $ .....

Pridedu čekį: $ .....

PAŠNEKESYS SU DANA STANKAITYTE

DAINUOTI MĖGAU NUO PAT VAIKYSTĖS

Dana Stankaitytė yra viena iškiliausių ir populiariausių mūsų egzilinių solisčių. Svarbiausią partiją ji atliko veik kiekvienoje Čikagos lietuvių operos choro statytoje operoje, o daugelyje koncertų per paskutiniuosius keliolika metų žavėjo netik mūsiškę publiką... Apie savo kelią į sceną, į dainos meną, apie savo laimėjimus ir nesėkmes mūsų pokalbyje ji pasisako pati...

Santuzza — Mascagni operos „Cavalleria rusticana" pastatyme Čikagoje 1963 m.

— Dainuoti mėgau jau nuo pat mažens. Dar Lietuvoje, ar Vokietijoje pabėgėlių stovyklose išeidavau į laukus ir plėšdavau pilna gerkle... Tik nežinojau tada, jog turiu operai tinkamą balsą... Už „atidengimą" turėčiau būti dėkinga muzikui Stepui Sodeikai. Kada čia Čikagoje pradėjau dainuoti „Dainavos" ansamblyje, jis pastebėjo mano balsą ir paskatino imti reguliarias dainavimo pamokas. Su juo pradėjau lavinti balsą ir dirbau gal kokius metus... Paskui perėjau pas Joną Būtėną, o iš jo pas Alodiją Dičiūtę. Su ja ilgiausiai dirbau... keletą metų... Paskui perėjau pas buvusią Metropolitano operos solistę Bianca Saroya ir kokius trejus metus pas ją mokiausi... Specifinėms operos partijoms besiruošdama, žinoma, daug dirbau ir su mūsų operos meno vadovu Aleksandru Kučiūnu...

— Klausiate, kuris iš jų mano balso patobulinimui daugiausia davė? Sakyčiau, kad A. Dičiūtė ir B. Saroya...

— Kokiose operose dainaavote?.. Kokias savo roles laikytumėte geriausiai pavykusiomis ar nepavykusiomis?..

— Sunku beatsiminti... Būta nemažai operų ir nemažai koncertų... Daugiausia pareikalavo, taigi tuo pačiu, manau, ir prie didžiausios pažangos vedė — „Aida". Aidos partija skaitoma viena iš sunkiausių dramatiniam sopranui... Verdi „Requiem" irgi buvo daug iš manęs pareikalavęs pastatymas... Geriausiai pavykusiomis laikyčiau Leonoros partiją čia pernai statytoje operoje „Likimo galia" ir taipgi Leonoros rolę Beethoveno „Fidelio" operoje...

— Pagrindinius vaidmenis atlikau bene dešimtyje Čikagos lietuvių operos choro statytų operų... Blogiausiai gal man pavyko Santuzzos partija operoje „Cavaleria Rusticana"... Nežinau kodėl, nes iš mano dainuotų tai buvo pati lengviausia... Gal būt dėl to, kad ją jau vieną kartą buvau dainavusi su American Opera Company ir todėl mažiausiai jai ruošiausi...

— Iš koncertų giliausiai atmintin įstrigo su New Yorko filharmonijos orkestru, Vytautui Marijošiui diriguojant... Taipgi mano rečitalis Bostono Jordan Hall, kurį amerikiečiai kritikai labai gerai įvertino...

„...Koncertas turėjo tikrai iškilių momentų... Sopranas Dana Stankaitytė savo uždavinį atliko pasigerėtinai, ypač išpildydama kūrinius kontemporarinio lietuvių muziko Jeronimo Kačinsko... Jos stiprus, bet nesunkus balsas skambėjo itin švariai ir puikiai aukštose gaidose, gi savo manierose ji pasirodė, kaip pilnai savimi pasitikinti dainininkė..." — be kita ko rašė bostoniškio dienraščio muzikos kritikas Lee Allen.

„...Jos balsas skambėjo daugiau tirštai negu permatomai lygiai išvystytoje skalėje... puikiai išpildyti forte turėjo vidinę jėgą, kurią galėjai pajusti be solistės šaukimo... jos dikcija parodė viską, ko iš dainininkės galima tikėtis..." — nenusileido bostoniškio „The Christian Science Monitor" recenzentas.

Kokios galimybės yra lietuviui solistui prasimušti į vietinę profesinę sceną?.. Ar jūs tai bandėte?

— Man pačiai tai bandyti jau būtų gal kiek pervėlu... Dabar jau trūksta ir veržlumo, ir pasiryžimo. Čia, žinote, niekas nekviečia. Reikia pačiam ryžtis, mesti pastovų duoną pelnantį darbą ir... rizikuoti... Reikia samdyti agentus, kurie tave pirštų ir siūlytų... Sakytum, jeigu ir padainuočiau profesionalinėje scenoje pora metų, o kur paskui?.. Aš su didele pagarba seku Lilijos Šukytės karjerą ir džiaugiuosi, kad ji nepabugo, kad ji ryžosi, kad ji vien tam atsidėjo ir... pasiekė!

— Kaip iš viso vertinate mūsų egzilų muzikinį judėjimą čia Amerikoje?

— Sunkus klausimas... Tiesa sakant, man atrodo, jog jis netik pakankamas, bet dar ir gana gyvas. Tik pažiūrėkit, kad ir šių metų jau pastatytus ar ruošiamus dalykus čia Čikagoje: Dariaus Lapinsko vadovautas „Margučio" koncertas, „Pirmyn" choro „Šikšnosparnis", dabar, va, „Traviata", rudenį „Dainavos" choro pastatymas, vasarą — Dainų šventė... O buvo ir bus taipgi ir rečitalių, ir koncertų... Ir klausytojų, berods, dar niekur nepritrūksta... Jeigu kas iš mūsų menininkų snaudžia, tai, manyčiau, tik dramos teatras. Juk, rodos, turime ir gerų režisorių ir gerų aktorių, bet, išskyrus „Atžalyno" pastatymą (ir tai ne su vadinamais „didžiaisiais" darytą išskyrus „Antrą kaimą", — taip nieko ir nesigirdi... Keista, nes muzikiniai pastatymai daug daugiau kainuoja... Jau vien dėl orkestro... O ir atskirų partijų paruošimas, man rodos, yra sunkesnis ir daugiau laiko atimąs... Muzikiniam pastatymui reikia ir chorų, ir statistų... o ir veikalą reikia atrinkti tokį, kad jis tiktų visiems balsams... Visa tai sakau ne piktai išmetinėdama, bet dėl to, kad norėčiau matyti ir mūsų dramą šiek tiek gyvesnę... Tatgi, bent su drama lyginant, mūsų muzikinis gyvenimas dar gana gyvas... Jūs tik pergalvokit, kur ir kaip pernai metais pasirodė mūsų solistai ir dramos aktoriai, ir pamatysit kieno naudai toks palyginimas išeis...

— Norite palyginimo su amerikiečiais? Būtų labai netikslu... Su profesionalais mes juk negalim lygintis, o su mėgėjais? Gal jau būtų nebekuklu iš mūsų pusės...

— Kokios paskatos dainininkas norėtų iš mūsų visuomenės?

— Publika yra pati didžiausia menininko paskata. Bent iki šiol klausytojais negalima skųstis. Jie ateina ir vertina. Klausiate apie kritikus? Amerikiečiai kritikai, kurie iš to duoną valgo, apie mano išpildytus dalykus dar nieko blogesnio nėra pasakę... Vertinu ir lietuvius kritikus. Galima ir iš jų daug ko pasimokyti... Yra, žinoma, ir gana šališkų... Po „Trubadūrų" ir „Aidos", viena mūsų kritikė taip jau mane į pelenus sumalė, kad atrodė, jog turiu susipakuot lagaminus ir dingti iš Čikagos... Bet, kaip matote, dar čia tebeesu... Ką padarysi: kiekvienas gi žiūrime pro savo akinius...

— Dainininkui be visuomenės pagalbos šiame krašte prasimušti beveik neįmanoma. Manau, kad kokie nors fondai turėtų susirūpinti talentų atidengimu ir pagalba jiems išvystyti... Neįmanoma tikėtis, kad vis taip ir toliau atsiras žmonių, šimtaprocentiniai besiaukojančių... Jūs gi patys žinote, kad gydytojas ar inžinierius gali savo profesinį mokslą baigti ir trejetukais, o vistiek sau duoną garantuotai iš to užsidirbs... Dainininkui tai nėra įmanoma...

Kalbamės toliau apie gimtojo krašto ir čionykščius muzikus, apie repertuaro gamybą dainininkui.

— Apie dainininkus okupuotoje Lietuvoje mažai ką težinau. Turiu keletą plokštelių... Teko girdėti ir V. Noreiką, ir V. Daunorą, ir Kaniavą čia pas mus koncertuojant... Nė vienam jų negalima nieko prikišt, bet Noreika mane labiausiai sužavėjo... Dėl repertuaro — man labiausiai patiko V. Noreikos dainuotas kompozitoriaus Klovos ciklas... Labai įdomi ir Klovos opera „Pilėnai"... Turiu plokštelę, pasiklausau...

— Ir mūsų egziliniai muzikai per paskutiniuosius dvidešimt metų yra gana daug parašę, — sukūrę. V. Jakubėnas, ir J. Gaidelis, ir J. Kačinskas, ir D. Lapinskas... Žodžiu, repertuaro stoka negalima skųstis... Jeigu vieni kūriniai išpildomi dažniau negu kiti — tai gal dėl to, kad dainininkui jie geriau pavyksta, ar publikai labiau patinka... O mes negalime sau leisti prabangos publikai šiek tiek nepataikauti...

Pabaigoje pašnekesys nukrypsta į koncertą, kuris įvyks birželio 12 dieną čikagiškėje Orchestra Hall.

— Dirbu su Alvydu Vasaičiu, kuris man ir akompanuos... Iš pasaulinių kompozitorių dainuosiu Gluecko, R. Strausso, Wagnerio dainas ar operų arijas. Daugiausiai iš manęs pareikalaujanti ir sunkiausia gal bus Schuberto „Der Hirt auf den Felsen". Trunka apie 10 minučių ir susideda iš trijų dalių. Pirmoji — melodinga, rami, antroji — lėta, su ilgu frazavimu, trečioji — judri, linksma... Tai daina reikalaujanti iš solisto geroko pasitempimo, muzikalumo, tikslaus kvėpavimo ir balso pajėgumo parodymo...

— Iš lietuvių kompozitorių pirmą kartą Čikagoje dainuosiu Jeronimo Kačinsko „Triptiką". Jį dainavau New Yorke su filharmonijos orkestru, diriguojamu Vytauto Marijošiaus... Dainuosiu porą Vlado Jakubėno dainų... Veik visos dainos bus naujos, bent mano dar niekur nedainuotos...

— Šiam koncertui ruošiuosi su dideliu atsidėjimu. Tikiuosi, kad publika jį rems ir kad aš jos neapvilsiu... Žinoma, esu labai dėkinga *Akiračiams*, o taip pat eilei asmenų, vien iš meilės lietuvių muzikinės kultūros gyvenimui šį kartą prisidėjusių savo darbu ir lėšomis, kad jie ryžosi šį koncertą suruošti... Stengsiuos visom jėgom ir jų neapvilti...

Scena iš Verdi operos „Aida" pastatymo Čikagoje 1962 m. su D. Stankaityte Aidos rolėje.